

A HVG ZRT. KIADVÁNYA

MŰÉRTŐ

2017. NOVEMBER

MŰVÉSZETI ÉS MŰKERESKEDELMI FOLYÓIRAT

ÁRA: 890 FORINT

Párbeszéd vagy pozícióharc?

Kiállítás a **Barcsay Teremben**
Maurer Dóra: Megtorlás, 1959

3. oldal

Bauhaus és Fluxus

Beszélgetés **Walter Schnepel** műgyűjtővel

Takako Saito: Játék, 1982

11. oldal

A Schnepel Képzőművészeti Alapítvány és gyűjtemény-jóvoltából

Start – itt a reneszánsz ember

Design Hét Budapest, 2017

5. oldal

Nagyközönség előtt a Gurlitt-hagyaték

Egy árukészlet, két kiállítás
Auguste Rodin: Guggoló nő, 1882 körül

16. oldal

Cornelius Gurlitt hagyatéka, 2014

50. Stájer Ősz, Graz

Hol vagyunk most?

A grazi rendezvény fél évszázados jubileuma idén különös helyzetben találta a művészeti igazgatót, Veronica Kaup-Haslert. Ő volt ugyanis, aki 12 évvel ezelőtt az addig is magas színvonalú, kortárs összművészeti fesztivált radikális, szociálisan érzékeny és az aktuális nemzetközi társadalmi, politikai és művészeti diskurzusokhoz szorosan kapcsolódó eseménysorozattá formálta, és ehhez évről évre megtalálta a szellemi társakat és intézményi partnereket.

Ami a kiállításokat illeti, ez a radikáliszmus – melynek háttérében a posztmodern kapitalizmus mai alakzatainak baloldali kritikája húzódik meg – a 12 év során ingamozgásokat idézett elő. A folyamatot leegyszerűsítve: első lépésben a kereskedelmi galériák, másodikban a művészetiipari modellt megtestesítő helyi nagy intézmények maradtak ki az elit-, illetve tömegtermékeiket elvi alapon elutasító programból (vagy csak kényszerdedett-formális módon vettek benne részt). A hangsúly fokozatosan a közterekre és a közösségi aktivitásokra, egyféle szociális-részvételi performativitásra került. Mindez azonban – paradox módon – visszafogta a közép- és felsőközti közönség és a (tömeg-) média érdeklődését; a kortárs gyakorlatokat naprakészen követő „kortárs látogatók” fogyatkozó száma sem a szponzorok, sem a közpénzeket újraosztó bürokraták szemében nem lehetett vonzó. Még akkor sem, ha a Stájer Ősz egyre komolyabb nemzetközi presztízszt vívott ki magának, és minden évben komoly szakmai reputációjú résztvevőket és kurátorokat vonultatott fel. Ezért harmadik lépésben visszatértek a nagy intézmények, és a maguk módján, némi funkcionális önellentmondásként a fesztivál idejére – váltakozó eredménnyel – társadalomérzékeny produkcióval rukkoltak ki.

(folytatás a 23. oldalon)

OFF-Biennále Budapest

A mi biennálénk...

Richard Ibghy & Marilou Lemmens: Láthatatlan óceán, 2017

négycsatornás videoinstalláció, Repülő Kajak, MTA Konkoly Thege Miklós Csillagászati Kutatóintézet

Amikor két évvel ezelőtt megrendezték az első OFF-Biennálét, hajlamos voltam benne az 1993-as Polifónia-kiállítások késői utódját felfedezni. Ez nem volt olyan nagy felfedezés, figyelembe véve, hogy a rendszer-váltást követően Magyarországon

– a művészeti vásárokat leszámítva – tulajdonképpen nem voltak számottevő képzőművészeti fesztiválok. A kilencvenes években a szcena jelentős része különböző művészeti expók szervezésében, a kereskedelmi magángalériák megjelenésében

és általában a piaci tőke bevonásában látta a kortárs művészeti infrastruktúra fenntartásának lehetőségét. Csakhogy ez nagyon lassan és vontatottan működött. Hogy egy akkoriban népszerű Sziámi-dal szövegét idézzem: „Eladó volt az egész

világ, de valahogy senki nem vette meg.”

Am a kétezres évtized és a gazdasági válság dacára még az azt követő időszak is komoly változásokat hozott. Ugyanakkor számos olyan művész és művészet van, aki/ami vagy csak részben tud azonosulni a piaci logikával, vagy éppenséggel szemben áll vele. Az ilyen művészet fokozottan ki van szolgáltatva az állami apparátusnak és az aktuális kultúrpolitikának, 2010-ig pedig az állami szektor azért működött, amennyire működött. A Múcsarnok például alapvetően a rendeltetésének megfelelően. Nyilvánvalóan az állami, helyesebben az új kormányzati kultúrpolitika adta azt a hatalmas lökést, amely pályára állította az OFF-ot éppen abban az évben, amikor az akkor már az MMA által irányított Múcsarnokban megrendezték az Itt és most című szalonkiállítást.

Messzemenően szimbolikus tehát az, hogy idén az OFF az Art-Markettel került egy hónapba. Ha ugyanis pozicionálni akarjuk a Biennálét, azt e két, tulajdonképpen ellentétes logika – a nemzetállami és a globális piaci – közé kellene helyeznünk. Más kérdés, hogy itt úgyszólván semmi sem az, aminek látszik. Bizonyára kevesen tudják, hogy a századfordulós múcsarnoki kiállítások éppúgy, mint a Nemzeti Szalon – a kettő nem ugyanaz – művészeti vásárként is üzemeltek, s így bizonyos szempontból az akkor még nem létező kereskedelmi galériák hálózatát helyettesítették. A múcsarnoki kiállításokon pedig külföldi művészek is szerepeltek.

(folytatás a 12. oldalon)

M-Museum, Leuven

Robotbábszínház

Cécile B. Evans Sprung a Leak című robotperformanszával nyílt újra felújítása után a leuveni M-Museum. Evans munkáját először a Tate Liverpool mutatta be, és világszerte hatalmas publicitást kapott, lévén manapság a robottechnológia és az AI-fejlesztés az egyik legtöbb figyelmet vonzó terület.

A Sprung a Leak – amit fordíthatunk információs összeomlásnak vagy adatszívárgásnak, de valójában Shakespeare A két nemes rokon című művéből vett idézet, amely a léket kapott hajó képével az egyik szereplő összeomlását írja le – három robot, a humanoid A Plot és B Plot, valamint C Plot, egy kis fekete robotkutya kép-

ernyőkön jelen levő Userekkal folytatott párbeszédéből kibontakozó „system breakdown” dráma, vagy inkább – ahogy én látom – meseszínház. A robotok előre programozott kúrt futnak, ilyen értelemben nem intelligensek. A dráma érzelmi középpontja az ugyancsak képernyőn megjelenő virtuális beauty blogger, a beszédes nevű, kar nélküli Liberty, akiért lelkesednek a robotok, és akibe C Plot, a robotkutya szerelmes.

A 18 perces performansz loop – mondhatnék bábjátékot is – során a robotok a kiállítótérben mozognak, ahová a nézők is beléphetnek, és megközelíthetik őket.

(folytatás a 21. oldalon)

**concerto
BUDAPEST**
zene szenvedéllyel

**MAGYAR KINCSEK
ORBÁN 70
CSÍKY 80**

**KRUPPA BÁLINT
SZENT EFRÉM FÉRFIKAR
RÁCZ ZOLTÁN**

11.18. PESTI VIGADÓ
concertobudapest.hu

9 771419 056018 1 7011

A fodrászom műveltsége

Van egy fiatal fodrászom, kistermetű, vékony nő tetoválással a karján, remekül vágja a hajamat, pedig a művészettörténethez mit sem konyít. Jól megvagyunk, eszemben sincs lecserélni. Hogy jön ez ide? – kérdezhetnék, mi köze e kifinomult lapnak az én hétköznapi, magánjellegű szokásaimhoz. Több, mint gondolnák, máris magyarázom. Fodrásznóm annak kapcsán jutott eszembe, hogy alkalmam nyílt belepillantani a mostanság egekbe magasztalt szakképzés tantervi elvárásai-ba, konkrétan a fodrász szakon történő művészettörténet-oktatás tartalmi köve-telményeibe. A lehetőség, hogy egy leendő hajszobrász nyitottan és érzékenyen viszonyuljon a nagybetűs művészethez, önmagában rokonszenves törekvés, hi-szen ennek a szakmának is megvan a maga grand art-ja, amit bármelyik nagy fod-rásverseny – valódi műalkotásnak beillő – hajkölteményei ékesen bizonyítanak.

Nem hiábavaló tehát a vizuális műveltség szorgalmazása, de féltő, hogy mindez a semmibe vezet. Ugyanis e honi képzés alapjait (is) kapkodva rakták le, és mint annyi más területen, most sem a kreativitásra serkentő, korszerű hozzáállás győ-zött, hanem az ósdi lexikális maximalizmus, amit ráadásul szakmaiatlan, bántó pongyolaság húz még mélyebbre. Az hagyján, hogy a fodrásztanulókat tényle-ges térbeli produkciójuk sikeres létrehozása érdekében megismertetnék a „Vo-nal-, szín- és levegőperspektíva elméleti megalapozásával”, s kissé fogcsikor-gatva ugyan, de még az is lenyelhető, hogy egy bravúros konty megalkotásához hozzájárul „A bizánci templom mint a bizánci művészet csúcscsalkotása, a Szent Bölcsesség templomának bemutatása és elemzése”. (Vajon miért ilyen néven szerepel az a templom, amit az egész világ Hagia Sophiaként ismer?)

Tovább menetelve a történelmi időben, sajnos, nemcsak a tartalmi elvárások hasznossága nem javul, de a nyelvhasználatban megmutatkozó dilettantizmus is egyre szembeszökőbben nyer teret. Például így: „Az építészet, szobrászat, festészet, mint képzőművészeti ágak összemosódásának bemutatása a barokk művészetben.” Ez a mondat több sebből is vérzik, de a legilletlenebb kétségkívül az „összemosódás”, amire nem mentség, hogy a fodrásztanulóknak a kifeje-zés ismerős lehet. Máshol meg mintha civil vélemény lopakodna a feladatba, a legújabb kori művészetre vonatkozó iránymutatások között például ily módon: „A monumentális, merev, emlékmű jellegű alkotások bemutatása.” Ez így fél-revezető és hamis, mert nem hinném, hogy én vagyok az egyetlen, aki nem talál minden XIX–XX. századi monumentális, emlékmű jellegű alkotást merevnek.

Ennyi talán elég is az idézetekből ahhoz, hogy kellőképpen aggasztónak lás-suk e folyamatot, amelyben egy nemzedék elveszíti minden nyitottságát és kí-váncsiságát a művészetek iránt. Úgy nem lehet műveltséget adni, hogy közben elveszünk tőle a kedvet. Ha a hibás alapgondolat további hibákkal tetéződik, végérvényesen elúszik egy jó lehetőség.

A legszomorúbb az, hogy mindez a jövő generációját érinti, pedig a mai lányok sem a Loire menti kastélyok felsorolatosával fognak fodrászt választani. S mel-leseleg én is kitarok a tetovált lány mellett.

CSÓK: ISTVÁN

artportal

Nézd...!
Új artportal.

www.artportal.hu

MŰÉRTŐ

MŰVÉSZETI ÉS MŰKERESKEDELMI FOLYÓIRAT

Főszerkesztő: ANDRÁSI GÁBOR
Szerkesztő: NAGY MERCÉDESZ
Tervezőszerkesztő: CSÉVE GÁBOR
Olvasószerkesztő: FENYVES KATALIN
Munkatársak: AKNAI KATALIN, GRÉCZI EMŐKE, EMŐD PÉTER, KOZMA ZSOLT, NAGY GERGELY, PRÉKOPA ÁGNES, SPENGLER KATALIN

Külföldi tudósítók:
BERECZ ÁGNES – New York
CALBUCURA LAURA – Bécs
DARÁNYI GYÖRGY – Bazel
HUNYADI SZILVIA – Eindhoven
HUSHEGYI GÁBOR – Pozsony
KERÉNYI ÉVA – Madrid
KRASZNAHORKAI KATA – Berlin
MOLNÁR DÓRA – Párizs
MOLNÁR EDIT – Oldenburg
TÓTH KÁROLY – Oslo

Szerkesztőség:
1037 Budapest, Montevideo u. 14.
Telefon: 436-2270
E-mail: muerto@hvg.hu
KIADJA A HVG KIADÓ ZRT.
Felelős kiadó: Szauer Péter
ügyvezető igazgató
Kiadóhivatal:
1037 Budapest, Montevideo u. 14.
Telefon: 436-2000
Hirdetés: Tasnádi Rózsa
Telefon: 436-2027
E-mail: hirdet@hvg.hu
Előfizethető:
HVG Zrt. terjesztési osztály
1037 Budapest, Montevideo u. 14.
Telefon: 436-2045
E-mail: terjeszt@hvg.hu
Előfizetési díj egész évre 15% kedvezménnyel: 8575 forint, HVG klubkártyás előfizetői ár egész évre: 8070 forint.
Nyomdai előkészítés: HVG Press Kft.
Tóth Péter vezető
Nyomtatás: mondAt Kft.
Felelős vezető: Nagy László ügyvezető igazgató
ISSN: 1419-0567

A Műértő folyóirat kiadója, a HVG Kiadó Zrt. a lap bármely részének másolásával, terjesztésével, a benne megjelent adatok elektronikus tárolásával és feldolgozásával kapcsolatos minden jogot fenntart. A Műértőben megjelent minden szerzői mű (cikkek, fotók, táblázatok, grafikai) csak a kiadó előzetes írásbeli vagy elektronikus dokumentumba foglalt engedélyével tehető hozzáférhetővé, illetve másolható a nyilvánosság számára a sajtóban. Ez a nyilatkozat a szerzői jogról szóló 1990. évi LXXVI. törvény 36. § (2) bekezdésében foglaltak szeri-nt tiltó nyilatkozatnak minősül.
A hirdetések tartalmáért a kiadó nem vállal felelősséget.

A.P.A. Galéria, Budapest

Lények és én-lények

Hermann Zoltán: Kreatúra GG, 2009
akril, vászon, 130×170 cm

Hermann Zoltán kiállítását festésze-ti és fotóalapú munkáiból válogatta. A művész 2004-ben kezdte festeni furcsa, hol amőba, hol levágott test-rész alakú Lényeit, melyeket most már Kreatúráknak nevez. Kreatú-rák, akár H. G. Wells 1896-os sci-fi regényének, a Dr. Moreau szigeté-nek állatokból összerakott emberlé-nyei. Itt, a festői „múttóasztalon” még alakulófélben van a „creatio Dei”, a lény-tagok, a darabkák önállóan talán még nem élnek, ám kísérteti-esen emlékeztetnek az élet húsban-vérben fogant részeire – ezért várha-tóan működképesek. De Hermann nem a nagy viviszekció képes mes-tere, nem horrtort kíván bemutatni gyakran fekete hátterű, élénk színű, plasztikus formáival. Ő „Az Élet él és élni akar” (Ady) elvét szemlélteti, és azt, hogy kollázsalapú formái meny-nyi átalakuláson át jutnak olyan erő-térbe, ahol „a bármi megtörténhet” képzetét keltik.

Ez jó hír? Optimista festő tehát Hermann? Nem tudjuk, korábbi kép-sorain hol drámai (Foltok), hol szak-rális (Kúpok) irányt mutatott. Most valahol a naturalizmus és a struktú-rák logikai képleteinek ábrázolása között állapodott meg. Képei nézhe-tők életanyagokként, én-lényekként, de a nagy formarendek strukturá-lis feldolgozásaiként is. E sorozat – melynek alakulása közben a szelfik világába ugyancsak ki-kitekintett, végpontján a Három kísérlet című ön-kép filmetűddel – a saját bel-ső arcok felé mutat. Hermann áll-ja tekintetünket, filmjében velünk szembenézve, római hangkavalkád

kíséretében változik szerzetesből védtelen emberré, kiszolgáltatott lénnyé. Az A.P.A. falain legutóbbi 13 év-nek gyötrelmes önvalomásai: lény-szelfik. A Kreatúrák egyértelmű, magában is megálló képsoroz-a-tot alkotnak, mely az életmű egé-szét tekintve önálló egységként ér-telmezhető. Fotóalapú, festékekkel és számítógéppel készült kis méretű alkotásai a sorozat kísérőhangjai is lehetnének. Ezek a szinte szünet nél-kül készülő kollázsok azonban in-kább alappillérei, előképei a Kreatú-ráknak, még ha ezekkel egy időben, folyamatosan készülnek is. Több al-

bumnyi kollázs vár még bemutatásra, még inkább feldolgozásra. Hermann Zoltán kísérletező ked-vű, sok irányban kutakodó, új eljá-rásokat kereső festő. Ennek ellenére meglehetősen magányos a magyar kortárs szcénában. Nem köthető, de nem is kötődik senkihez. Különál-lását megőrizve saját hangú képi vi-lágot teremtett, mely – e különállás dacára – szerves része a magyar kép-zőművészetnek. Ezt bizonyítja rep-rezentatív kiállítása, a technikai sok-színűséget és bátor festői alapállást mutató Kreatúrák/szelfik is. *(Megte-kinthető november 17-ig.)*
SINKÓ ISTVÁN

Érdi Galéria

Ketten

A kortárs írásművészet kapcsán említi Foucault egyik ko-rai előadásában, hogy mindaz, ami az írásműbe emelke-dik a szerzőből, korántsem egy alany megjelenése: sokkal inkább egy tér feltárulása, megnyitása, ahonnan a szerző folyton kilép, eltűnik, így „nyomait csakis távolmaradá-sának milyenségében találhatjuk fel”. Foucault elgondo-lása nem idegen, sőt helytállóan tetszik a kortárs festé-szet egyes vonulatai tekintetében is. Az alkotó például már csak gesztusokban jelzi jelenlétét vagy annak emlékeze-tét; takarásban, eltűnésben a szubjektum kikerülhetlen-ségét. Nem tolakszik: a képet mint képet hagyja létezni.

Dórá Zsolt festőművész húsz év után tér vissza oda, ahol tulajdonképpen még sosem járt, de már rátekintett; így in-kább oda érkezik meg, ahová talán mindig is vágyott: a fes-tészethez. A munkák valóban megérkezésről tanúskod-nak. Első egyéni kiállítása az Érdi Galériában, a mintegy húsz, vegyes technikával, többségében szénnel és akril-lal vászonra rajzolt-festett alkotás, noha talán csak éppen körvonalazódó, de összetartó festői elképzelésekre szert tett alkotót mutat.

Tömegekben, kisebb-nagyobb tömbökben gondolko-dik – ez vélhetőleg rövidre szorult szobrászati tanulmá-nyai utónyoma –, s a képek rendezőlvét a sűrűsödési cso-mópontok mint képi központok határozzák meg. Ennek következménye egyfajta diffúz rend, mint Origó című munkáin: a jobbára világos centrumok viszonylagos bizo-nyossága a perifériák felé haladva egyre apad, az entrópia mind teljesebbé válik.

Dórá előzetes vázlatok nélkül készíti a közepesnél na-gyobb méretű munkáit. (A tárlaton megjelenő néhány, vázlatként jelzett alkotás is inkább festői gesztusnyomok-tól meg mentes festmény, mintsem vázlat.) Munkáiban kétféle alkotói szándék, képalkotó mozzanat mutatkozik irányadónak. A grafikai bázis elsősorban alak- és formate-remtő célokat szolgál, de nem kizárólagosan, míg a festői apparátus – amely elsősorban gesztusfestészeti eljárásó-

Dórá Zsolt: Misztikus szertartás, 2017
akril, szén, vászon, 100×120 cm

kat jelent – együttesen hordozza a komponálás és dekom-ponálás, valamint az atmoszférateremtés lehetőségeit. A figurák mintegy önmagukat generálják és csonkítják, bomlasztják, állapotokat idéznek elő; kapcsolatokat és vi-szonylatokat egymással és környezetükkel. Persze csak akkor, ha közben meg nem szűnnek.

Festészete nem csupán saját élmények felvetése, de még inkább azon élmény rögzítése, hogy éppen fest, hogy fest-het. Magában a festészetet, a festőt igyekszik emlékezés-re bírni. A feltáró megidőzésben saját nyomai után kutat. Az után, aki eltűnt, vagy legalábbis háttérbe húzódott.

Hogy a puritán tárlatcím, egyben címadó munka mire is utal, hogy kik ők: Ketten – talán a festő és társa, férfi és nő, vagy a festőt árnyként követő jobbik-rosszabbik én, ne-tán a festő és tevékenysége, tehát a festészet maga? – efe-lől nincs semmi bizonyosság. A lehetőségek egyaránt ér-vényesek lehetnek. Csak ennyi: Ketten. Talán söntéspult előtt állva, talán egy ablakból nyíló horizont előtt; talán a jelenlét erős, talán az eltűnés nyomasztó, kozmikus táv-latában. Csak ketten: ketten is egyedül, egyedül is ketten. *(Megtekinthető november 25-ig.)*

BALÁZS SÁNDOR

Barcsay Terem, Budapest

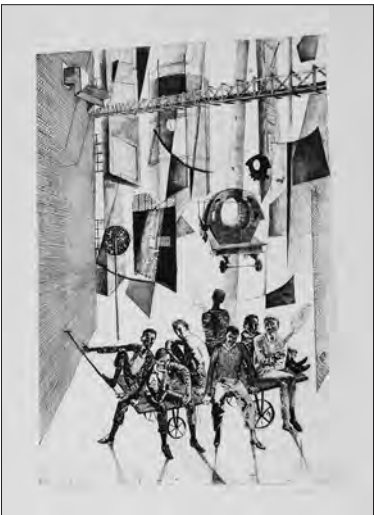
Párbeszéd vagy pozícióharc?

Nem vagyok neoavantgárd-kutató és -szakértő. Ebből adódóan nem gondoltam volna, hogy a rézkarcnak bármiféle komolyabb szerepe lehetett a konceptuális fordulat művészeinek munkásságában. Utóbbi alatt nem kizárólag a konceptuális gondolkodást értem, hanem a fordulatnak megágazó korai hatvanas éveket is. Holott például 1961-ben a koppenhágai, mára már kanonikusnak minősülő oktatási kísérlet és művészcsoport, az Experimental School of Art is rézkarral kezdte tevékenységét. Legradikálisabb kísérleteik Poul Gernes nevéhez fűződnek, aki kalapáccsal ütötte a lemezt, vagy kitette az autóútra.

Az említett példával azt igyekeztem illusztrálni, hogy nyilvánvaló módon a hatvanas–hetvenes évek kortárs képzőművészei is elindultak valahonnan. Ha akarták, sem tudták volna kikerülni a hagyományos műfaji stúdiumokat, amennyiben jártak valamiféle művészetoktatási intézménybe. Ezért képzőművészeti szocializációjuk része volt a rézkarc. Mondhatnánk erre persze azt, hogy mindig izgalmas megismerni egy kiteljesedett életmű korai, pályakezdő korszakát, mindegy, hogy modern vagy régebbi korok alkotójáról van szó. Ebben az időszakban azonban paradigmaváltás történt a modernizmus történetében. A konceptuális művészt hatására még a leghegyományosabb műfajok és művészeti ágak is önreflexióba és önvizsgálatba kezdtek, a színháztól, a zenétől és a filmtől a rézkarcig vagy a textilművészetig. Ennek eredményeképpen a hagyományos művészeti ágak szerinti felosztás (a képzőművészet terén: festészet, szobrászat, grafika) illuzórikussá vált, illetve konfliktusba került az új műfajokkal. Ez utóbbiak avantgárd, nem hivatalos, sőt underground stratégiákat képviseltek, és gyakran felkeltették a magyar szocialista állami hatóságok figyelmét is (konceptuális nyomatok megjelenése a külföldi grafikai biennálékon, xeroxmásolat mint illegális sokszorosítás vagy szamizdat kiadvány). Az 1960-as évek végi magyarországi művészetelméletben ez a műfaji fordulat csaknem krízishez is vezetett.

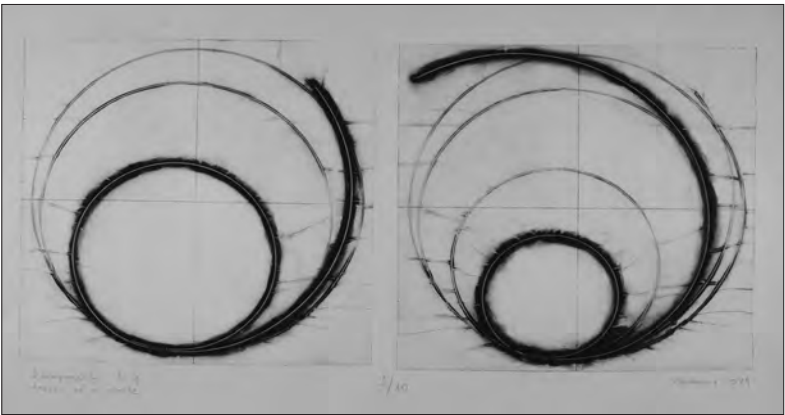
A Barcsay Teremben több okból is kiemelkedően fontos kiállítás nyílt Maurer Dóra grafikai munkáiból. Egyfelől forrásértékűnek tekinthető, mert olyan műveket látunk, amelyeket nem ismerünk, vagy ha ismerünk, sem láthattunk eddig műfajilag csokorba szedve. Maurer 1961-ben végzett a Képzőművészeti Főiskolán, képregnika szakon. Diplomamunka-sorozatát nem fogadta el a bírálóbizottság, túlságosan modern látásmódjára hivatkozva. Ennélfogva a kiállítás, melynek most a Képzőművészeti Egyetem ad helyet, egyértelmű kortárs állásfoglalásnak is olvasható ebben az ügyben.

Másfelől azért ajánlom a tárlatot, mert pontos beszámolót nyújt arról, hogy Maurer a tárgyalta, 1981-ig tartó időszakban miként határozta meg a magyar művészi nyomtatott grafika konceptuális irányát. A tárlat plasztikusan bemutatja, hogy a mélynyomás választása elsősorban nem technikai döntést, hanem a képzőművészeti tárgyalat gondolat magvát jelentette számára. Képgrafikáin keresztül

Maurer Dóra: Ebédszünet (Mindennapok sorozat), 1960
rézkarc, 30x23 cm

olyan kérdéseket vizsgált – a nyomhagyás mint elemi képalkotás, a kép mint akciófolyamat dokumentuma, a képi összetevők előre kiszámítható és nem kiszámítható mozgása, a képi szekvenciák reverzibilis és nem visszafordítható struktúrája, eredeti és másolat viszonya, szabály és véletlen kölcsönhatása –, amelyek médiumokon átvélően az egész életmű alapvető gondolatai. Harmadrészt azért is ajánlom megtekintésre, mert ha érintőlegesen is, de a kiállítás bepillantást enged abba a szellemi közegbe és ideológiai kontextusba, melyből Maurer elindult, mely táplálta, vagy épp

Maurer Dóra: Környomok 2. (Akciógrafika 10.), 1974
sárgaréz fólia, rézkarc, zongorahúr alátét, 50x70 cm

ellenkezőleg, elnyomta, kontrollálta. A grafikai munkák azzal is szembesítik a nézőt, hogy miként lehetséges felépíteni egy olyan kulcsfontosságú pályát, amelyet a Maurer-életmű a hazai és nemzetközi művészet történetében képvisel. Vajon a modernista hagyomány miként van jelen pályája kezdetén? Miként volt lehetséges mindez? Milyen szakmai és baráti kapcsolatok hálójában bontogatta szárnyait egy tehetséges fiatal művész, és miként áll be a változás, a konceptuális fordulat? Sajnálom, hogy ez a tárlat csak most jött létre, és nem húsz évvel ezelőtt, amikor művészettörténész hallgatóként először találkoztam Maurer-művekkel. Pontosan emlékszem arra az intellektuális erőfeszítésre, kihívásra, amelyet a teljesen új képi gondolkodás megemésztése számomra akkor jelentett. Ez a kiállítás minden pályakezdő művészetkedvőnek hasznos segédeszköz lehet annak megértéséhez, hogy miként lesz a hagyományból progresszió.

Egy dolog azonban hiányérzetet hagyott a látogatás után – annak el-

lenére, hogy a tárlatot számos szakmai kísérőprogram gazdagítja majd, és egy katalógus is megjelenik. Erőteljes anyagot, gondos és pontos művészettörténeti munkát láthatunk Révész Emese rendezésében. A jelenkori visszacsatolás azonban kényelmes, kockázatmentes utalás szintjén marad csupán. Mit üzen ez a történet a jövő képzőművészeinek, azon a nyilvánvaló tényen túl, hogy az 1961-es elutasítás ellenére Maurer kiemelkedő és ma már nemzetközileg is ünnepezt életművet alkotott? Kapunk-e választ arra, hogy mennyiben más az ország első számú képzőművészeti intézménye ahhoz képest, mint amilyen 1961-ben volt?

Ma már tudjuk: a konceptualizmus néhány évig aktív politikai programja megbukott. Bekebelezte a piac. Vagyis a művészettörténet által feldolgozott és hirdetett konceptuális fordulat bekerült ugyan az esztétikai kánonba, mégis meglehetősen relatív kategóriaként érdemes kezelni. Azt is tudjuk, hogy hagyomány és progresszió ellentétpárja is csak üres anakronizmus a kánonvita több évtizedes nézőpontjából szemlélve. Vagyis éppolyan legitim rézkarcot, mint feminista akcióművészetet oktatni a jövő képzőművészeinek. Ennek ellenére nem reális elvárás sem a művészettörténészek, sem művésztanárok tekintetében, hogy egy ilyen kockázatos diskurzust kezdeményezzenek saját politikai, gazdasági és szakmai helyzetükről. Nem

csupán azért, mert a művészettörténet modernista megközelítése – amely a mai napig nemzetközileg is domináns mint nyelv vagy értelmezési keret –, amit ez a kiállítás is gyakorol, alkalmatlan erre a feladatra, hanem azért is, mert tapasztalatom szerint Magyarországon nincs kulturális demokrácia, csak pozícióharc van. Minden ideológiai oldalon és minden intézményben – annak analógiájára, ahogy úgy általában nincs szolidaritás a társadalom különféle szegmenseiben sem. Egyedül a művészhallgatóktól várható el tehát reálisan, hogy egy ilyen helyzetet tematizáljanak, mivel ők lesznek a jövő művészei, ebből adódóan ez a diskurzus az övék.

Kérdés persze, hogy kik és milyen ambíciókkal tanulnak ma képzőművészetet. Az nyilvánvaló, hogy Maurer Dóra grafikai munkássága és a most bemutatott anyag méltó keretet adhatna egy ilyen tanár–diákbeszélgetéshez. (Megtekinthető december 3-ig.)

SÜVECZ EMESE

Tisztelt Olvasóink!

Lapunk december–januári összevont száma 2017. december 8-án jelenik meg.

A Műértő szerkesztősége

A Műértő novemberi kiállításajánlója

Barcsay Terem / Maurer Dóra: Nyomhagyás, nyomtatás, december 3-ig
Bajor Gizi Színészmuzeum / Kassákizmus 3. Új dráma, új színpad, 2018. február 25-ig
Deák Erika Galéria / Eike Berg: Széteső világ, november 25-ig
INDA Galéria / Kicsiny Balázs: Csavargó ébredése a kifosztott képtárban, december 9-ig
Kassák Múzeum / Kassákizmus 2. Az új Kassák. A ló meghal..., 2018. február 25-ig
Ludwig Múzeum / Fluxus és barátai, november 26-ig
Ludwig Múzeum / Gazdálkodj okosan! 2018. január 14-ig
Magyar Fotográfiai Múzeum, Kecskemét / Pernecky Géza: Fotográfiák, december 16-ig
Petőfi Irodalmi Múzeum / Kassákizmus 1. Új művészet. A bécsi MA, 2018. február 25-ig
Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár / Metszéspontok, november 19-ig

A munkatársak javaslatainak összesítése, ábécésorrendben.

Műtárgybefektetési körkép

A magyar és a nemzetközi műtárgypiac helyzetét segít megismerni novemberben egy új kiadvány és az ahhoz kapcsolódó konferencia. A november 14-én a Müpában sorra kerülő egész napos rendezvényen az érdeklődők tájékozódhatnak a műkereskedelem alakulásának legújabb fejleményeiről. A XXI. század főbb piaci számairól, szereplőiről és trendjeiről Emőd Péter tart előadást, míg a kortárs műgyűjtés aktuális jelenségeit Spengler Katalin ismerteti. De szó esik majd a műtárgyvédelem és a hamisítás, továbbá a szabályozás kérdéseiről. Itt mutatják be A magyar aukciós piac című kiadványt is, amely toplistákkal, ábrákkal szemlélítve elemzi a magyar művészek hazai és nemzetközi aukciós teljesítményét.

Bővülő együttműködés

Újabb jelentős összegű támogatásról írt alá megállapodást az aacheni székhelyű Peter und Irene Ludwig Stiftung és a Magyar Képzőművészeti Egyetem október 17-én, Budapesten. Az alapítvány több évtizede létező ösztöndíjprogramja mellett öt éven át biztosít ösztöndíjat egy nemzetközi szakmai tanulmányúthoz két olyan doktori iskolai hallgató számára, akik a nemzetközi kortárs művészet elméleti és gyakorlati kérdésfelvetéseinek értelmezésével foglalkoznak. A megállapodás kiterjed egy nemzetközileg ismert művész meghívására és alkalmazására is, aki a graduális és a doktori képzésben részt vevő hallgatókat független nemzetközi művészeti és művészetoktatási pozíciókkal ismerteti meg.

Ajándék kórház a Magyar Művészeti Akadémiának

Az MMA kezelésébe adja a kormány a 2007-ben bezárt egykori BM Kórházat – közölte október elején saját értesülései alapján a Heti Világgazdaság. A volt Korvin Ottó kórház 17 ezer négyzetméteres telkén álló 26 ezer négyzetméternyi ingatlanegyüttesben a Magyar Építészeti Múzeum kiállítóhelyét tervezik elhelyezni. A Városligeti fasor 9–13. szám alatt található, Quittner Zsigmond tervei alapján 1887-ben épült és kezdetben szanatóriumként működő épület mellett az MMA jelentős ingatlanportfólióját gazdagítja ezután az a nemzetközileg jegyzett építészeti értékű Bajza utcai Bauhaus villa is, amelyet Radó Géza lapkiadó és Walter Rózsi operaénekes megbízásából 1936-ban tervezett Fischer József.

Van művészi vénád?

Ezzel a címmel hirdet Csehországban, Lengyelországban, Németországban, Szlovákiában és Magyarországon kortárs művészeti pályázatot középiskolásoknak a Ludwig Múzeum. Az idei tanév versenyének témája az identitás. A pályázatra minimum két- és maximum hatfős, 15 és 19 év közötti diákcsoportok jelentkezését várják. Határidő november 10. Jelentkezési lap és bővebb információ: <http://www.ludwigmuseum.hu/site.php?inc=0&menuId=505&tartalom=txt>

Hal Köz Galéria, Debrecen

Sérülékeny, uniformizált testek

Önportrékat, ahumán erő hatására felszámolódott emberi arcokat, szexuális és hadászati célból uniformizált alakokat és animalitásuk lényegében megmutatkozó állatokat látunk Verebics Ágnes kiállításán – tematikus szinten könnyű tehát magyarázatot találni a Nyers címre.

A képeken a testek olykor pusztán anyagosságukban, hús voltukban mutatkoznak meg – ezt a sötétből előnyúló, fekete kesztyűs kezeken tartott Nyúzott nyúl fémjelzi, de hasonlót látunk a Gyöngybagoly zsákmánnyal esetében is, amely a ragadozót csőrében az áldozattal mutatja. Az Idomár medveszájba került feje rezzenéstelenül tekint a nézőre, mégis nyers hússá lényegül át a megidézett helyzetben, és bizonytalan, vajon nem a koponya szétrop-

Verebics Ágnes: Fekete özvegy, 2015
olaj, vászon, 60x60 cm

pantása előtti pillanatban nézünk-e a szeme közé.

Itt vannak az emberi húst, a biológiai organizmusként létezéssel járó sérülékenységet leplező testábrázolások is – a Latex III. fekete anyagba burkolt arcán megszűnnek az egyéni karakterjegyek, az orr és a száj jellegtelen dudorként adott csupán, s még a szem fehérjét sem érzékeljük egyértelműen. Mintha egy bogár fejét látnánk – ezt erősíti a koponyarész kiszorulása a kompozícióból és az állrés nyers festék-elfolyással történő helyettesítése. A Muki című kisméretű munkán beburkolt figurát látunk deréktól felfelé, rajta nem tapad a testre, lelóg a fekete latexruha – melyen a festékkoptatás leleményesen idézi meg az elhasznált, anyagrészeket –, így az alak még in-

kább meg van fosztva humán karakterjegyeitől, rovarszerűvé változik.

Az uniformizált TEK-es figura szintén elszemélytelenített, arctalan, eszközszerű karakterként mutatkozik meg, egy funkció, egy parancs beteljesítője – még ha itt más is a harcmódor, mint a szexuális célból beöltözött emberek esetében. A Szittyatyúk hasonlóképpen átpolitizált, ideológikritikus mű. A magyarok és hunok közös ősenek tartott harcos népcsoport címbe idézése és a Bocskai-öltönyös, repülni képtelen madárra vonatkoztatása a nacionalista ideológia vérmes képviselőit figurázza ki.

De jellemzőbb, hogy a maguk leplezetlenségében kerülnek elénk a modell szerepébe kényszerített állatok – a szeretkező szarvasboga-

Verebics Ágnes: Száj szerv, 2016
olaj, vászon, 70x70 cm

Verebics Ágnes: Szittyatyúk, 2017
olaj, fa, 70x100 cm

rak felnagyított képe, a nőtény fölfe magasodó hatalmas hím szájszerv groteszk hatást kelt (Párasz time). A Szájszerven viszont nem egy rovar fejrészét, hanem éppen szétnyíló, megnyalt női ajkakat látunk – itt a nyelvi jelzés idéz elő asszociációs váltást, az ember állatiaságára utalva. Ugyanez történik, amikor a csipkék mögül az alkotó arcvonásai tűnnek elő (Fekete özvegy). Verebics tudatosan mos össze emberi és állati attribútumokat, felhívja a figyelmet arra, hogy mi is egy faj vagyunk a többi között. Még hozzá közveszélyes, mint a Magyar virtus gépfegyver-arsenál-fejű alakja is mutatja. Amit a sztereotípiát működtető, címbe idézett szólás sugall, lényegében általános emberi jellemző. Vagy nagyon is állati, csak épp mi a protézi-

seink segítségével minden más fajnál pusztítóbban védekezhetünk.

Verebics az anyaghasználat jelen-téslétesítő vagy -elrejtő erejét is alkalmazza. Utóbbira példa a kopasz fejű és meggyűrődő tarkójú életlen tetoválással együtt megjelenítő Bettyár. Az alakok egy része alumíniumlemezre került, ennek hatására a képek még nyersebbnek látszanak. A festő jószerivel kizárólag feketét használt ezek elkészítéséhez. A vászonképekéhez hasonlóan rétegzett, a teljes alapot befedő színelületek azonban az alulemezek nem jönnek létre. Annál nagyobb hangsúlyt kapnak a karakteres festékmegfolyások. A fémlapok hideg erővel, torzítva tükröző felülete rendkívül sérülékeny, könnyen karcolódik – ez a tulajdonságuk pedig párhuzamba állíthatóvá teszi őket az organikus létezőkkel.

A kiállításon bevált kompozíciós megoldások jelennek meg, de a kép-kivágások változatosak, olykor esetlegesnek, keresetlennek tűnnek. Verebics Ágnesnek az elmúlt öt év munkáiból válogató debreceni tárlata formanyelvi és tematikus szempontból is egyértelműen kapcsolódik korábbi művei világához: a saját testtel való munka, a politikakritikus attitűd, az emberi test elrejtése és törékenységének felmutatása, valamint az állati megjelenítése fontosak számára. Máskor a fotó, a performansz, a videó vagy az installáció médiumait is alkalmazza, de úgy tűnik, elsősorban továbbra is táblaképekben gondolkodik – bátran, nyersen, problémaérzékenyen. (Megtekinthető november 25-ig.)

ÁFRA JÁNOS

Verebics Ágnes: Punktyúkfélé, 2017
olaj, alulemez, 100x100 cm

A LEGSIKERESEBB ÜZLETEMBEREK ÉS KÖZGAZDÁSZOK GONDOLATAI – ÉRTHETŐEN

F. W. Taylor: A költségek pontos mérése sok nyereséget hozhat.

Disney: Szórakoztató megtenni a lehetetlent.

Blanchard: Senki sem olyan okos egyedül, mint másokkal együtt.

Kotler: A marketing a valódi vásárlói érték teremtésének művészete.

Jobs: Az egyszerű néha nehezebb, mint a bonyolult.

MINDEN, AMIT TUDNI ÉRDEMES

hvg könyvek
Az vagy, amit olvasol.

webshop: www.hvgkonyvek.hu
Teljes választék – folyamatos kedvezmények.

Design Hét Budapest, 2017

Start – itt a reneszánsz ember

Talán sikerül majd egyszer, hogy csupán a színes programválasztékot lássam a designhétben, a magyar valóságot pedig egyáltalán ne... Ezt néha maga a Hét nehezíti, mondjuk a szlogenjeivel. Idei mantránk a paradigma-váltás volt. Mint október elején megtudtuk, az elektronika és a digitális eszközök szerepének változása maga a negyedik ipari forradalom, ami épp most köszönt be. Jó hír ez egy olyan ország számára, amely utoljára az első ipari forradalom idején tudott technológiai téren lépést tartani a világgal.

A Design Hét programválasztéka ettől függetlenül legalább annyira jó, hogy egy hétig garantáltan tartalmas és izgalmas délutánokat-estéket tölthessünk a design jegyében. Az esemény egyenletessé, kiszámíthatóvá vált, de nem lett unalmas. A kuponoldalak elhagyásával vékonyabb és áttekinthetőbb lett a programfüzet, és végre valóban használható lett a weboldal.

Töretlen a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum retródesign sorozata: az idén termoszkokat mutattak be. Az Irodaházak Éjszakája évek óta önálló blokk a Hétben, idén szépen becsatornázódott az Éjszerek Éjszakája is. A FISE designpár-baja kis költségvetésű, tanulságos és szórakoztató élő program. A párbaj lényege, hogy négy csapat old meg határidőre egy tervezési feladatot prezentációval, makettezéssel, költségvetési tervvel – és rengeteg humorral. Izgalmas anyagot ígért a MOME a Nemzeti Múzeumban nyitott Székalakítás kiállítással, mely egy klasszikussá vált oktatási programot prezentált. Sajnos itt a mennyiség fontosabb volt, mint a minőség, így az egykori

MOME – Székalakítás, Nemzeti Múzeum

atni. Az Eventuell Galéria már csak a név mozgatása miatt is csinált egy kis Határtalan Designt. Nagyobb tekintést kevesen vállaltak. A Projekt Galéria egy leginkább tablókából álló tárlaton tett erre kísérletet a 40×40 kiállítással, amely 40 ország 40 kiállítójának díjazott munkáit mutatta be. Az A' Design Award természetesen csupán egy a világ számtalan designdíja között, így csak egy vékony szeletet láttatott az emberi találékonyság és technológia kombinációinak végtelen lehetőségeiből. Egyszerre lenyűgöző és riasztó ez a kép, mert nemcsak arra világít rá, hogy mit tudunk, hanem azt is, hogy mire vagyunk képesek – a profitért. A kiállításnak aligha lehetett ez a célja, mégis kíméletlen látélelet adott arról, hogy a design nem kis része nem valós igényt elégít ki, hanem éppen a tárgyakkal gerjesztik az igényeket. A designerek egy része vol-

tás növelése lesz, éppen azért, mert az említett lehetőségei felelősséggel járnak. A designer értelmiségi – ha nem így gondolkodik, annyit is ér.

A Design Hét és a Magyar Formatervezési Díj kirakatrendezvény protokolláris része jól láthatóan a megfelelni akarás jegyében zajlik. Pár éve a Várkert Bazárnak szállított kiállítási töltelékanyagot, mert akkor arra volt szükség, idén a tervezők rácsodálkoztak a sport – kiemelten a futball – és a design megkerülhetetlenül szoros kapcsolatára, és ennek rendelték alá az idei designtúrákat. A Hidegkuti Stadion megtekintése persze remek időtöltés, az igényes, izgalmas designtúrák korszakának vége viszont szomorú. Egyúttal van valami ijesztő abban, ahogy a stadionlátogatás igyekszik indokolni a Design Hetet mint eseményt, és értelmezni a designt mint fogalmat. Ha eddig nem, akkor most biztosan megérkeztünk Magyarországra.

A vezérkiállítás címe – START – Elemi Design – a Design Hét újraértelmezését is tartalmazza, és ezt a helyszínválasztás radikális korszerűsége is jelképezni hivatott. Az idei vezérkiállítás és a Magyar Formatervezési Díj bemutatója egy lerobbant külvárosi iparcarnokban kapott helyet, ami hiteltelen és álságos. Hiszen ez csak kirándulás a rozsdáövezetbe, kormányzati katasztrófaturizmus, miközben az Artus Stúdió és több száz hasonló hely az országban a léteért küzd ezeken az infrastruktúrális és biztonsági szempontból is lepusztult helyeken. Így aztán mégis ikonikusra sikerült a Design Hét központi helyszínválasztása és a paradigmaváltás együttállása: a negyedik ipari forradalom kihirdetése a második ipari forradalom egyik szétlopott és viharvert helyszínén. Itt hangzotak el mondatok a kreatív iparról és a designerről mint a kor reneszánsz emberéről, aki művész és üzletember egy személyben, aki megálmodja és menedzseli a saját termékét, megszervezi a gyártást, a csomagolást és a forgalmazást – hiszen a design segítségével tud majd nagyobb szeletet kihalásítani a piacból.

Ha megnézzük, hogy mostanában kik és mekkora szeletet hasítottak ki a magyar piacból, és hogy ebben a piaci érvényesülésben mekkora szerep jutott a designnak, akkor nagyjából tisztában lehetünk a design valódi értékével Magyarországon. Nos, így és arrafelé látjuk a mi új reneszánsz embereinket is.

TÓTA JÓZSEF

Tárlatvezető

Fénylő árnyék

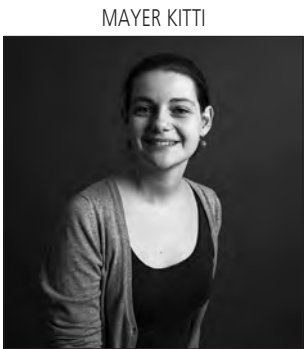
Okos döntés volt a Kiscelli Múzeum részéről, hogy a LÁMPA! kiállítást már az októberi Design Hét programsorozatának dömpingje előtt megnyitotta, s nyitva is tartja az év végéig. A nagy októberi „designzajban” talán kevesen figyeltek fel a tárlat fekete-fehér plakátjára, holott benne volt a lényeg: az arculat ugyanazzal a szépen átgondolt egyszerűséggel operál, mint a bemutató középpontjába állított WA 24 asztali lámpa. A Wilhelm Wagenfeld által tervezett tárgy sziluettje egy életre beleég a retinánkba, a kiállítóterben pedig újra és újra megbabonáz bennünket, hiába van körülötte legalább húsz másik, feltuningolt változat. A művészek kísérletei a legtöbb esetben nyomába sem érnek az eredeti tárgynak: hiába applikálnak rá levágott fület, vagy festenek virágokat a tejüveg búrára, ezek parafrázisok helyett jobbra csak üres frázisok maradnak. Néhány üde kivétel azért akad. Farkas Anna és Batisz Miklós mindkét munkája megérdemli a figyelmet, mert ötletes, friss, elgondolkodtató, és mert elsősorban nem a képzőművészet felől közelít, sőt. Mind a Hold túloldalát (ahogy a Bauhausból senki sem láthatta) megjelenítő lámpájuk, mind a fényes árnyékot vető munkájuk bármelyik külföldi designboltban megállná a helyét. Lakos Dániel mozgó objektje pedig telitalálat (többet nem árulok el). És Aldo Mondinót örökre a szívembe zártam, amiért a lehető legkisebb, de leginkább szellemes beavatkozást eszközölte Wagenfeld lámpáján, s így egyszerre kiemeli a Bauhaus konstruktívizmusa mellett annak ellenpontját, a szecessziós korstílust is. Sajnos, eredeti tárgyat vagy felvételt keveset találunk a kiállításon: a tablókön olvasható leírásokból követhetjük vissza a WA 24 lámpa körüli bonyodalmakat, de azt is megtudhatjuk, hogy míg Lucia Moholy-Nagy dessauai éjjeliszekrényén állt egy WA 24, addig a későbbi Bauhaus-igazgatók közül sem Hannes Meyer, sem Mies van der Rohe nem állhatta Wagenfeld lámpáját. A kiállítás részét képezi az az anyag is, amely Schmidt Miksa lámpaterveit mutatja be: a szecessziós stílusjegyeket (pálmaágat és egzotikus növényeket formázó csillárok és egyéb lámpatestek, rojtokkal vagy anélkül) felvonultató rajzok láttán érthetjük csak meg igazán, mi is volt az, amit a Bauhaus-iskola maga mögött hagyott. Érdekes, hogy Wagenfeld lámpája az első időkben, még a Weimari Köztársaság fennállásának idején sem került nemzetközi forgalomba: a kézi kivitelezés ugyanis nem tette lehetővé, hogy elérhető áron jusson el a felhasználókhoz, így sokáig megmaradt exkluzív tárgynak, és ma is az. Szerencsénkre nem maradunk WA 24 nélkül, a német Tecnolumen vállalat ugyanis ezt és sok más Bauhaus-designtárgyat is forgalmaz, többek közt Pap Gyula 1923-as állólámpáját. *(Kiscelli Múzeum, megtekinthető december 31-ig.)*

Mezítlábasságtól a vérbosszúig

A hamarosan új helyre költöző Néprajzi Múzeum utolsó időszaki kiállítása a legtöbbször méltatlanul háttérbe szoruló kiegészítőre, a cipőre koncentrált. A Bocskor, csizma, paduka című kiállításon az etnográfia iránt érdeklődők és az elszánt fashionisták is megtalálhatják a kedvükre valót: van miből válogatni. A címben is szereplő lábbelik különféle variációit találjuk a sorra nyíló termekben, s kicsit az az érzésünk támad, mintha a világ különféle tájairól származó darabok valójában nem is különböznenek annyira egymástól. Természetesen a rénszarvas- és nyúlprémből készült lábbeliken aligha tudna jó áron túladni a ghánai piaci cipész, és az ujjgombos fatalpú paduka sem lenne túl praktikus viselet a beduin nők körében (kígyók és skorpiók ellen jobban véd a magasszárú lábbeli). Ugyanakkor valamennyi cipő, mamusz, fókabőr csizma, mokaszin vagy fapapucs láttán az emberi természet leleményessége és alkalmazkodni tudása a közös nevező. S ha jobban belegondolunk: ez is design, méghozzá a legelemibb igényekre specializált formatervezés, mely a kézműves mesterséggel párosul. Külön figyelmet szentelnek a mezítlábasságnak: az ősi, paraszti kultúrák és az egyházi művészet szereplőit ábrázoló szobrok, rajzok vagy fényképek láttán végre felfedezzük az addig sokszor figyelmen kívül hagyott lábfejeket, göcsörtös lábujjakat. A kiállításban megjelenő tárgyakkal és a hozzájuk kapcsolható személyes történetekből akár többet is szívesen láttunk volna. Ilyen például Tárkányi János inaktelki cipésmester Kayser varrógépe, amelyen (nagy valószínűséggel) az a piros, kemény szárú, hímvett csizma is készülhetett, mely a kiállítás elején fogadja a látogatót (jól áll neki a zöld falfestés). De nagy kedvenc volt az az emberi hajból és madártollból készült darab is, amelyet az ausztrál őslakosok húznak a lábukra, ha elérkezik a vérbosszú ideje. *(Néprajzi Múzeum, megtekinthető november 30-ig.)*

A szerelem sötét

Hálásak lehetünk Fátyol Violának, amiért elhozta nekünk ide, a nagyvárosba a Vámpércsi Népdalkört. A tavalyi Capa-nagydíj tulajdonosaként nem akar nagyot villantani, helyette sokkal merészebb feladatra vállalkozik: megmutat egy közösséget, és benne magát. A kiállítás címe – Ha van szíved, neked is fáj, amit velem tettél – konyhai falvédőről kölcsönzött idézet, amely ki is jelöli a kiállítás hangnemet. Ám korántsem marad mindvégig tragikus, és ez jó: a macskás pléden zokniban, élére vasalt nadrágban sütkérező Margit nénit és a falra projektált, asszonyoktól származó „aranymondásokat” rögtön a szívünkbe zárjuk. Konyhaszekrény vitrinjébe kitett fotók, félig harapott linzerkarika, nejlonharisnya, fóliában nevelt zöldpaprika, otthonka – ismerős mind. Amellett, hogy hálásak vagyunk neki, irigyeljük is Fátyol Violát, s titkon talán azt szeretnénk: legközelebb vigyen minket is magával. *(Capa Központ, megtekinthető november 20-ig.)*

MAYER KITTI

szabadúszó design-teoretikus

Designpárba, FISE – Fiatal Iparművészek Stúdiója

tanszékvezető – az élő legendává vált Ferencz István – által 30 éve először kiírt feladat tárgyi megoldásait valószínűleg csak bennfentesek tudták értékelni. A Magyar valóság, kék-fehér hagyományok az urbánus kultúrában címet kapta a Fian koncept megjelenése, ahol a design szerepe a gondolati és történeti ív sajátos összekötésében mutatkozik meg hozzáadott értéként. A magyar polgári kultúra egyik tárgykönya – vagy inkább fétise – a meissenai készlet. Ennek újraértelmezésével bukkant föl a Fianban kiállított tányérokon többek közt a menekült, az óriásplakát motívuma vagy Varga Gábor és Gulyás Márton alakja, amint épp a bécsi-új helyi börtönben raboskodnak.

A kis kiállítások többsége igyekezett magyar tervezők munkáit bemu-

taképpen nem is tárgyat tervez, hanem igényt, azaz fogyasztót. Piacra vadászik, és a designdíjak a sportteljesítményt jutalmazzák. Kizárt, hogy az emberiségnek sürgető szükségé lenne a kimondottan csak a kávézacc otthoni komposztálására szolgáló edényre, vagy az okostányérra, amely testtömeg-indexet mér, beszélget az okostelefonunkkal, és a háziorvosunkkal is kapcsolatba tud lépni, hogy a levesünkről tájékoztassa. Az a designfogalom, amit ma Magyarországon használunk, jórészt elavult. A design szerepe, lehetősége és felelőssége megváltozott és folyamatosan változik. Már rég nem az a csodafegyver, amittől a terméket jobban, vagy amivel több terméket lehet eladni. A nagyon közeli jövőben a design szerepe nem a fogyaszt-

1921. november

Tárlatvezető – a múltba

A művészeti körök nagy várakozással néztek a magyar nemzetgyűlés büdzsévitájának kultusztárcára vonatkozó része elé. A tárgyalás során a művészi nevelés és a művészet fejlesztésének terén figyelemre méltó felszólalások hangoztak el. Nagy János egri kanonok fejtegetésében a művészet és az iparművészet egyenrangúsítását követelte. A műízlést a nemzet intelligenciájának nevezte, amely, ha a nemzet eltűnik is a föld színéről, művészetében akkor is tovább él; így elporladt kultúrák ma művészetük töredezett nyelvén szólnak hozzánk. A kanonok javasolta, hogy a honi művészet kifejllesztése által vágjuk a Nyugat szemébe a keserű panaszt, hogy nagyra hivatott népünket mások irigy és hamis vádaskodására darabolták szét. A felszólalás nagy jelentőségű annak fényében, hogy a napokban barbár támadás áldozatául esett Fadrusz remekműve, a pozsonyi Mária Terézia-szobor. A Szlavicsek főkapitány és Duffek polgármester irányítása alatt történt vandál pusztítás a Petőfi-szobrot sem kímélte. Petőfi szobrát lefejezték, Mária Terézia szobrát darabonként hortákták a Dunába. A történetek után a Szinyei Társaság felkéri a magyar irodalmi és kulturális egyesületeket, hogy közös akcióban forduljanak a művelt nemzetekhez, óvást emelve a magyar géniusz művészi alkotásainak lerombolása ellen.

Fadrusz János: Mária Terézia-émlékmű, 1897

Őszi Tárlat

A Képzőművészeti Társulat Őszi Tárlatát a kormányzó képviselőjében Vass József vallás- és közoktatási miniszter nyitotta meg a Múcsarnok termeiben. A művészet palotájában az utóbbi években érdemes látnivaló alig akadt, de az idei esztendő kiállításáról elismerően szólhatunk. A Múcsarnok végre kezd felhagyni azzal, hogy tárlatai dilettánsok kedélyes találkozóhelyei legyenek. Az első teremben Karlovsky Bertalan gyűjteményes anyagát láthatjuk. A finom ízlésű portretista tudását azonban nem támogatja kellő fantázia, szív helyett hideg ész vezeti ecsetjét. A második terem üvegvitrinjeiben elhelyezett kisplasztikák közül Lux Elek szilaj táncosnőj emelkednek ki gracióz kecsességükkel. A harmadik terem festményei kedvéért nem érdemes megállni; úgy látszik, a vásári munkák nem szorultak még ki teljesen, a szobrok azonban aktualitásukkal ragadnak meg: Fledderus főkonzulné, Lenkeffy Ica és Gömbös Gyula jól megfér egymás mellett, valamennyi Kisfaludi Strobl talentumát dicséri. Továbbhaladva a finoman stilizáló Fried Pál excentrikus képei készítenek megállásra. A legfiatalabbak közül Goebel Jenő borongós tájképei bírnak sajátos erővel, a festő lírai természetszemléletét tükrözve. A szoborcsarnok hideg hangulatába jól illeszkednek a sír- emléktérvek, különösen Horvay János koporsóvivő figurái. Meglepetéssel és gyönyörűséggel szolgált a hőmezővásárhelyi majolika- és agyagipar páratlan kerámiabemutatója. A Múcsarnok bírálóbizottsága elismeréssel jutalmazta Lux Elek Pólya Tiborné arcképe című szoborművét. Az Esterházy-vízfestménydíjat Horváth József Öregember című portréjával érdemelte ki; báró Forster Gyula Vaszary-díját Pásztor János márvány női aktja kapta. *(Őszi Tárlat, Múcsarnok, megtekinthető volt november 6-tól.)*

Szobotka Imre és Varga Oszkár

A Váci utcai Belvedere két fiatal művész munkáiból rendezte legújabb kiállítását. Mindketten komoly törekvésű, alaposan képzett művészemberek, akiket a háború ez idáig elzárta a fejlődés lehetősége elől. Szobotkát Franciaországba internálták, Varga hosszú ideig katonáskodott. Jelen tárlatuk meglepő előrelépésről tanúskodik. Szobotka mára túlélte a kubizmus szélsőségein, melyek korábban mellékösvényekre csábították. Felismerte és tisztán látja művészi céljait: objektív szemléletével pőrre vetkőztetni tárgyait. A kontrasztszínek közelítő és távolító hatását felhasználva térben mozgatja ábrázoltjait. Harsány ecsetjével méltán kér figyelmet művei számára. Prizmafelbontású korai csendéleteit is láthatjuk. Piktúrájából csak egy dolog hiányzik, ami fő feltétele művészete megújulásának, hogy aktív vallásos tartalommal telítődjék, és több legyen az élet konstatálásánál. Varga is sok kvalitást mutat, szobrai, melyeken Maillol hatása érződik, stílusztiztaság és plasztikai erő jellemzi. *(Szobotka Imre és Varga Oszkár, Belvedere, megtekinthető volt november 13-tól.)*

Novemberi vagyonmentő vásár

A korábbiaknál gazdagabb kínálattal jelentkezik a Nemzeti Vagyonmentő Vásár: majdnem másfél ezer értékes tárgynak keres új gazdát. A Kinizsi utcai árverezőcsarnok emeleti, úgynevezett művészi szobájának falát a hazai alkotók legkiválóbbjainak képei borítják, köztük Edvi Illés, Neogrády Antal és Magyar-Mannheimer Gusztáv festményei és rajzai. A katalógusban több mint 15 Mednyánszky-kép is szerepel. Az arany- és ezüstmű mellett sok a szörme és porcelán, a bútorok és berendezési tárgyak közül egy amszterdami kiállításon díjat nyert mahagóni ebédlő keltett feltűnést. A kincstár jogügyi igazgatósága többek között Szamuely Tibor hagyatékát bocsátja áruba. A nagy érdeklődés után ítélt remélhető, hogy a legtöbb tárgy a kikiáltási árak nyolctízszerezéséért kel majd el. *(Állami Árverési Csarnok, megtekinthető volt november 5-től, árverés november 15-én.)*

CSIZMADIA ALEXA

Magyar Fotográfiai Múzeum, Kecskemét

„Fotóim nem hasonlítanak a világra”

A Rózsák nyelésében írja Perneckzy Géza, hogy amikor Paul Maenznek, a neves német galeristának megmutatta a fotóit, ő azt mondta, „ahhoz viszonyítva, amit a galériájában forgalmaz, ezeket túl okosnak találja”. Azt nem tette hozzá, hogy túl szellemesnek. Valószínűleg a német humor más, s talán nem is olyan otthonos az ő képzőművészetükben, mint a miénkben.

A magyar konceptuális művészetnek azonban – amellet, hogy a hetvenes években, az indulás évtizedében erős politikai töltettel is rendelkezett – a mai napig védjegye az ironikus látásmód, látjuk ezt Szentjóby, Pinczehelyi és Haraszty műveiben, de még Erdély Miklósnál is, az újabb, poszt- és neo-fejezetekben pedig (többek közt) Beniczúr Emese, Gerber Pál, Várnai Gyula viszi tovább ezt a vonalat. És természetesen közéjük tartozik Perneckzy Géza is, akinek a fő tevékenysége – írásában és alkotásaiban egyaránt – a művészet jelenére és jövőjére való folyamatos rákérdezés, de sohasem apokaliptikus felhanggal, hanem egyfajta homo ludens, megengedő könnyedséggel.

Úgy tűnik egyébként, hogy Perneckzy (hiába ment el 1970 végén az országból) mindig is jelen volt itthon, bár ez inkább írásai folyamatos megjelenésének köszönhető, mert ugyanakkor vizuális művei elég nehezkén érkeztek haza. Tény, hogy egy-egy csoportos bemutatón fel-fel-tűntek, de azt, hogy ő legyen a főszereplő, vagyis egyéni tárlata legyen a rendszerváltás előtt, csak két intézmény vállalta fel – azok, amelyek jelentősen bátrabban és szabadabban működtek az akkori normánál: a Liget Galéria 1986-ban és egy évvel később a Lajos utcai Budapest Galéria. Aztán a 2000-es évekig megint semmi, ami másfél évtizedes szünetet jelent. 2001-ben a Paksi Képtár vágott bele egy Perneckzy-kiállításba, majd ami-

védjegye a fényképező Perneckzynek. Beállításait rájuk vagy eléjük helyezte, például pingponglabda méretű fagolyókat, amelyekre az „art” szót írta. Talán ez a legismertebb (és a legtöbbet publikált, mára klasszikussá vált) fotósorozata, melyből hét lap látható a kecskeméti Magyar Fotográfiai Múzeum kiállításán.

Ennek a legújabb önálló tárlatnak nagyon egyszerű a címe: Perneckzy Géza – Fotográfiaiák. Nincs meghatározott tematika vagy eszmei vezérfonal, amire a különböző műfajú műveket rá lehetne fűzni, hiszen a helyszelleme miatt ide csak fotográfiai illenek. Így ez most egy olyan válogatás, amely „csak” Perneckzy fény-

Perneckzy Géza: Művészet-kötés, 1971
zselatinos ezüst, 40x30 cm

képeire fókuszál. A mintegy félszáz darabos anyag a múzeum saját gyűjteményéből és a Vintage Galériából kölcsönzött képekből áll, továbbá egyet-egyet a Chimera-Project és maga a mester is adott.

Az ismertebb, hetvenes évekbeli „kultfotók”-tól egészen a 2000-es években született új fotómontázsokig mutatja be a kiállítás

Perneckzy Géza: A művészet mesterséges napfürdőt vesz, 1971
zselatinos ezüst, 20x29 cm

kor a mester hetvenéves lett, hirtelen felszökött a keresettsége, s megindult a máig tartó üdvös folyamat.

Talán nem tévedek, hogy a leglátványosabb bemutatót a kArton Galéria rendezte 2012-ben Yes-No művészet címmel, mert Benkő Zsuzsanna és Zombori Mónika üdítő, színes és játékos kollekciót állított össze. A temperával festett kollázsok mellett fekete-fehér fotókat is láthattunk, köztük a jól ismert, a négyzethálós lapot alapként használó művekből párat.

A négyzetháló nem mellékes, ez is

Perneckzynek a fotóhoz, vagy pontosabban magához a fényképezéshez fűződő viszonyát. Külön érdekesség, hogy a tárlat egyetlen műfajra koncentrált, hiszen Perneckzy életművében a különböző műfajú munkák egymást magyarázzák. Felvetődhet hát a kérdés, hogy ilyen „lecsupaszított” módon, a fotókat megfosztva az írásos és/vagy vizuális kommentároktól, a képek önmagukban hogyan szólnak.

Nem lehetett könnyű dolga a kurátornak, Somodi Henriettának, hiszen

a múzeumban nincsenek hófehér falak, amelyek simaságán a fotók belső összefüggéseit vagy játékoságát bármi módon kiaknázó rendezői elv érvényesíthető lett volna. (Aki járt a Fotográfiai Múzeumban, tudja, hogy a régi ortodox zsinagóga varázsos belső terében meglepően ódivatú, egyenméretű, zsákvászon (!) borítású paravánok alkotják a kiállítási felületet.) A körülmények ellenére a tárlat mégis átgondolt, belső ritmussal rendelkező, lekövethető ívet rajzol fel.

Nyitányként itt van az Idol (1974) című sorozat tíz képe, melyeken a művész egy fekete kontúros „lyukas” rajz előtt mozogva különböző életszerű cselekvésekkel provokálja a megmerevedett szabályokat jelentő bábút. A képet középen egy függőleges felezővonal osztja ketté, amely mindent elvágt. Az élő alakot egy kicsit jobban, mert belőle kiesett a középső, az arcot is tartalmazó sáv, vagyis az identitás. De ez nem számít, mert az arctalan művész a kellékeivel (napocska, labda, mérőszalag) így is tökéletesen komolytalanra teszi a tabukat.

A Senses (1973) és a Reflex (1974) című sorozat ugyancsak a „kultfotók” közül való. Az előbbi szinte hagyományos önportré-sor, amelyen a művész egy plexilapra írt matematikai jelet „veti” a fejére, szájára, orrára, fülére, szemére és felemelt ujjára, mint egy (az ábra által) négyzetre emelve érzékszerveit. A Reflex-lapok igazi vagabund-képek: Perneckzy az alaknak csak a különböző pozíciójú lábait és a karjait illeszti össze – újfent szimmetriatengelyre szerkesztve – úgy, hogy azok hol repülőgép, hol madár, hol ejtőernyő képzetét keltik, máskor meg az indulás megtorpanás-nekilodulás stációit.

„A fotóművészetet az állóképek művészetének szokták nevezni, de én megpróbálom visszaadni nekik a belső emlékezet rugalmasságát és ellentmondásokat is összetársítani tudó sokrétűségét” – fogalmazott Perneckzy. Pontosan ilyen a további három sorozat, melyek közül az egyik nagyon korai, az 1970-es Tokaj valószínűleg az utolsó itthoni nyáron készült. Érdekes, hogy ez két jóval későbbi (sőt az egyik legfrissebb) kollekcióval mutat rokonságot, bár a tartalmuk igencsak eltérő. Míg a Tokaj a szabadság szinte bunueli pimaszságú (halottaskocsit, disznókat, fenekét kitoló szárnyas férfit felsorakoztató), dévaj megnyilvánulása, a két évvel ezelőtt készített The Clock képei az idő-„töltés” (vagy az élet-el-töltés) módozatainak melankolikus montázsai.

A kettő között, valahol félúton áll a kiállítást záró – és a korábbi munkáktól teljességgel elütő – Manhattan (1982–2008) című, nagy méretű színes fotósorozat, amelyen megint az idő a főszereplő. Negyedszázadnyi különbségű élmények rétegződnek egymásra és egymás mellé, a lapokon egy-egy, mai szemmel nyugalmasnak ható New York-i pillanat kép találkozik graffitik formájában a „tömegkultúra tagolatlan és egynemű óceánjával”.

Mert ez egy másik fő kérdés nála, nevezetesen, hogy a művészetnek vége lesz-e egyszer. Nem tudjuk, de látható, hogy Perneckzy fotográfiai egyre jobban hasonlítanak a világra. *(Megtekinthető december 16-ig.)*

IBOS ÉVA

Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár

Újraélesztés

Standfotók az Eszkimó asszony fázik című film forgatásáról, 1983

Film, képzőművészet és zene metszéspontjait vizsgálja az 1980-as évek három filmjében a Székesfehérváron látható, műfaji elnevezése szerint „tanulmányi kiállítás” – összhangban azzal, amit Méhes Marietta mondott a Népszabadság Online-nak pár éve: „A hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején a kultúra szinte minden területe átfedésben volt a többivel. Abban az időben a képzőművészek filmeket kezdtek forgatni, megjelent a videó műfaja, a művészek installációkat kezdtek készíteni, előadásokat tartottak. A frissesség, a kísérletezés volt jellemző.”

Az, hogy a film összművészeti szempontból az opera folytatása, csak más eszközökkel, nem újdonság számunkra. Létezett mindez a nyolcvanas évek előtt is, hiszen ahogy Bertolt Brecht mondja, a filmet az különbözteti meg a regénytől, hogy míg ez utóbbi egyetlen ember teremtett világa, a film egy kollektíváé – sok művész dolgozik össze abból a célból, hogy egy teremtett világot hozzon létre. Erre a törekvésre a film minden korszakában találunk példát, legutóbb a Kieselbach Galériában láttam egy installációt ezzel kapcsolatban. Az installáció egy harmincas évekbeli magyar film loopolt projektoros vetítéséből, valamint egy festményből állt. Molnos Pétertől, az installáció tervezőjétől, a szóban forgó jelenség kutatójától idézem a következő sorokat: „A két világháború között a magyar filmekben feltűnően gyakran tűntek fel kortárs festmények a jelenetek háttéréül szolgáló enteriőrökben. Ez elsősorban a jelen és a közelmúlt ismeretében válik igazán érdekessé, ugyanis erre elvétve sem találunk példát a mögöttünk hagyott néhány évtizedben. Az ok kettős lehet: egyrészt akkoriban működött egy kölcsönösen kifizetődő összefogás a filmes és a színházi világ, valamint a festők és a szobrászok között, másrészt anno a polgárság lakáskultúrájában sokkal nagyobb szerepet játszott a műtárgy, mint manapság. Így ha a jelenet egy tehetősebb pesti polgár lakásában játszódott, már csak a hiteles környezet megteremtésének kedvéért is felkerültek a falra a kor divatos festményei.” A kurátor-művészettörténész saját módszerét képvasdászatnak hívja, és ennek egyik eredményét állította ki Kieselbachnál, valamint a galéria

honlapján Képek filmekben címmel sorozatot is jegyzett a tárgyban.

Ha a fehérvári kiállításon megjelentett három filmet tekintjük, akkor elmondható, hogy a fent említett jelenségre vannak/lehetnek példák a nyolcvanas évek underground kultúráját bemutató filmekben is. Eddig talán azért nem merült fel ez a szempont a kutatók horizontján, mert a képzőművészeti tárgy például a nyolcvanas években valóban nem a polgári milió reprezentációjának eszközéül szolgált, hanem a szubkultúra kollektív és összművészeti kísérleteinek volt a jele. Itt elsősorban

Méhes Lóránt (Zuzu): Szemüvegek a szocializmus ellen, 1978

az Eszkimó asszony fázik című film villa- és egyéb enteriőrjeire gondolok, Zuzu és Vető képeire, Bachman Gábor épített környezetére vagy Király Tamás ruháira Az emberevő szerelmében. Amire viszont nem kell vadászni a filmben, mert nem enteriőr-díszlet, az a Trabant-koncert. Hasonlóképpen egyértelmű a Bizottság jelenléte a Meteóban. Ez persze relatív – mármint hogy mi egyértelmű, és mi nem az. A filmek stábilistái adnak bizonyos információkat, ezekből kiindulhat a képvasdás, a képek a háttérben mégis némák – például egy zenekari fellépéshez képest.

A filmek tehát – bár sok mindenben eltérnek egymástól – többé-kevésbé lenyomatai annak az alternatív kultúrának, amelyet a hivatalos kultúrpolitika nem kanonizált. Ezért számomra ezek a filmek archívumok, amelyek őrzik a képzőművészeti alkotásokat, a zenekari performanszokat és mindezek eredőjeként az embereket, a társaságot, a brechti kollektívát.

A Metszéspontok című, kutatásra alapozott kiállítás – és remélhetőleg még sok hasonló a jövőben, mind-egyik a maga módján – tulajdonképpen szétbontja a filmeket, megállít

ja a mozgóképeket, egy-egy tárgyat vagy dokumentumot kiemel belőlük, és a néző elé helyezi azokat, kontemp-láció céljából. Láthatjuk „élőben” a Meteóból ismerős, híres Csajkát, amit minden reményen túl fényesre politúroztak a segítőkész műszaki-ak, ahogy azt Monory Mész András a film DVD-kiadása alkalmából a Petőfi Irodalmi Múzeumban lezajlott beszélgetésen elmondta.

A Balázs Kata és Szabó Eszter Ágnes kurátor által létrehozott Metszéspontokhoz hasonló kiállítások nagy lehetősége az archívumként felfogott film tárgy- és társaságkultúrájának újra-élesztése, újra-instalálása, a filmek meg- és egyben ki-állítása – most már kívül a filmen, bent a múzeumban vagy galériában. Ez éppen fordított irányú folyamata annak, amit Walter Benjamin – Brecht kor- és harcostársa és hozzá hasonlóan a film kulturális forradalmának kutatója – a film aurafosztó erejeként azonosított. A filmi jelenségeket és személyeket az ilyen típusú kiállítások kiragadják a mozgóképből, és tárgyként engedik azokat szemlélni, újra aurával telítődni. Jelen esetben az újraélesztésbe beletartozik a kommunikatív emlékezet feltárása interjúk formájában, egyrészt a filmek készítőivel, másrészt azokkal a biodíszletekkel (és hadd használjam most ezt a szót a szokásos jelentésével szöges ellen-tétben), akik kulturális jelentéssel telített, úgynevezett emblemikus személyiségek lévén, maguk is „műtárgyak” a filmekben. Ha pedig egy pillanatra megfordítjuk a viszonyt, akkor látható, hogy nemcsak a műtárgyak hagynak nyomot a filmen, hanem a film is nyomot hagy a műtárgyakon; ahogy a filmet az emb-lémák kontextusában, úgy az emb-lémákat (képeket, személyeket) a filmek kontextusában értelme-zük. A film megmutatja-idézi a tárgyakat és embereket, ők pedig, ha jelenvalóvá válnak egy kiállításon, idézik a filmet. A tárgyak és emberek mintegy vásznakká váltak, és fut rajtuk a képzeletbeli film, amelyben egyszer szerepet kaptak. A Metszéspontok kiállításon, a kurátorok (hogy a kiállítás önmeghatározó műfaját idézzem) tanulmányi munkája révén mi most e kölcsönös idézett-ségek terébe kerülhetünk. (Megtekinthető november 19-ig.)

MÜLLNER ANDRÁS

Új szekció a 14. Verzió fesztiválon

Kép, amely nem akart mozogni

Az idei, immár 14. Verzió Nemzetközi Emberi Jogi Dokumentumfilm Fesztivál egy másképpen provokatív, médiumtudatos szekcióval bővül, amely a fotófilm hibrid műfajának ad nagyobb nyilvánosságot.

Katja Pratschke, Hámos Gusztáv és Thomas Tode a Concrete Narrative Society nevű egyesület képviselőiként szilárdítják évek óta e műfajt, vesznek részt fesztiválokon, jelennek meg nemcsak a filmes, hanem a képzőművészeti intézményrendszer különböző fórumain. Nem csoda, hogy a nemzetközi me-zőnyből remek a hozzáférésük a műfajban alkotók és az azt interpretáló elméleti szakemberek hálózatához. Az általuk kurált rövid- és nagyjelmelek lesznek láthatók Budapesten novemberben, valamint egy konferenciát is szerveznek ebből az alkalomból.

A fikciós műfajok közül a dokumentumfilm a kedvencem; legjobban a híradókat szeretem, és csak nagyon nehezen tudnék megjelölni nem fikciós filmes műfajokat. Sokszor értetlenkedve fogadják, amikor állítom, hogy nincs absztraktabb képi műnem a fotográfiánál. Ezért nagy öröm a fotófilm műfajának fölatalálása, mert ez lehet az a csomópont, ahol e magukat mély közegyetértséssel alátámasztottan valóságnak hazudó fikciókról a leplük lehullhat. A fotófilm ugyanis éppen ezeket a tévelygő szent hiteket erodálja azáltal, hogy azokat a képeket hozza mozgásba, amelyek nem akarnának mozogni – azaz megengedik maguknak azt a turpisságot, hogy mozgásnélküliségük, vagyis egyik fundamentális absztrakciójuk észrevétel-nül megbújják a narratíva-visszaolvasó, azaz újraanimáló interpretáció mögött, amit értelmet áhító szemcikázásunk egy kép kompozícióján véghezvisz.

Bizonyára nem véletlen a szervezők magukra vállalt neve; talán úgy gondolják el a „konkrét narratívát” – már ha ez fordítható ekképpen –, mint ahogy a konkrét művészet célul tűzte, hogy „nem referenciális” lesz. Mindezt

Satake Maki: Maradványok, 2010

a narratíva esetére elgondolni briliánsan pimasz ötlet, és az egyesület duplafenekű ravaszágát jelzi. Megfogalmazásukban a fotófilm olyan film, amely lényegében fotókból áll: mozgóképi kontextusban szerepeltet fotográfiákat, amelyek így filmélményt nyújtanak. A fotófilmben azonban a film médiuma fölbon-

coltatik alkotóelemeire, vagyis a fotófilmes alkotók kép, szöveg és hang viszonyával kísérleteznek, a mozgókép fölépítésére reflektálnak, végső soron pedig elgondolkodtatnak, mi is a mozi.

A helyzet csemege mivoltát mi sem érzékelteti jobban, mint a cikk mellett látható illusztrációk. A videomunkák illusztrációi úgy tudnak megjelenni ilyen lomha médiumokban, mint a papírra nyomtatott újság, hogy „film stílek”, azaz kifotózott-kiragadott állóképek, amelyek csak gyöngye képet adnak arról, milyen lehet a mű – azaz annak is inkább csak egy darabja. A fotófilmből kiragadott állóképek viszont értelemyszerűen nem ilyenként értékelendők, ám mivel itt megjelentek, mostantól visszamenőleg újragondoltatják valamenynyire az összes ilyen papíralapú híradásban szereplő „film still” ontológiáját is. Ne feledjük: az installációs művészet kifejezés is akkor szilárdult meg, amikor a nyomtatott magazinokban nemcsak a festményt kezdték keretét megtartva reprodukálni, hanem az akasztás módját is megmutatták a közölt felvételen. Így az „installation shot” lett a korai minimalista kiállítások leghűbbnek gondolt közvetítő médiuma. Egyáltalán nem mindegy tehát, még a fizikai, „külső” világban sem, hogy miként közlekednek a képek, a fotófilm pedig alaposan megpiszkálja e problémát. Mindennek akadémiai szintű kifejtésére számíthatunk a november 18-i konferencián, a hildesheimi, a berlini Humboldt és a londoni Westminster egyetemről meghívott, illetve művész előadóktól.

A program három szekcióját (november 16., 17. és 19.) végigfutva azonban nem marad kétségünk, hogy e rendkívül izgalmas médiumtudatosság-fokozás miatt is került a Verzió ernyője alá. Nagyon erős ugyanis benne az a vonal, amely a képek mozgékonyságának politikai potenciálját mutatja meg: a médiumot mint hasznat, mint hatalmak szolgálóleányát. Legyen szó akár személyes emlékezetpolitikáról vagy (hidegháborús) állami propagandáról, az „objektív” által előállított fénykép hitet kiparancsoló ereje kerül pellen-gérre, az erő, amely a fő végrehajtója a valóság tervszerű kisajátításának, és amely a dokumentumként általánosan elfogadott, mert „cáfolhatatlan tényekre” hivatkozó képekkel való bűvészkedés révén zajlik (www.verzio.org).

PAKSI ENDRE LEHEL

Lily Chen: Afázia, 2013

Sarah Pucil: Varázstükör, 2013

Simmelweis Orvostörténeti Múzeum, Budapest

Agyevő

Ha máshonnan nem, akkor a Győffy László kiállításához írt szövegből tudhatjuk, hogy a művész „az egyetem elvégzése után érdeklődni kezdett a képzőművészetén kívüli ábrázolások”, az orvosi és magyarázó ábrák, diagramok iránt, gyakran látogatta az MTA Pszichiátriai Gyűjteményét, s egyik

kedvenc témája a genetikai manipuláció volt. Művészetét egy kicsit is ismerve jó választásnak tűnik munkáit a csak SOM-nak becézett gyűjtemény anyagával ütköztetni. A Privát biológia című kiállítás viszont nem itt, hanem az 1800-as évek elején a Fehér elefánthoz címzett, és Semmelweis apja által vezetett vegyeskereskedésnek otthont adó épület lépcsőházában található. Igaz, így egészen közelről szembesülhetünk a tíz kis méretű grafikával/rajzzal, illetve a lépcsőház-tárlat előterében elhelyezett festménnyel.

A munkák 2004–2011 között készültek, s nagy részük már szerepelt a művész 2010-es (A testrészek halála), illetve 2011-es (Vegyes hulladék) egyéni kiállításán, továbbá részei Győffy Para és Rhizome/Rizóma című sorozatainak. A rizóma (gyökértörzs) a hálózatban terjedő, láthatatlanul a föld alatt terjeszkedő növényekre utal, s nem mellesleg Deleuze és Félix Guattari filozófiájának egyik alapeleme, mely a változást nem a fejlődéssel, a haladással, a vertikális építkezéssel, hanem a nem homogén, horizontális és végtelenül tágas kapcsolódási utakkal azonosítja. Voltaképpen a „posztumán individuáció” vírusa, „egy diagramszerű vonal, olyan ész-

Győffy László: Az ismétlés pokla – 7×7 főbűn: Torkosság III., 2010
rézkarc, akvarell, gouache, papír, 30×20 cm

Győffy László: Vegyes hulladék 10, 2011
akvarell, papír, 21×29,7 cm

lelhetetlenül apró, dadogásszerű megszakításokkal kitágított és kiterjesztett folt, amely egyszerre koncentrálna a zűrzavart, és löki ki azt magából”. Az anatómia tudományába vetett hit ellenében a posztumán tapasztalat azt vallja, hogy „a test nemcsak határtalanul tökéletesíthető, alakítható, hanem lebontható, szétszedhető, összerakható, elemei (szervei, váladékai és protézisei) végtelenül variálhatók”.

Győffy horrorfilmekről/könyvekről ihletett munkáin gyakran szerepelnek vérekes szemek, csonkolt testrészek, felmetezett hasak, koponyából kikandikáló agydarabok, testnedvek, genitáliák, belső nemi szervek, az élet és a halál határán egzisztáló, zombiszerű, kocsonyás/nyálkás lények – a képregények hatásáról pedig a jellegzetes, gyakran üres buborékok árulkodnak. Művészetének jellegzetessége, hogy bár festőművészként végzett, nem idegenkedik más médiumoktól; készített installációkat, agyagműveket, festett fatáblákra, és készített rézkarcokat is, A hét főbűn című rézkarcsorozatában (melyből itt Az ismétlés pokla – 7×7 főbűn: Torkosság III. szerepel) mindegyik képről hét nyomat készült, melyeket fokozatosan átirított gouache- és akvarellfestékekkel.

Győffy gyakran él a határsértés gesztusával és a provokációval – 2012-ben a szegedi Reök Palotában tizenkét tányéron műszart prezentált a nagyérdeműnek –, s aprólékos, ál-gyermeteg módon szignózott rajzaihoz sokszor társít talányosan morbid, már-már vulgáris címeket (Kurva nagy bajba jutott szervezet kibaszott húsgörcsöt sétáltat). S bár a „kontrollált káosz” néha szöveges humorral – felbujtás önkannibalizmusra: „Edd meg az agyad, mielőtt az esz meg téged” – vagy képi geggel – önszemét kiszűrő gépet tekerő torzó – párosul, nehéz elvonatkoztatni attól, hogy a képek amorf műlényci a halállal kacérkodnak. Ahogy mi, még élők is. *(Megtekinthető november 12-ig.)*

DÉKEI KRISZTA

Győffy László: Sikertelen kísérlet a halálfélelem leküzdésére (NZM), 2011
olaj, vászon, 70×50 cm

Fekete Péter a fenntartók játszmájában

Az örökség kötelez – de kit?

A lyoni textilmúzeumot (Musée des Tissus) a múzeumalapítások sorát ösztönző 1851-es Londoni Világkiállítás hatására a lyoni ipari kamara hozta létre és nyitotta meg 1864-ben. Ma ez a világ legjelentősebb textilgyűjteménye: közel 2,5 millió darabot számlál, amelyek három kontinens textilművészetének négy és fél évezredét képviselik. Mielőtt valaki egy sereg ipartörténeti dokumentumra gondolna, azonnal jelezni kell, hogy olyan luxustárgyakról van szó, amelyek művészettörténeti, illetve kultúrtörténeti értéke vitathatatlan, műkereskedelmi értéke pedig felbecsülhetetlen.

Az intézmény egyszersmind egy 1954-ben létrehozott nemzetközi kutatóközpont, a régi textilek vizsgálatával foglalkozó CIETA (Centre International des Textiles Anciens) székhelye is. A Musée des Tissus az 1925-ben – azaz a párizsi iparművészeti világkiállítás évében – megnyitott lyoni iparművészeti múzeummal (Musée des Arts décoratifs) együtt Franciaország második legnagyobb iparművészeti gyűjteményét alkotja. Ennek fenntar-

A Musée des Tissus kiállítása

természeti örökség szervezeteit egyesítő Europa Nostra elnöke, Plácido Domingo. Számos koncepció látott napvilágot és halt el a kollekciók más lyoni múzeumokhoz, sőt a textilgyűjteménynek a Louvre-hoz csatolásával kapcsolatban. Az állam 2016-ban egy szakmai bizottság felállítását is terv-

számos kiállítási intézmény található, a turistáknak árusított Lyon City Card a 23 legfontosabb látogatásához biztosít kedvezményt. Ezek közé tartozik a textilművészeti és az iparművészeti múzeum is, de sem a város, sem a metropolisz nem vállalt részt ezek megmentéséből.

Ennek ellenére 2017. október 9-én mégis kialakult a múzeum fennmaradását lehetővé tévő kompromisszum, amelynek létrejöttében bizonyosan szerepet játszott Daniel H. Fruman kezdeményező szerepe és a petíció által felkeltett nemzetközi figyelem. A gyűjtő egyébként saját kollekciójából korábban igen jelentős darabokat ajándékozott a francia államnak, így a petíció aláíróinak küldött leveleiben emlékeztetett arra, hogy a múzeumért felelős intézmények a mecénások bizalmát is kockáztatják.

A kompromisszum rövid ismertetéséből is látványosan kiderül, milyen sok szereplője van ennek a történetnek, és hogy Fruman miért is nevezte ebben a játszmában olyan sokszor Fekete Péternek a múzeumot. A Kereskedelmi és Iparkamara azt a két, műemlékké nyilvánított városi palotát, amely a textil, illetve az iparművészeti múzeum székhelye, és amelyek összértéke mintegy 16 millió euró, egy euróért szimbolikusan átadta az Auvergne-Rhône-Alpes régió-nak. Ennek fejében a régió 10 millió eurót fektet be az épületek rekonstrukciójának és modernizációjának 30 millióra becsült munkálataiba. Az állam 5 millió euróval vesz részt a felújításban, célkitűzései szerint ugyan is a modernizáció a jelenlegi 60 ezres évi látogatószámot 100 ezerre növeli majd. A kettős intézmény működtetésének költségeit 2018-tól kezdve három éven keresztül a régió (évi 1,3 millió), a Kereskedelmi és Iparkamara (évi félmillió) és az állam (évi 300 ezer) vállalja, mindezen túl pedig a régió privát szponzorokat is felkutat. A délkelet-franciaországi textilipari cégeket egyesítő szervezet, az Unitex (Union Interentreprises Textile Lyon et Région) egymillió eurós alapot hoz létre a múzeum támogatására, amelyhez mecénásokat keres, ezenkívül hamarosan crowdfunding-kampányt is indít. Úgy tűnik tehát, hogy a közvetlen veszély elhárult, de azért vigyázó szemünket érdemes Lyonra vetni, mert az európai kulturális örökség méltatlanul kevésbé ismert értékei akkor menthetők meg, ha minél többen odafigyelnek rájuk.

PRÉKOPA ÁGNES

Esernyős tüntetés a Musée des Tissus megmentéséért 2017 áprilisában

tója egészen a közelmúltig a Chambre de commerce et d'industrie de Lyon (Lyoni Kereskedelmi és Iparkamara) volt.

Azt gondolhatnánk, hogy az a francia nagyváros, amelyik évszázadok óta a textilipar nemzetközi rangú központja, imidzsének fontos részeként nagy becsben tartja ezt a páratlan kelme- és öltözképgyűjteményt. A francia napisajtót nem olvasó divatrajongók azonban legkésőbb 2015 végén egy nemzetközi támogatást kérő, angol és francia nyelvű petícióból értesülhettek arról, hogy az intézmény fennmaradása veszélyben van. A kezdeményezés egy jelentős történeti textilkollekcióval rendelkező magángyűjtőtől, Daniel H. Frumantól indult el. Ő a francia államtól várt segítséget, és a kultuszminiszterhez intézett nyílt leveléhez kért minél szélesebb körű támogatást. Több mint 130 ezren írták alá 2015 decemberétől 2017 októberéig a Musée des Tissus megmentéséért folyamodó petíciót, köztük 15 ezer lyoni lakos. A múzeum érdekében különféle szakmai szervezetek képviselői hallatták szavukat a médiában, és olyan celebritások írtak nyílt levelet a köztársasági elnöknek vagy a kultuszminiszternek, mint a divattervező Hubert de Givenchy és az európai kulturális és

be vette a probléma orvoslása céljából, de ebből végül nem lett semmi. A felelősök személye is sokat változott az eltelt csaknem két évben, és nem csupán a kormányváltás miatt: a kultuszminiszter személye például három ízben is cserélődött.

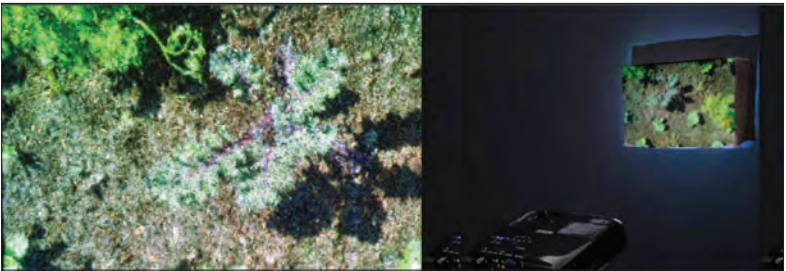
A bezárás a gyűjtemény fennmaradását is kockáztatta volna, hiszen a textíliák a legérzékenyebb műtárgyak közé tartoznak, állandó gondozásra van szükségük. A számukra optimális klíma folyamatos biztosítását igénylik, bemutatni pedig csak rövid ideig lehet őket, és akkor is csak minimális megvilágítással. A múzeum működtetési büdzséjében jelentős összeget képviselnek a kiállítások költségei, a műtárgyak rendszeres váltogatása, úgynevezett rotációja itt ugyanis alapkövetelmény.

Lyon város kulturális és politikai ambíciói más területre fókuszálnak: az agglomerációval együtt önálló közigazgatási egységet alkotó Métropole de Lyon 2015 januárjában jött létre; metropoliszhoz illő attribútuma a Coop Himmelb(l)au emblematisz kortárs épületébe került természettudományos és antropológiai múzeum, amely Musée des Confluences (Összemosódások Múzeuma) néven 2014 decemberében nyílt meg. A városban egyébként

A test észlelésének rögzíthetetlen mozgásáról, intermodalitásáról, színesztéziájáról, a korporális viselkedések egymásba hullámzásáról, átjárhatóságáról próbál tényleges, alkalmasint taktilis tapasztalatot nyújtani a debreceni MODEM Recepto-rok című tárlata. Hogyan?

Egy kiállítás terébe térve – kimondatlanul – bizonyos szabályok érvényesülnek: érzékszerveinkre támaszkodva bár fizikai voltukban érzékeljük az alkotásokat, gondolatban egy nem tárgyi világba lépünk át. Hogy így lehessen azonban – a klasz-szikus értelmezés szerint legalább-is –, meg is kell feledkeznünk a műalkotások tárgyszerűségéről, a műanyagiságának valamelyest háttérbe kell szorulnia. Egy ilyen műalkotás – például egy festmény – keltette nem tárgyi világban tartózkodva egyszerűsmind semlegesítenünk kell a látvány hordozóját (ebben az esetben a festék állagát, a vászon textúráját és így tovább). A fizikai jellemzőkre irányuló fókusz és a nem tárgyi világban való tartózkodás iménti kettősét párhuzamosan ritkán képes bemutatni egy kiállítás – a Receptorok mégis erre tesz kísérletet.

Kozári Hilda: SUO+mi, kert, 2017
installáció, tőzeg, kátrány, illat, vetítés

A Finnországban élő Kozári Hilda „multiszenzoriális intervenciója az Antal–Lusztig-gyűjteményben” hangsúlyos szerepet szán azon érzékszerveinknek is, melyekre hagyományosan nem támaszkodhatunk a white cube terében. Itt ugyanis számos műalkotást megfoghatunk és/vagy meg (is) szagolhatunk, így Kozári munkáira úgy is tekinthetünk, mint a színek, anyagok, szagok és illatok olvashatóvá tételének kísérleteire. Mindemelllett az észlelés lezárhatatlan rétegeiből feltáruló végtelenség különböző formáit képviselik a gyűjteményből való egyéb művek is – többek közt a monokróm festészet olyan darabjai, amelyek akár Arthur C. Danto vörös négyzetekkel kapcsolatos töprengését is felidézhetik a látogatóban. Sok alkotás egyenesen kikezdi azt a paradigmát, miszerint a recepció folyamatában az anyagi hordozónak másodlagos szerep kell hogy jusson. Más érzék-

MODEM, Debrecen

Érzéki bizonytalanság

Kiállítási enteriőr

Yuko Sakurai: Brooklyn Bridge 7., 2007 és Jagicza Patrícia: Soappoo, 2017

szerveinkkel közeledve a művekhez a nexus kiszámíthatatlanná válik, ezáltal a műélvezet dimenziói is bővülnek. A szubjektív élmények és emlékek mozgósítását ösztönző képzelet e rendhagyó módon felépített világ megtapasztalása által kitágul, határtalanná válik.

Kozári opusaiban a Braille-írás kitüntetett szerepe és funkciója – az észlelés emlegetett recepcióesztetikai problémáin túl – az érzékelés közösségi, politikai, a normalitáshoz és a normativitáshoz kötődő kérdéseit is pedzi e tapasztalatok sokaságának, működéseinek művészi artikulációival. A művek arra ösztönzik a látogatót, hogy ítélet és értelemadás helyett azonosuljon azok világával – akár

csukott szemmel is, a többi érzékszervére hagyatkozva. Hatoljon be a mű univerzumába, az illatok, a felületek, a szövetek közé, a tárgyak közepébe, ahol a teljes sűrűségben valójában már semmit sem lát. Az igazi meta-színbe, a végtelen közelségbe, a feketeségbe, ami – ha kicsit e tárlat falain túlra tekintünk – Kozári témaválasztásában nemcsak Debrecenben kap fontos szerepet: a Helsinkiben látható aktuális Vantaa Black Sense című kiállításán az Anish Kapoor által is használt Vantablack feketéjét helyezte középpontba.

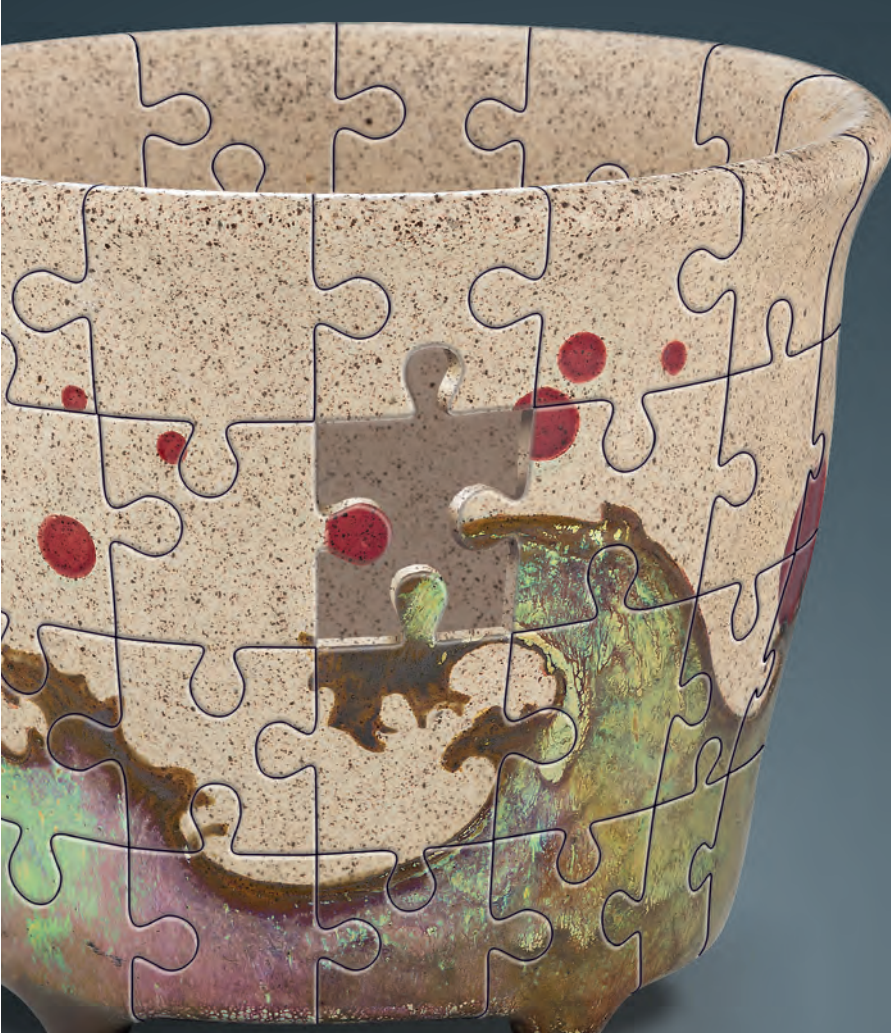
Amellett, hogy a taktilis tapasztalhatóság újszerű módon teszi lehetővé a csökkentlátó látogatók bevonódását a művészet terébe, a tárlat

tágabb intenciója és érdeme, hogy beállítódásváltásra késztetni recepciónkát. Arra, hogy felfüggesztjük korábbi fogalmi, nyelvi és praktikus készítetéseinket. Időt adni a látásnak, az érintésnek s azoknak az érzéki minőségeknek, amelyek nem is sorolhatók be a szokásos érzéki modalitások típusaiba. Az észlelés eredeti formáihoz való visszatérésnek, azaz az észlelés felszabadulásának.

A felvonultatott műalkotások egytől egyig a reprezentált színfala mögé invitálják a befogadót. Plasztikusan példázza ezt más alkotások mellett Kozári SUO+mi, kert című installációja (a munkában tőzeggel, kiszáradt láppal kísérletezik, ugyanis Finnország nagy területét a mai napig mocsár borítja, a mű címe pedig finnül mocsárországot jelent, s ez véletlen reflexióként jelenik meg a kiállítási hely egykori geológiai adottságaira is). E közeledés sem a megszokott eszköztárral kutatja és önti különleges formákba a szokásos reflexió küszöbét alatt lappangó homályos valamit. Olyan attitűd s pozíció felé invitálja a befogadót, amelynek révén képesek vagyunk a különböző, sokszor egymásnak feszülő, ellentétes tapasztalatokat egyszerre elbírní, „tartalmazni”, ezáltal szert téve egy elmélyültebb és differenciáltabb látásmódra.

Kozári Hilda és Nagy T. Katalin közös válogatása már-már intervencionális gesztus a sémákhoz alkalmazkodó hétköznapi észlelésünk irányába. Nem úgy, hogy manipulálni próbálja az észlelt világot. Ellenkezőleg, a befogadót szólítja fel egy másfajta nézőpont elsajátítására. (Megtekinthető 2018. január 14-ig.)

PÉTER SZABINA

Nem csak egy régi kaspó.

Ha ránézünk erre a kaspóra, mi nem csupán a szépségét látjuk. Tudjuk, hogy hol és mikor készült. Tudjuk ki tervezte, milyen tehetséges kezek formálták, festették, égették. Tudjuk, milyen kvalitással bír a kortársai között, mi a művészettörténeti jelentősége. Tudjuk, hogy kik voltak a tulajdonosai és mennyire vigyáztak rá. Tudjuk, milyen ritka, mennyire keresett és mi a piaci értéke. De azt is tudjuk, hogy mindezt következő tulajdonosa értékeli majd igazán.

71. MŰVÉSZETI AUKCIÓ

Kiállítás: 2017. november 4–12.
BÁV Aukciósház, 1052 Budapest, Bécsi utca 1.
ÁRVERÉS:

- 2017. NOVEMBER 14. 17:00: ékszer, ezüst műtárgy
- 2017. NOVEMBER 15. 17:00: festmény, műtárgy, porcelán

MOM Kulturális Központ, 1124 Budapest, Csörsz utca 18.

3 VÁROS 1 REPÜLŐJEGGYEL!

Regisztráló vásárlóink között 2 fő részére szóló repülőjegyet sorsolunk ki az Air France - KLM New york-i vagy chicagói járataira párizsi és/vagy amszterdami útmegszakítással.

BÁV ANTIKVITÁS

ANNO 1773

Műkereskedelmi üzleteink és ékszerboltjaink: 1055 Budapest, Falk Miksa utca 21. ☎ 353-1975 • 1052 Budapest, Bécsi u. 1. ☎ 429-2090, 429-3020 • 1052 Budapest, Bécsi u. 3. ☎ 429-2064, 429-2066 • 1052 Budapest, Párisi u. 2. ☎ 411-0301, 318-6217 • 1055 Budapest, Szent István krt. 3. ☎ 331-0513, 473-0666 • 1116 Budapest, Fehérvári út 7. ☎ 318-3733, 486-1331 • Központi elérhetőségeink: www.bav.hu/aukcio | Ügyfélszolgálat: ☎ 445-1393 | [f](https://www.facebook.com/bavmukereskedelem) bavmukereskedelem

XX. ÉVFOLYAM – 11. SZÁM

MissionArt Galéria, Budapest

Akinek a Bakony volt a Párizsa,

meg a Dunakanyar, a hartai faluszéle, a gyimesi, a csíki hegyek és a Gyilkos-tó, ahol megbízható adatok szerint egyedül körülbelül 1500 képet festett/rajzolt. Hiszen tudjuk, rajzeszközökkel, rossz papírra festett az a Nagy István (1873–1937), aki persze megjárta Párizst az előző századfordulón, tanult a magyar avantgárd történetében oly fontos szerepet játszó Julian akadémián, de a historizmus éppúgy hidegen hagyta, mint a neoimpresszionizmus, az Art Nouveau vagy a Nabis művészete, amelyek mind benne voltak akkor a nagyváros levegőjében. A két holland, Rembrandt és Van Gogh nyűgözte le, és ez a később kibontakozó életmű, a műfaji „preferenciák” (a konzekvensen portréra, tájra, csendéletre szűkített skála) ismeretében magától értetődőnek tűnik.

És máris itt a csapda. A kísértés, hogy valami könnyen felállítható progresszió-modell, a modernitás családfája felől nézve, épp erényei főlemlegetésével kezdjük el magyarázni Nagy István bizonyítványát. Hogy urambocsá, „megengedők” legyünk ezzel a minden külső impulzust, aktualitást és preconcepciót messze elkerülő életművel. Hogy relativáljuk a legfontosabbat, a helyét, aminek meghatározását máig nem tudta kiizzadni magából a klisében gondolkodó művészettörténet-írás. Sem a topográfiai, sem a stílustörténeti helyét nem tudjuk kijelölni ennek a szakadatlan helyváltogatás közben konokul ugyanarra figyelő, ugyanazt művelő-fejlesztő figurának, aki oly mértékig lett azonosává témáival, mintha maga is egy élő „Leitmotiv” volna. Mert amit egyes mértékadó összefoglalások írnak – nyilvánvalóan nem a tárgyból, hanem az ethoszból kiindulva –, tudniillik hogy „alföldi” volna: badarság. Nagy István nem követett semmiféle hagyományt. Sem konzervatív, sem értékőrző nem volt. Egyszerűen kivonult a művészettörténeti és ikonográfiai hagyományból, radikálisabban, mint Gauguin, ő ugyanis nem elment, hanem otthon maradt. Így orientalizált, öntudatlanul. Mert aligha volt ez program. Azért tartott távolságot, hogy olyan közel lehessen saját univerzumához, ahogyan rajta kívül senki. És ez

Nagy István: Pista fiam zöld sapkában, 1932
pasztell, papír, 315x455 mm

az univerzum nem is a székelység volt (jelentsen bármit), akármennyire igyekeztek ezt hangsúlyozni arról az oldalról. Aki Nagy Istvánt a legnagyobb székely festőnek tartja, voltaképpen lekicsinyli, a havasokon túli egyetemes távlatokat tagadja meg tőle.

Summa summarum, Nagy István egyrészt megkerülhetetlen, másrészt beilleszthetetlen. Volt idő, amikor művei nélkül nem volt elképzelhető jelentős magyar magángyűjtemény, s nem képzelhető el ma sem modern magyar művészetet bemutató múzeumi állandó kiállítás. Akkor sem képzelhető el, ha van. (Más kérdés, hogy a külföldre vitt reprezentatív válogatásokban rendre nem szerepel Nagy István, de az már külön történet, hogy miért nem.)

És itt válik igazán érdekessé a Nagy István-i életmű recepciótörténete, ami egyfelől diadalmenet (inkább életében), másfelől egzisztenciális kudarc, halála után pedig szakaszos bűvöpataklét. Túlontúl ismerős dramaturgia. (Vö. Derkovits.) Pályára állítás a Csontváryt eltanácsoló Kelety Gusztávtól, Lyka mindvégig kitartó pártfogása, a müncheni, párizsi, római tanulmányok után pedig a hangjára a nagy háborúban rátaláló művész minden kiállításának ünneplő kritikai fogadtatása. Azoktól is, akik értették, és azoktól is, akik félreértették. Barátságok nemcsak az egyívásúakkal, Tornyai-

val, Egryvel, hanem az apja, Wolfner József révén Nagy István számára támogatást kieszközől Farkas Istvánal és a szobrász Medgyessyvel. Értő interpretációk sorozata. Az egyik legszebbet egy román filozófus-költő, Lucian Blaga írta még 1925-ben, a legmegdöbbentőbbet pedig egy festőkolléga, Dési Huber István, 1937-ben, a kolozsvári Korunkban. Ő e festészet lényegét a „szavakban ki sem fejezhető vizuális rettenet”-ben vélte megragadhatónak. És mindehhez a hivatalos és félhivatalos szakmai körök kései megbecsülése: a KUT (Képzőművészek Új Társasága) törzstagsága 1934-ben, Barcsay Jenő ajánlására, a Szinyei Társaság Beckói Bíró Henrik-díja 1936-ban. De kínzó hiánya az anyagi biztonság, az otthontalanság mellett hontalanság (az 1919 után Magyarországon élő művész csak halála előtt néhány nappal kapja vissza magyar állampolgárságát), sorozatosan elutasított ösztöndíjkérelmek, folyamodás trafikjogért (!), miközben felesége házal a képekkel. Nem éppen bohém élet. Hozzá még ital, depresszió, aggodalom a későn alapított család jövőjéért.

Az azonban tudható a forrásokból, hogy Nagy István éppúgy tisztában volt saját rangjával és jelentőségével, mint bálványja, a képeinek bagóért való értékesítését váltig forszírozó Van Gogh. Mire föl? Ezt kéne olyan tömondatosan elsorolni, ahogyan ő beszélt és rajzolt. Közben tudatában lenni annak, hogy az analízis csak eltávolít a műtől: attól, aminek talán legfontosabb jegye és végső kulcsa a közvetlenség. Ennek mond ellent – látszólag – az a közlekedés, ahogy Nagy István jár-kezel konkrét és elvont határára, tartva az időben az anyagtól az éteri felé. De megingás, botlás nélkül halad egy másik, csak az ő számára járható ösvényen is, ami az akadémikus „Armeleutemalerei” és a mitizált népiség között vezet.

Tehát, bármily hajmeresztő: nincs tradíció. Nincs modor, nincs álruha, kosztüm és embléma, nincs semmiféle konformitás. Továbbá soha nincs akció (hacsak a kaszálás monoton ritmusa nem az), nincs narráció, helyettük feszültség van – nem csak a kompozícióban. Nagy István kompozíciós gyakorlatában a kép „széle” abszolút rendező elvvé válik, a premier plán katona- és öregasszonyfe-

jekén ugyanúgy, mint az utolsó évek emlékezetből festett tájain. Ez nem egyszerűen kivágot, hanem olyasféle fundamentális, esetlegességeket kizáró döntés, mint ahogy például Mondrian kezelte a kép határait. Nagy Istvánnál épp ez az egyik eszköze annak, hogy egy térség lényegét meg tudja fogalmazni azzal a fajta jellemző erővel, aminek Fülep is rendkívüli jelentőséget tulajdonított nemzeti és egyetemes korrelációjáról ekkoriban írott fejtegetéseiben. Nagy István tömondatossága ráadásul úgy érvényesül, hogy a festő – a monokróm (?) fekete képek kivételével – nem nyúl a redukció eszközéhez. Mert a desztilláció, amire a késői művek szolgálnak példával, merőben más: ahogy a „massza” fog, úgy nő a szabadság. A festő a polikróm pasztelleken is hatályon kívül helyezi tudott szín és látott szín szenzualista viszonyát, a maga részéről így számolván le a plein air/impresszionizmus vívmányait. Különös, hogy ezzel a módszerrel nem csökken a ráismerés ereje. Jellemző, amit a képein kéklő hó szí-

Nagy István: Csucsá, 1926
pasztell, papír, 660x490 mm

sában. Gyors döntések, gyors mozdulatok, de semmi könnyedség. Itt mindennek súlya van, a felhőnek is.

A késői képeken azután új modus jelentkezik. A háttérben a fizikai értelemben vett szabadság fokozatos elvesztése, családalapítás, megállapodás Baján, betegség. A helyhez kötésben elenyészik a korábbi közvetlenség, helyébe a szerkesztettség lép, valami különös tektonika, amiben egylényegűvé válik föld, növényzet, állat, ember. A konkrétum-

Nagy István: Tehenek, 1933
szén, papír, 285x425 mm

néről mond: a hónap nem az a lényegi tulajdonsága, hogy fehér, hanem hogy hideg. Ő csak tudta, benne állt.

Egy olyan festőnél, aki feketével is fest, és színekkel is rajzol, a vonal és a folt viszonya különleges. A kettő átmenete, munka közbeni metamorfózis (a vonal foltta dörszölése tenyérrel) minden finomkodástól mentes. Ugyanaz a határozottság érvényesül, mint a színes kréták kiválasztá-

tól való eltávolodással megképződik a monumentalitás igénye, vagyis az „emlékszerűség” lesz legfőbb jellemzője az emlékezetből festett képeknek, amelyeken mintha mindig az eső esne, s a vízzuhatag függönyén át látnánk a tájat. Ami korábban tömör volt, az áttetsző, álomszerű lett, ám furcsamód nem veszített kohéziójából és nagyvonalúságából.

A most kiállított másfél tucat rajz Bajáról került elő, a művész leszármazottaitól. Vannak közöttük korai darabok is. Egy részüket reprodukálja a Nagy Istvánról szóló legutóbbi érdemi kiadvány, a Sümegi György szerkesztette és Lóránth László kiadatlan monográfia-kezdeményét is közreadó kötet (Csíkszereda, 2007). A kamarabemutató nem válogatás, nem „megtervezett” kiállítás, nem szennáció, hanem egy minden ízében hiteles lelet felmutatása. Halk, állhatatos hang abban az utcában, ahol csúcsra járatják a műpiacot, s ahol az otthontalan Nagy Istvánnak egykor, rövid időre, lakás is adatott. Múteremre nem tellett, de nem is volt rá szüksége.

Azért a piac mai árait jó néven vette volna. *(Megtekinthető november 7–25-ig.)*

VÁRKONYI GYÖRGY

MK
17

MŰTÁRGYBEFEKTETÉSI
KONFERENCIA

2017. november 14.
9:00 - 16:00
Müpa, Auditorium
(1095 Budapest, Komor Marcell u. 1.)

www.mutargykonferencia.hu

Beszélgetés Walter Schnepel német műgyűjtővel

Bauhaus és Fluxus Budapesten

**Húszas évek: Bauhaus. A mindennapi élet felé forduló, széles tömegeknek alkotó művészek, akik a formát alárendelték a funkciónak. Hatvanas évek: Fluxus. Az élet és a művészet közötti válaszfal energikus ledöntése. Nemzetközi mozgalom az alkotói és társadalmi be-
rögződések ellen, médiumok és közlésformák alapvető átalakítása. A „neodada” kreatív vihar-
zása olyan műfajokat és vizuális megoldásokat eredményezett, amelyek maig velünk vannak, akár a „magas” művészetben, akár a reklámban. A Bauhaus pedig lassan száz éve meghatározó a tárgyi kultúránkban. A két igencsak eltérő, de egyaránt avantgárd eredetű jelenségről Walter Schnepel német műgyűjtőt kérdeztük. Bauhaus-designnal foglalkozik, közben pedig magyar származású feleségével, Maria Schnepellel együtt a világ egyik legnagyobb Fluxus-gyűjteményét is ő hozta létre – amint azt a Ludwig és a Kiscelli Múzeumban láthatjuk.**

– *Hogyhogy két kiállításuk is nyílik Budapesten egy héten belül?*

– Az időbeli egybeesést én sem értem. *(Nevet.)* De két különböző dologról van szó. Az egyik a világitótesteket gyártó cégemhez, a Bauhaus-formavilágból kiinduló Tecnolumenhez, a másik a Fluxus-gyűjteményünkhöz kapcsolódik.

– *Kezdjük a lámpákkal! A Kiscelli Múzeum 1910–1920-as évekbeli lámpatervekkel ellenpontozza az önök által kiállított lámpákat, hogy kitűnjön azok radikális modernsége. De van egy ennél jóval nagyobb csavar is a koncepcióban. Mi az?*

– Wilhelm Wagenfeld 1924-ben tervezte meg egyik fő művét, egy Bauhaus-lámpát. Ami a század első felében elmaradt, azt mi 1980-ban bepótoltuk: az alkotó beleegyezésével gyártani kezdtük a Wagenfeld-lámpát. Aztán 1995-ben jött egy kis-sé borgőzös ötlet. Jóbarátommal, Paul Rennerrel becsípve álltunk a lámpa előtt, és mivel Paul éppen Moszkvából jött haza, ráfestett a lámpabúrára egy sarló-kalapácsot. Így kezdődött, és izgalmas, örömteli projekt lett belőle. Mostanra 35 művész hozott létre felkérésre egyéni műalkotást a lámpából, közülük öten magyarok. Ezek az átiratok láthatók a kiállításon. Eleinte a Wagenfeld-örökösök ellenezték ezt a kreatív továbbgondolást, mondván, hogy egy ikonikus tárgygal nem szabad játszani.

– *Pedig éppen ez jelzi, hogy ikon lett, nem?*

– Szerintem is. Tavaly megtartottuk a lámpavariációk első bemutatóját, és ennek kapcsán a Kiscelli Múzeumtól is meghívást kaptunk. Azért is öröndetes ez, mert a budapesti Iparművészeti Múzeumban mostanában záró Breuer Marcell-tárlaton az eredeti Wagenfeld-lámpának egy olcsó kínai másolata került ki, Bauhaus-lámpa néven.

– *Sok gondjuk akad a másolatokkal?*

– A Wagenfeld-lámpát szerzői jog védi. De legalább annyi hamisítvány készül a világban belőle, mint ahányat mi gyártunk. Németország,

Svájc, Hollandia szerencsére tiszta, de például Anglia nem ismeri el a szerzői jogokat, bár EU-előírás lenne. Rengeteg peres ügyünk van folyamatban, 4-5 méternyi akta. Még a Google-t is bepereltük az ott megjelenő hirdetések miatt.

– *Művészek formálják a saját ké-pükre a Wagenfeld-lámpát, néha egészen vad ötletekkel: ez lenne az átjárás a Bauhaus és a Fluxus között?*

– A Bauhaus és a Fluxus egymás ellentéte. Mindkettő erősen intellektuális, de más gondolkodásmóddal. Talán van valami kettősség a személyiségemben, hogy mindkettővel foglalkozom. Mindenesetre valóban akad néhány Fluxushoz kötődő alkotó azok között, akik átdolgozták a lámpát. Ay-O például, egy ismert japán Fluxus-művész, nemes egyszerűséggel megsütötte. Többen zenével kombinálták. Ennél a sorozatnál a sokszínűség a lényeg. Néha azt gondolom, amikor meglátom a végeredményt, hogy micsoda örültség... De izgalmas örültség. Aldo Mondino műanyag tollakkal dekorálta a lámpát, és Jugend-stilo-nak nevezte. A „stilo” olaszul tollat jelent. Volt, aki egy aktmodellre tette rá a világító lámpákat, mintha a mellei lennének, a lámpazsinórokat pedig angyalszárnyként rendezte el. Sokféle stílus és megközelítés keveredik, hol szép, hol elgondolkodtató, hol frappáns.

– *Több még élő Fluxus-művészt is említett. A Fluxus ma is aktív?*

– A Fluxus nem csoport volt, nem is stílus, hanem mozgalom. Sokan csak rövid időre, mások egész életükre átvették a szemléletét. Alapvetően 1960 és 1990 között volt jellemző. Nagy szerephez jutottak benne a happeníngek és a performanszok. Az élet és a művészet tudatos összemosása, illetve a művészeti ágak közötti átmenetiség már az életrajzokon is látszik. Dieter Roth például konkrét költészettel kezdett. Aztán egyszer csak csokoládéból kezdett műtárgyakat csinálni. Két lista is létezik, amely felsorolja a Fluxus-művészeket. Az egyiket a német Joseph Beuys, a másikat

A művésznek minden meg van engedve, de ez azt jelenti, hogy a nézőnek is.

az önök lámpáját sütötte meg, ha-nem egyszer egy happening alkal-mával két hangszert és egy kistrádiót is, amelyekből látványos triptichont készített. Az alkotásához az egész folyamat hozzátartozik, ahogy az is, hogy a megfőzött rádió még napokig recsegett... Csakhogy a műtárgyon ez már nem látszik.

– Ilyen értelemben ezek inkább relikviák, maradványok. Majdhogynem régészetről beszélhetünk.

– *Ezt ön gyűjtőként hogyan tudja kezelni?*

– Egészen fatalista módon: azt gyűjtöm, ami fennmaradt. És nem akarok mindent megérteni. A legtöbb művész sajnos már nem él, ők sem tudják elmesélni. A gyűjteményben vannak filmek, hanganyagok, felolvasások is bakelitlemezekon, CD-n. De ezeket a műzeumok nem szívesen mutatják be. Részben technikai okokból, részben pedig mert egyetlen hangfelvétel az egész termet meghatározza.

– *A Fluxus annyira ellene volt a múzeumoknak, hogy illik is hozzá, hogy nem lehet a maga teljességében ott bemutatni.*

– De azért ne felejtjük el, hogy majdnem két generációval ezelőtt kezdődött, és már lezárult. Régi mű-

valamit, ami igazából dekorációként működik. Ezt néha már-már perverz-nek tartom: ahogy a társadalmi problémákkal, a tragikus dolgokkal való foglalkozás egy művész imidzsét építi, és pénzt hoz a konyhára.

– *A Fluxus politikai indíttatású volt?*

– Azok, akik 1960-ban 25-30 évesek voltak, a harmincas években születtek. Átélték egy világháborút. Én 1941-ben születtem, emlékszem a háború utáni időkre az ötvenes években. Németország tönkre volt téve. Bréma városa, ahol éltem, félig elpusztult. Kisiúként jó móka volt a romos házakban játszani, de igazából mi volt akkoriban? Semmi. És mi maradt a művészeknek? A náci képzőművészet kiesett, az expresszionizmust sokan már nem bírták elviselni, ahogy az absztrakt expresszionizmust sem. Lejárt lemez volt mind. Valami mást kellett csinálni. A Fluxus igazi újrakezdés volt, természetesen az intézményesült művészet el-

George Brecht: Ray Johnson keze, 1967–1968 objekt, 28,3x22x6,7 cm

lenében. Aztán persze a nyolcvanas évekre presztízskérdés lett, hogy bekerülnek-e ezek a művek is a múzeumokba.

– *Őn már az elején beleszeretett a Fluxusba?*

– Nem, eleinte klasszikus moderneket gyűjtöttem, főleg Bauhaust. De a hetvenes, nyolcvanas évekre az túl drága lett. A dadából meg nem maradt fenn szinte semmi, mert eldobták vagy megsemmisítették a műveket. Így kötöttem ki végül gyűjtőként is a Fluxus mellett – magánemberként pedig már régóta érdekelt. Voltak kapcsolataim, ők segítettek eljutni a többiekhez.

– *Az volt a célja, hogy felépítsen egy Fluxus-gyűjteményt?*

– Nem! Csak ez lett belőle. Lassan már azon töröm a fejem, hogyan szabaduljak meg tőle. 1500 műtárgyról beszélünk, a legkisebbtől a többméteres művekig. A raktárunk Kaposváron van. A gyűjteményünket és a Maria és Walter Schnepel Kulturális Alapítványt ugyanis adózási okokból Magyarországra költöztettük. Bréma nem barátságos a magángyűjteményekkel szemben, ami az örökösödési adót illeti.

– *Miből áll a gyűjtemény élete most? Kiállítják? Kutatják?*

– Nyitottak vagyunk a kutatási megkeresésekre, de szisztematikusan még nem zajlik a feldolgozása. Az elmúlt években a fő tevékenységünk a kölcsönzés volt. Stuttgart, Antwerpen, a Reina Sofia múzeum

André Thomkins: Rocker, 1969 kabát gumibelsőből, 90x60x30 cm

Madridban... Sok kiállításon szerepeltek a tárgyaink. Nem egyszerű ám a kölcsönzés, sok meglepetés éri az embert. Az egyik igen híres múzeumtól például egy hatalmas, szeméttel feltöltött ládában kaptuk vissza az eredetileg külön csomagolt kis műtárgyakat. Vásárolni most már csak néhány művet szeretnék. Hiszen egyszer muszáj abbahagyni – olyan, mint az alkoholizmus. Saját múzeumra, mint emlékműre, nincs szükségem. Talán az egyik lányom továbbviszi majd a gyűjteményt.

– *500 tárgyat állítanak ki a Ludwig Múzeumban a Fluxus és barátai kiállításán. Az ön fejében hogyan rendeződik el a gyűjtemény? Hogyan építene fel egy kiállítást belőle?*

– A raktárban isteni rend van: abécé szerint. Mást el sem tudok képzelni. *(Nevet.)* A csoportosítás nem illik a Fluxus szelleméhez. A művészet szerintem kommunikációs eszköz. Meghozza olyan kommunikációs eszközt, amelyik lefordíthatatlan. A maga teljességében kell befogadni minden egyes műtárgyat, külön-külön. A művésznek minden meg van engedve, de ez azt jelenti, hogy a nézőnek is. Azt is mondhatja valamire, hogy vacak. Ez nem abszolút értékítélet, hanem személyes dolog. Nekem az a hatás a legfontosabb, amit az adott műtárgy a nézőből közvetlenül kivált.

– *Mit gondol, hogyan fogadja majd a nagyközönség a Fluxus-kiállítást?*

– Valószínűleg leginkább értetlenkedve. Az átlagpolgár számára a művészettörténetet körülbelül az expresszionizmusig tart. A Nyolc-
cas művészete – hogy magyar példát mondjak – már majdnem elviselhetetlen számára. Az emberek azt szeretik látni, amit már ismernek. Pedig a Fluxus életteli és szabad volt, játékra hívta az embereket. Dieter Roth egy nagy Beuys-kiállításon belelépett egy kiállított vödörbe, ami zsírral volt tele, és a vödörrel a lábán szaladgált körbe a teremben. Beuys persze kiakadt ezen. De ha komolyan veszi valaki a Fluxust, akkor szórakozni is tud rajta. Dieter Rothtal történt az is, hogy az egyik művét, egy csokoládéba mártott babát, megette a kutya, amíg nem voltunk otthon. Hazaértem, a kutya rosszul lett – és én is. Amikor Dieternek ezt elmeséltem, csak annyit mondott: „Na és? Ez csak művészet.”

(A Fluxus és barátai november 26-ig a Ludwig Múzeumban; a Lámpa! című kiállítás december 31-ig a Kiscelli Múzeumban tekinthető meg.)

CZIGLÉNYI BOGLÁRKA – KURDY FEHÉR JÁNOS

Aldo Mondino: Jugend-stilo, 1995

pedig a New York-i George Maciunas írta. A két névsor teljesen különbözik. A Fluxus igazán nem megragadható. A neve is ezt fejezi ki: áramlás. Ez az izgalmas benne.

– *De vajon hogyan tudja mindezt visszaadni egy gyűjtemény? Említette Ay-O japán művészt, aki nemcsak*

vészet. Pedig egyáltalán nem tűnik porosnak – nekem néha a kortárs művészet unalmas. Sokszor gondolom azt, hogy na, ezt már láttam, például ha feliratokat festenek a vászonra. A Fluxus merészsége felől nézve furcsállom azt is, ahogyan politikai állásfoglalásként próbálnak eladni

(folytatás az 1. oldalról)

Ráadásul díszes művészeti vásárok ide vagy oda, a kortárs művészet piaca egyáltalán nem teljesít fényesen. Bár az elmúlt években voltak ígéretes történetek, az igazán átütő nemzetközi sikerek még váratnak magukra.

Az OFF nem mellesleg időközben bejegyzett civil szervezetté vált, és úgy is igyekszik funkcionálni. Itt fontos hangsúlyozni, hogy a civil szektor, noha nálunk lényeges szerep hárul rá, általában nem tökéletes erő, hanem „csak” koordinációs, ha úgy tetszik, felügyeleti „szerv” – minthogy alapvető feladata a politika felügyelete –, ami aktív és elengedhetetlen komponense a demokráciának. A működéséhez szükséges pénzt hagyományosan kétfélel tudja/tudná biztosítani: az állam és a magánvagyonok/megtakarítások felől. Ezért problémás az OFF esetében az állami pénzek dacos elutasítása, jobban mondva nem megpályázása. Mert természetesen nem arról van szó, hogy az NKA minden közgyűlésén ott lenne egy táska pénz, amit egy színvonalas, kritikai pozíciókat is felvállaló kortárs művészeti fesztivál működtetésére tettek volna félre.

Az OFF esetében nagyon is figyelembe kell venni a helyi sajátosságokat, így noha hiánypótló esemény, elsősorban továbbra is egyfajta tüneti kezelésnek, a kortárs művészeti infrastruktúra válságára adott válasznak tekinthető. Hozzá kell azért tenni, hogy a biennálét szervező kurátori team idén nagyon igyekezett az OFF-ságot kicsit az aktuálpolitikán kívül pozicionálni – ahogyan már két évvel ezelőtt is voltak erre próbálkozások –, eléggé magasra helyezve ezáltal az értelmezési keretet azok számára, akik nincsenek otthon a hazai kultúrpolitika világában. Ez egyértelműen kitűnik a különböző interjúkból, meg abból is, hogy idén egy MMA-s művész (Bukta Imre) is szerepelt programban. A vezetőfüzetben pirossal kijelölt szövegben például ez olvasható: „Az »Off« jelző ráadásul itt is azt jelenti, mint például az Off-Broadway esetében. Kilép a fősodorból, a megkövesedett rutinokból, és megkeresi

a saját útját, kiépíti a saját működését.” Innen nézve viszont kissé furcsa például Gróf Ferenc acb-s kiállítása. Hiszen bár kétségkívül az egyik legszínvonalasabb műegyüttesről van szó – mit nem adnék a Kadmosz katonái című sorozat egy darabjért –, mivel Gróf amúgy az acb művésze, ez lényegében csak egy a galéria amúgy nívós kiállításai közül. Ugyanakkor a kivételek közé tartozik: az idei biennálén ugyanis talán még az elsőhöz képest is kevesebb az ilyen klasszikus értelemben vett művekre alapozott kiállítás. A számos köztéri program és beszélgetés közül azonban csak nagyon kevésre sikerült eljutnom, így a továbbiakban megpróbálok inkább néhány általam látott tárlatra koncentrálni.

Amíg a két évvel ezelőtti a magyarországi kortárs – nota bene: elsősorban posztkonceptuális és társadalmilag elkötelezett – művészet nagy bemutatkozása volt, az idei fesztivál

A csendrendelet

László Gergely (Tehnica Schweiz) és Katarina Sevic köztéri előadása

már koncentráltabb programmal és kurátori koncepcióval állt elő. Jelentős mértékben edukációs szerepköröket, a kortárs művészet megismertetését tűzte maga elé célul, de párbeszédet

Nicoline van Harskamp: To Live Outside the Law You Must be Honest, 2007
Taking Time, Imagine Budapest

kezdemenyezett a demokráciáról is – egyszersmind kevesebbet megmutatva a hazai szcénából.

Ezt indukálta az alapkonceptió is, amely a Gaudiopolis, az öröm városa címet kapta. Ahogyan a vezetőfüzet-

(a tanárookra is) vonatkozó törvényeket hoztak”. A Centrális Galériában látható Valahol Európában című, jól összerakott és részletgazdag tárlat a „gyermekköztársaság” története mellett még számos témát bont ki az Európai Iskola művészcsoporthoz megalapításától a szovjetizációig, így mindenképpen az OFF egyik kötelező programjának számít. A művészet klasszikus kánonokon kívüli hasznosíthatósága, pedagógiai szerepe még számos helyen előfordul. Ide kapcsolható a Játékok népe című kiállítás is, melyet az OFF kurátorcsapata rendezett, így szintén fontos kiindulópontja a biennálénak. Ezt azonban sajnos nem tudom egyértelműen pozitívan nyugtázni – pedig biztos, ami biztos, kétszer is megnéztem. Vannak jól működő művek benne, és bár lehet, hogy nem én vagyok az első számú célközönség, az eredmény nekem túl didaktikus. Ilyen például Jean-Marie Straub és Danièle Huillet En rachachant című 1982-es (!) rövidfilmje, amely ráadásul túl régi ahhoz, hogy itt bármiféle relevanciája legyen. Ezzel az erővel Truffaut Négyszáz csapását is le lehetett volna vetíteni. Igaz, az jóval hosszabb, de legalább jobb. És az idei év egyik nemzetközi szupersztárjának számí-

tó Eva Kotátková fémkonstrukciói sem nyűgöztek le, pedig második alkalommal már úgy-ahogy működött a hozzájuk tartozó hang is.

Ami a helyszíneket illeti, 2015-höz képest talán kevesebb olyan tér van, ahova egyébként nem szabad a bejárás, vagy ahol egyébként nem rendeznének kortárs kiállításokat. Bár vannak üdítő kivételek, mint Csillebércen az MTA Csillagászati Kutatóintézete vagy a Vasas Szakszervezet Magdolna utcai székháza. Utóbbi már csak azért is kiemelten érdekes, mert ebben az épületben zajlott a Rajk-per. Nem mellesleg az itt látható Könyvbarátság című kiállítás az általam látottak között egyértelműen a jobbakk közé tartozik. Csakúgy, mint az aqb Projectspace Nagytétényi úti kiállítóterében zajlott Forecasting a Broken Past című bemutató, ami könnyen lehet, hogy a kedvenc OFF-os kiállításom lesz az idén. A Soós Borbála által kurált tárlat ütős hazai és nemzetközi műveket vonultat fel. Itt szerepelnek például az egyik legígéretesebb projektnek, A csendrendelet című köztéri demonstrációnak Katarina Sevic által készített tervei, de mint-hogy magát az akciót sajnos nem láttam, ezért itt elsősorban Kaszás Tamás utópisztikus makettszobrait, Nicoline van Harskamp – Karl Max Kreuger levélarchívumának segítségével elmesélt – Yours in Solidarity című fiktív anarchizmustörténetét, valamint László Gergely A kollektív ember című munkáját emelném ki. Utóbbi komoly, évekig tartó kutatásokra alapozott, képes hangjáték formájában megvalósuló projekt, amely a Yad Hana kibuc történetén keresztül szemlélteti az izraeli szocializmus és a szocializmus mint utópia tragédiáját. Ha pedig a nagyobb kutatómunkát igénylő – research based art – műveknél tartunk, külön figyelmet érdemel a Kis Varsó Rebels című, a rendszerváltás időszakában a Képzőművészeti Egyetemen lezajló „forradalmi eseményeket” elbeszélő képregénykönyve, amely Székely Katalin tanulmányaival együtt komoly művészettörténeti produktum is.

HUTH JÚLIUSZ

Centrális Galéria, Budapest

Álmodni Európát

Az OFF-Biennále program- és kiállítássorozatának részeként nyílt meg a Centrális Galériában a Székely Katalin kurátor és külső szakértők által összerakott tárlat Valahol Európában címmel, amely a magyar történelem, pedagógia- és társadalomtörténet sajátos fejezetét, a Sztéhlo Gábor evangélikus lelkész által létrehozott Gaudiopolis/Örmváros nevű gyermekköztársaság történetét dolgozza fel. A demokrácia, a demokratikus oktatás és a demokratikus kultúra fogalmán keresztül értelmezi az időben rövid, kiterjedésében viszont annál bonyolultabb jelenséget a dokumentáció, a muzealizáció és a társadalomtudományos kritikai reflexió módszertanával – archívumot és kiállítást egyaránt létrehozva.

Másként fogalmazva: a tárlat interpretációs stratégiája meglehetősen hasonlít egy, a kulturális és a kritikai emlékezet működését játékba hozó archívumra, amely egyre gyakoribb a társadalmi múzeumok és a társadalomtudományos kiállítások praxisában. Michel Foucault A tudás archeológiája című munkájában az archívum fogalmát jóval annak szótári jelentésén túlra terjesztve az archívumot olyan rendszerként írja le, amely a kijelentések feltűné-

sét és működését szabályozza. Az archívum nem pusztán statikusan tárol, hanem fluktuál, és működését az uralkodó hatalmi diskurzusok is befolyásolják. Foucault archívumfogalmát Archívumok morálisa című írásában Wolfgang Ernst médiatoretikus próbálja újragondolni, és amellet érvel, hogy a XXI. században a médiaarcheológia túl fog lépni az archívumok és az archiválás klasszikus rendszereire. A médiaarchívumok funkciója nem pusztán a tárolás, hanem a továbbítás – ez a különbségtétel hasonló, mint az archívum és a kulturális emlékezet vagy az archívumok és azok médiumai esetében. A médium pedig itt nem más, mint maga a kiállítás, amelynek terében mediális megoldások és dokumentációs stratégiák segítségével bontják ki Sztéhlo és munkatársai történetét, nem feledkezve meg sem a történeti kontextusról, sem a lehetséges előzmények és folytatások ismertetéséről.

A kontextust ugyanis nemcsak az Örmvárost létrehozó Sztéhlo

Reismann Marian: Cipézműhely a Sztéhlo Gábor vezette gyermekotthonban, 1946

portréja, hanem a háború utáni, romokban heverő Budapest képei, a konszolidáció sikertelen éveinek dokumentumai, a gyerekköztársaságok korábbi változatainak leírása és a korabeli kulturális és politikai folyamatok felvázolása teremti

meg. Sztéhlo a II. világháborúban több mint kétezer embernek mentette meg az életét (amiért megkapta a jeruzsálemi Yad Vashem Világ Igaza kitüntetését); a háború után pedig munkatársaival közösen megalapította Gaudiopolist, ahol minde-

nüket elveszített gyerekeket gondoztak és oktattak. A falszövegekből is kiderül, hogy a gyermekköztársaságok története – ahol a gyerekek a maguk alkotta, általában demokratikus keretek között éltek és tanultak – a reformáció idejére nyúlik vissza, de később például jezsuita nevelőintézetek és iskolák is működtek hasonló elven. Sztéhlo egyik ihletője bizonyítottan a Fiúk városa nevű intézmény volt, amit egy katolikus pap, E. J. Flanagan alapított 1917-ben az Egyesült Államokban, Omahában, nehéz sorsú és árva gyerekeknek. Az intézet olyan híres lett, hogy 1938-ban azonos címmel, Spencer Tracy főszereplésével film is készült a történetéből – ezt Sztéhlo is látta. Hatással voltak még rá továbbá Makarenko szovjet pedagógus elvei, és a korabeli – például Mérei Ferenc által is képviselt – reformpedagógiai nézetek, amelyek némelyike a mából visszatekintve is meglepően korszerűnek tűnik. A gyermeklélektan XX. század eleji fejlődése világított rá arra, hogy a gyerekkor és a gyerek jellemfejlődése társadalmi képződmény, ahogyan arra is, hogy a gyerekek nem kis felnőttek, hanem a nevelés és a hétköznapi élet szintjén sajátos igényekkel rendelkeznek. Ma már kevéssé közismert, hogy

Az OFF-Biennále második kiadása jól szemlélteti azt az anomáliáktól, ellentmondásoktól, szélsőségektől, spórolásoktól, pazarlásoktól és önkizsákmányolástól tarkított helyzetet, amelyben (manapság) a kortárs képzőművészet leledzik kis hazánkban. Az alábbiakban kiállításkritika gyanánt ezekből emlétek néhányat a megvalósult OFF-os kiállítások és események példáin keresztül.

A 2017-es OFF elődjével szemben mennyiségi szempontból kevesebbre vállalkozott. Az első OFF megmutatta, hogy a forráshiány csak ideig-óráig pótolható fizetetlen munkával és lelkesedéssel. Ezen az alapon ez a rendszer már rövidebb távon is fenntartathatatlan, márpedig a magyar kortárs szcénának nagyobb szüksége van az OFF által létrehozott kiállításokra, programokra, víziókra, információkra, mint korábban bármikor. Persze mindez paradox módon azt az illúziót is keltheti a helyszínek között járkáló nézőben, hogy tulajdonképpen minden rendben van. Érdekes, új, részben ideiglenes helyszíneket fedezhet fel (Patyolat, Három Holló Kávéház, Imagine Budapest, Vasas Szakszervezeti Szövetség Székháza, Politikatörténeti Intézet, az MTA Csillagászati Kutatóintézete stb.), vagy ismert helyeken (Centrális Galéria, Artpool P60 Galéria) láthat az OFF idei témájához kapcsolódó, valódi kurátori munka eredményeként létrejött kiállításokat. Ezek tematikájukban mind kapcsolódnak a központi gondolathoz, annak adott aspektusait dolgozzák fel szerteágazó, mégis konzisztens módon.

Az OFF témája idén az a – mai szóhasználatlaltól élve – önszerveződő közösség, amelyet Gaudiopolis néven hozott létre Sztéhlo Gábor a II. világháború után árván maradt gyerekek számára. A kurátori statement szerint „Gaudiopolis története ma is aktuális”, ám a mai nézőpontból inkább utópisztikusnak tűnő vállalkozás ennél jóval több az OFF esetében. Metaforája mindannak a szintén utópisztikusnak tűnő törekvésnek, amit az „elárvult” képzőművészeti szcénára próbál tenni, hogy megszervezze

Hódi Csilla: Cím nélkül, részlet a sorozatból, 2013
Vakáció, Palyolat

magát egy forráshiányos és politikailag ellenséges, a közönség szempontjából pedig közömbös környezetben. Ezek miatt talán Alexander Manuiloff performanszát tekinthetjük a megvalósult projektek közül a leginkább metaforikusnak (kurátor Krasznahorkai Kata és a Critique&Culture e. V.). A Manuiloff által kreált helyzetre nagyon sokféle reakció érkezik, a közönségen és annak dinamikáján múlik, hogy az előadás hogyan alakul, mi lesz a pontos lefolyása. A néző nemcsak a közönség többi tagjának reakcióit figyeli és értékeli magában, de a sajátjait is. Szembesülnie kell azzal, hogy a cselekvés lehetőségeinek korlátját csak részben adja a csoportdinamika, másik része saját dilemmáinak és tehetetlenségének eredménye. Bár az OFF az első kiadás szervezése során hangsúlyt fektetett a részvevők csoportját formálására, ennek sikeressége azonban olyan tényezők függvénye, amelyek teljesen ellentétesek a mai Magyarországon általánosan tapasztalható viszonyokkal, beidegződésekkel és kapcsolódási módokkal.

A kortárs művészeti közösség létezésének másik sarkalatos kérdése

épp a közönség jelenléte vagy hiánya. Ebben a tekintetben egy jól behatárolható trend rajzolódott ki az OFF-on – épp a performanszok terén. Több, nemzetközileg jól ismert művészt hívtak meg performatív részvételre, és ezek közül kettő – workshopot követően – egy-egy helyi mikroközösség részvételével valósult meg. Marvin Gaye Chetwynd a Gaudiopolis alapján készült Radványi Géza-film jeleneteit alkotta meg egy gyerekcsoporttal, míg Manuel Pelmus a nemrég eltávoztott Lukács-szobornak helyet adó Szent István parkban tett kísérletet szintén gyerekekkel emlékművek „újrajtszására”. Ezek azzal a fájdalmas felismeréssel szembesítették a nézőt, hogy bármennyire is támogatni valók és tiszteletet érdemlők ezek a vállalkozások, maguk a performanszok egy kívülálló néző számára szinte semmit sem közvetítenek. A performanszok közül kiemelkedett A csendrendelet című „köztéri előadás”, amely az avantgárd színház és a szavalókörus előadási módjainak hagyományát kapcsolta össze a piaci és a privát érdekek mentén

kisajátított köztér „visszafoglalásának” érdekében.

A közönség, illetve a közösség szempontjából nézve a vidék, ha lehet, még mostohább helyzetben van, mint a főváros. Bár az OFF a biennálékra jellemzően egy városhoz kötődik, mégis mind a két alkalommal megkísérelt vidéki helyszíneket is bevonni. A némi utópisztikus hangvételű budapesti felütéssel szemben a pécsi kiállítás (kurátor Szolga Hajnal) egyfajta ellentétként kifejezetten a disztópikus jövőképre helyezte a hangsúlyt, ezzel valamelyes összefüggésben – és a mai helyzetre reflektálva – nagyrészt külföldön élő magyar művészeket vonultatott fel. A közönség elérésének egyik nehézsége ezen a helyszínen különösen húsbavágónak tűnt, amennyiben a kiállítás még egy teljes hétig sem volt látható, feltehetően technikai okok miatt.

Az idei OFF egyik legérdekesebb és legjelentősebb vállalkozását a Kis Varsó Rebels című projektje jelentet-

Kokesch Ádám: Cím nélkül, 2017
Játékok népe, Három Holló Kávéház

te: egy installáció és egy vastag könyv kiadása, melyek a Magyar Képzőművészeti Főiskolán 1989–1990 fordulóján zajló események dokumentációját teszik közzé a művészek válogatásá-

ban. A projekt része a Kis Varsó magyar neoavantgárd művészet feldolgozására irányuló törekvéseinek, bár épp ez egy korszakhatár kijelölésének kísérleteként is felfogható. A projekt másik fontos aspektusa a tanítás és a tanulás demokratizációjára irányul: a mű egy olyan momentumot jelenít meg, amely a változást megpróbálta azokban a vitákban kiérlelni, ahol maguk az akkori főiskolai hallgatók is egyenrangú partnereként szerették volna elismertetni a saját csoportjukat. A pedagógia demokratizálásának kérdései megjelennek többek közt a Játékok népe (kurátor az OFF-Biennále kurátori csapata), a Valahol Európában (kurátor Székely Katalin), a Taking Time (kurátor Simon Kati és Vásárhelyi Zsolt), illetve a Pedagógiai partizánakció(k) (kurátor Lódi Virág) kiállításán, ezzel is hangsúlyozva a Gaudiopolisszal felállított párhuzamot.

Az idei OFF két legizgalmasabb helyszíne és tárlata a Vakáció (Patyolat, kurátor Muskovics Gyula és Soós Andrea), illetve a Repülő kaják (MTA Konkoly Thege Miklós Csillagászati Kutatóintézet, kurátor Lázár Eszter és Nagy Edina). Remélem, ezekről születnek önálló kritikai írások, melyek kitérnek a kurátori munka méltatására is.

Politikai szempontból azonban a két legradikálisabb kiállítás a Városjáték (kurátor Szörényi Péter) és KissPál Szabolcs projektje (kurátor az OFF-Biennále kurátori csapata). Az utóbbi a Trianonhoz kapcsolódó politikai és kulturális ideológiai tartalmakat veszi számba, bemutatva – és ezáltal egyben dekonstruálva – azt a hibrid konstrukciót, amely végső soron a mai nemzetfelfogásunkat is meghatározza. A Városjáték négy helyszínen gyűjtötte össze azokat a hetvenes években keletkezett kelet-európai műveket, amelyek a városi tér különféle, legtöbbször nagyon radikális művészi használatát mutatják be. Ezek a művek épp a köztér visszakövetelésének történeti példái, melyek manapság is hatalmas inspirációt jelenthetnek mindannyiunk számára.

TIMÁR KATALIN

Kurutz Márton: A lebombázott Lánchíd és a Királyi Palota romokban, 1945

az 1930-as években Budapesten több iskola és óvoda működött reformpedagógiai elveknek megfelelően, elsősorban a városi középosztály igényeire koncentrálván.

A reformpedagógiai elvek mellett helyet kaptak a kiállításban a korabeli hasonló, hivatalos vagy nem hivatalos intézmények is. Ezek bizonyos értelemben mind a korábbi nevelési elvek meghaladását, a demokratikus

oktatáshoz, a kultúrához és a tanulóhoz való jog kiterjesztését tűzték zászlajukra, amelyet a második világháború után a fényes szelek is fújtak. Ilyen volt a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (Nékosz), szétverése előtt az Eötvös Collegium (amely a tudós tanár modelljét kívánta átültetni a hazai gyakorlatba), de ilyen volt az 1938–1978 között Leveleki Eszter vezetésével zajlott bánki nyaral-

tás is, amelynek kiterjedt magánmitológiájából a Néprajzi Múzeumban rendeztek hasonló, önarchiváláson és öndokumentáláson alapuló kiállítást 2015-ben, Ellenpedagógia a tóparton címmel. Bár nem bizonyítható, hogy Leveleki és Sztéhlo valaha is találkoztak, az viszont igen, hogy Gaudiopolis eszménye a bánki nyaraltatások eszmeiségére is nagyban hatott. Leveleki különös hangsúlyt fektetett a spontaneitásra, az individuális és közösségi kreativitásra, a közösség élményformáló erejére. A Gaudiopolishoz hasonlóan a kurátor, Frazon Zsófia külső szakértőkből álló csapattal dolgozott, hogy ne csak antropológiai és etnográfiai, hanem történettudományi, szociológiai és pedagógiai szempontból is megvizsgálják a Leveleki Eszter vezette nyári táborok mikrotörténetét.

Gaudiopolis és az azt körülvevő történeti idő rövid, ám viszonylag jól dokumentált fejezete a XX. századi magyar társadalomtörténetnek – márpedig ilyen kevés van, ami az emlékezetpolitikai diskurzus óriási hiányosságaira is felhívja a figyelmet. A kiállítás terében éppen ezért – szerencsés módon – több beszédmód és több történet találkozik, így válik az anyag többszólamúvá és rétegzetté.

A tárlat első olvasata valóban Sztéhlo története, végignézve azonban azt látjuk, hogy ebben az archívumban a háború utáni társadalomtörténet legfontosabb paradigmái is megjelennek. Lényegesnek tartom, hogy a kulturális és az irodalmi élet eseményeit is bevonták a narratívájába, noha ezek csak érintőlegesen találkoznak Sztéhlo Örömvárosával. Annnyiban azonban mégsem érintőlegesen, hogy amikor Kassák és művészársai megfogalmazzák az Európai Iskola kiáltványát, ezt azzal a reménnyel teszik, hogy a rombolás után az ország ismét a fejlődés – nota bene: az európai fejlődés – útjára léphet. Ugyanez az igény, a demokratikuság, az oktatás, a nyitottság igénye fogalmazódik meg Örömvárosban is, ahol nemcsak a traumatizált gyerekek ellátása és nevelése, hanem – túl ezen – egy romokban heverő ország és társadalom újjáépítésének morális imperatívusza is jelen volt.

A kiállítás címe egyben a Gaudiopolis ihlette játékfilm címe is, amelyet 1948-ban mutattak be Somlay Artúr, Bánki Zsuzsa és Gábor Miklós főszereplésével. Radványi Géza – a Néprajzi Múzeum említett kiállításában is vetített – filmjében a gyerekszereplők nagy része Gaudiopolis

lakói közül került ki, a szereplőválogatás dokumentációja meg is jelenik a Centrális Galériában.

A gyerekeket megmentő felnőttek azt gondolták, hogy értékrendjük, emberségük, baloldaliságuk, vallásszasságuk elég lesz ahhoz, hogy ne csak a gyerekekkel, hanem az országgal is jót tegyenek, hogy a megmenekültekkel együtt vissza tudják vinni a társadalmat Európába. Rosszul gondolták. Gaudiopolist a demokráciával együtt felszámolták, 1950-re a résztvevők jelentős részét – ahogyan az Európai Iskolát, az Újholdat, a Választ vagy az Eötvös Collegiumot is – eltávolították a közéletből.

Amikor a kiállítást néztem, éppen egy középiskolás csoport volt ott, szituációs játékot játszottak, hangosan olvasták a falszövegeket. Arra gondoltam, hogy bárcsak ez lenne a jövő, bárcsak újra felépülne az öröm városa. Valahol Európában, és nem máshol.

HERMANN VERONIKA

Mivel az OFF-Biennále programjai az októberi Műértő lapzártája után kezdődtek, és november 5-én be is fejeződnek, ezúttal – az esemény jelentősége miatt – kivételt teszünk, és összeállításunkban olyan kiállításokról esik szó, amelyek a számunk megjelenésekor már nem látogathatók. (A szerk.)

Art Market Budapest 2017

Kortárs. Képzőművészeti. Vásár?

Az Art Market Nemzetközi Kortárs Képzőművészeti Vásár Magyarország vezető művészeti eseménye, melyet idén hetedik alkalommal rendeztek meg. A kortárs művészet iránt érdeklődő közönség mintegy 500 művész több ezer alkotását láthatta október második hétvégéjén: 24 ország közel 100 galériája állított ki – tudhatjuk meg az Art Market katalógusából. A számok sok mindent elárulhatnak egy művészeti vásárról, érdemes azonban ezúttal mögéjük nézni, és egyéb szempontokat figyelembe véve is vizsgálódás tárgyává tenni az idei rendezvényt.

Nincs egyszerű helyzetben az Art Market egy olyan régióban, ahol a műtárgypiac még fejlődőben van. Bár a kínálat megjelenik, a kereslet még nem érte el azt a mértéket, amely képes fenntartani és működképesé, sikeressé tenni a piacot. Ilyen környezetben a művészek, az őket képviselő kereskedelmi galériák és a hazai vásár is nehézségekkel küzd. Ebben a szituációban igyekszik sikeres vásárrá válni az Art Market, és megközelíteni nyugati előképeinek színvonalát. A mindössze néhány éves múltra visszatekintő rendezvényről elmondható, hogy bár folyamatosan fejlődik, és az idei részt vevő galériák képviselőinek többsége pozitív változásokról számolt be az előző évek eseményeihez képest, egészében tekintve mégis úgy tűnik, hogy sok munka áll még a szervezők előtt ahhoz, hogy elérhesse azt a nívót, amelyet nyugati társai képviselnek.

Ami a látogató számára azonnal fel tűnő lehet, hogy a külföldi vásárok kiállításaira jellemző one man show-khoz vagy a néhány művész munkája alapján kidolgozott koncepciókhoz képest a legtöbb galéria nagyszámú művész munkáit hozta magával. E résztvevők célja – egy koncepciózus stand létrehozásával szemben – elsősorban a portfólió ismertetése, az éves termés szemléltetése és művészeik promotálása volt. A galériák mintha még „tesztelnék” a hazai látogatói kört: mintha azt figyelnék, hogy mely műfajok, művészeti irányzatok, korok képviselőinek, és milyen árkatégoriájú munkáknak a piacra vitelével növelhető az eladási volumenük. Többen arról számoltak be, hogy úgy látják: a hazai közönségben még nem fogalmazódott meg, mi a művészeti vásárok célja és jelentősége a műtárgypiac működése terén, sőt az sem artikulálódott igazán, hogy a műtárgy megvásárolható, birtokolható. A legtöbb látogató vélhetően kiállítás-ként tekint a marketre.

Kérdésként merül fel ezért, hogy a valódi célközönség látogatja-e az eseményt: a gyűjtők, a vásárlók és a potenciális vásárlók vannak-e jelen az art fair-en. De az is kérdéses, hogy a lehető legszélesebb kör bevonásával nem sikkad-e el a tényleges közönség megszólítása, illetve hogy a látogatói kör szélesítésével párhuzamosan milyen mértékben kell edukációs szerepet vállalnia a rendezvénynek. Feladata-e, hogy vásárlói kört neveljen, sőt messzebből indulva: feladata-e, hogy a kortárs művészet iránt érdeklődő és fogékony közönséget képezzen? Egyes visszajelzések szerint dicséretes, hogy kimagasló színvonalú múzeumpedagógiai foglalkozások és szervezett tárlatvezeté-

sek egészítik ki a vásárt, mások azonban azon az állásponton vannak, hogy az ilyen jellegű programoknak a múzeumok és galériák tereiben van a helyük. Ily módon az is felvetődhet, hogy a vásárnak vajon nem a B2B (business-to-business) kommunikációra kellene-e nagyobb hangsúlyt helyezni a piac aktivizálásának el-

mok, egyes esetekben a vásár zárását követően. Így a Széchenyi téren ugyancsak az art fairnek köszönhetően kapott helyet időlegesen Eran Shakine szobra.

A két központi elem, a képzőművészeti és a fotóművészeti szekció kérdéskörénél maradvá megfigyelhető, hogy bár a fotóművészet Art

Art Market Budapest, 2017

éréséhez, a „kiállításlátogatóként” az eseményre érkező közönség bevonása helyett. Azt is meg kell jegyezni azonban, hogy a vásár akkor képes hosszú távú fejlődésre, ha a közönségét olyan irányba tudja vinni, hogy az helyén kezelje a művészetet és a kortárs művészetet.

Felépítését tekintve az Art Market több részre osztható. Központi

Photo Budapest néven saját kiállítóteret kapott, még mindig nem irányul kellő mértékű figyelem a fotográfiára; a hangsúly a képzőművészeti egységre helyeződik. Kérdés, hogy érdemes-e összevetni a két szekciót, avagy inkább egyenként célszerű vizsgálni a kiállító galériákat. Azt mindenképpen meg kell jegyezni, hogy míg a képzőművészeti

A Bernheimer Contemporary standja

elemei a képzőművészeti és a fotóművészeti szekciók, melyek köré ki egészítő programok szerveződnek: a központi helyszínen, a Millenáris Parkban megvalósuló előadások, panelbeszélgetések, workshopok, performanszok és könyvbemutatók mellett a város egyéb helyszínein is számos esemény várta az érdeklődőket hozzá kapcsolódóan. Ez a tendencia követni látszik a nagy európai művészeti biennálék direktíváit, miszerint a rendezvények a városban szétszórva kapnak helyet, a várost aktivizálva, annak köztereit, kulturális helyszíneit bevonva. Így az Art Market idején többek közt az A38 kiállítóterében, az Esernyős Galériában, a Mai Manó Házban és az Izraeli Kulturális Intézetben is zajlottak progra-

oldalon elsősorban kereskedelmi galériák kaptak helyet, a fotónak helyet adó térben a hazai kereskedelmi galériák alulmaradtak a külföldi galériák, a múzeumok, a szövetségek és az oktatási intézmények mögött, melyek jelenléte egy művészeti vásáron megkérdőjelezhető. Persze tudvalevő, hogy kevés, kimondottan kortárs fotóművészettel foglalkozó kereskedelmi galéria működik Magyarországon, nagyobb a képző- és fotóművészeket egyaránt menedzselő galériák száma. Ily módon jelenített meg mindkét szekcióban a Vár-fok Galéria és az Art+Text Galéria. Utóbbi a Szilágyi Sándor Neoavantgárd tendenciák a magyar fotóművészetben 1965–1984 című kötetében látható munkák közül prezentált né-

hányat, többek közt Kerekes Gábor, Stalter György és Vető János képeit. A Vár-fok az idén 80 éves Korniss Péter fotográfiáit mutatta be, előremutatva a galéria Hosszútáv című kiállítására, mely a vásárt követő héten nyitott. A kortárs fotóművészet terén kiváltképp élenjáró válogatást a TOBE Gallerynek köszönhet-

Fotó: Hermán Fanni

a közönség. A stand legszembetűnőbb művei Bolla Szilvia fotogramjai voltak, de Dafna Talmor konstruált tájképei, valamint Robitz Anikó, Major Ákos és Mészáros László fotográfiái is kiemelkedő alkotásai voltak az Art Photo szekciónak. A digitális művészeti profillal bíró, kapuit idén megnyitó galéria, a MyMuseum az álló- és mozgókép közötti átmenet kérdésével kísérletező művészek munkáit prezentálta. Kiemelendő továbbá az Artphoto Galéria standja, ahol elsősorban a kortárs magyar fotográfia jelentős alkotóinak művei közül válogathatott a vásárló: az egyik számottevő, áruba bocsátott műtárgy Haris László kilenc fotóból és egy szervesen azokhoz kapcsolódó szövegből álló Jel és Árnyék című munkája volt.

Bár kissé eldugott helyszínen, de az üvegművészet is helyet kapott az Art Marketen. Nem galéria, hanem a Magyar Üvegművészeti Társaság (MŰT) képviseletében voltak jelen a művészeti ág alkotói. Ennek oka az Art Photo Budapest szekció kiállítóinak sokféleségéhez hasonló: Magyarországon egyetlen kimondottan üvegművészettel foglalkozó kereskedelmi galéria működik, a pannonhalmi Heftér Galéria. Ebből kifolyólag nem róható fel a vásárnak, hogy miért ily módon adott teret az üvegnek. A kiállítóterben húsz üvegművész alkotása kapott helyet, a friss diplomás alkotók és a nemzetközileg is számon tartott művészek munkái egyaránt megvásárolhatók voltak. Többek közt Szilágyi Csilla, Bohus Zoltán, Grünfelder Judit és Edőcs Márta alkotásai közül válogathatott az érdeklődő vásárlóközönség. A szekció célja – a kereskedelmi célokon túl – nem titkoltna a műfaj, valamint a MŰT éves kiállításának, az Art Marketet követően nyíló HuGlassnak a promotálása volt.

Nem hagyható el a szemléből természetesen a képzőművészeti szekció sem, ahol a legjelentősebb és a még feltörekvőben lévő galériák is bemutathatták művészkörüket. Nem egyszerű a 42 kiállító közül kiemelni néhányat. Az elsősorban budapesti

galériák mellett a debreceni Hal Köz is helyet kapott, valamint a nemzetközi szintér is bemutatkozott több tucat külföldi galéria és művészeti projekt jelenlétével, melyek közül az izraeliek kaptak kiemelt figyelmet, lévén a közel-keleti ország az Art Market idei díszvendége. A legelegánsabb standot a Vár-fok Galéria hozta létre, ahol olyan kuriózumokat is láthattott a közönség, mint Françoise Gilot munkái. Megemlíthető továbbá a VILTIN Galéria, a Kisterem, a Deák Erika Galéria, a Molnár Ani Galéria és az Everybody Needs Art is – a kiál-

lító számossága azonban határt szab a részletes felsorolásnak és az alapsabb bemutatásnak.

Az Art Market hosszú távú sikerességét a vásár és a galériák közti kölcsönös eredményes viszony hozhatja meg. Míg az infrastruktúrát az art fair adja, annak minőségét a galériák nívója határozza meg. Ebből kifolyólag felvetődik, hogy kíván-e módosítást a szelekció menete, nem róható-e fel a galériák számossága azok minőségével szemben, avagy megfelelő-e a már kialakított irányvonal. Vajon a szigorúbb válogatás nem ösztönözné-e a kevésbé kimagasló galériákat, hogy felnőjenek nemzetközileg is elismert társaikkhoz? Jelentős kérdés továbbá, hogy

Fotó: Molnár Zsuzsa

Ioannidou Thomai munkái a Magyar Üvegművészeti Társaság standján

a sikersztorik mellett érdemes-e a nehézségeket is fókuszba állítani, hogy reális kép alakulhasson ki nemcsak az Art Marketről, hanem ennek kapcsán a magyarországi műtárgypiacról is. Egy ilyen irányú törekvés minden bizonnyal hozzájárulhatna a vásár lendületesebb tempójú fejlődéséhez. Hiszen a cél a vásár, a galériák, a művészek és a vásárlók, valamint a gyűjtők elégedettsége. Ahhoz, hogy ez létrejöjjön, és a műtárgypiac továbblendüljön, az említett szereplők mindegyikére szükség van.

MOLNÁR ZSUZSANNA

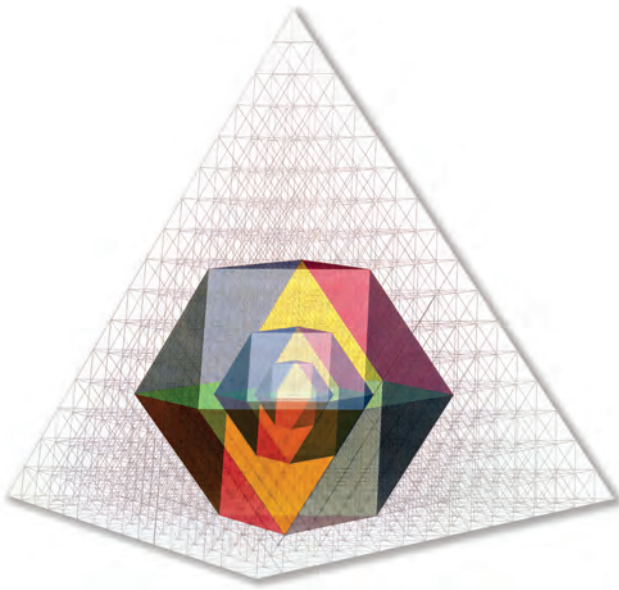

SAXON Art Gallery, Budapest

Geometria, tudomány és játék

John Arden Hiigli: CR 074: 32h
giclée print, papír, 60x80 cm

John Arden Hiigli: Cr176 Polytransparency B 2005
olaj, vászon, 243x243 cm

A galéria enteriőre
foglalkozások, előadások, konferenciák színtere

Nem jellemző a magyarországi galériás szintéren – de talán a nemzetköziben sem –, hogy a galériák egyetlen művész köré szervezzék működésüket. Többek között ennek okán válik unikálissá a SAXON Art Gallery, mely SAXON Szász János független képzőművész munkásságát helyezi a középpontba. A galéria sokszínűségét nem a művészkör számossága, hanem SAXON tevékenységi körének sokrétűsége adja, aki a képzőművészet mellett tudományos munkát is folytat, s e kettő egymást inspirálva

van jelen munkáiban. SAXON konstruktív-geometrikus képzőművész. Geometrikus művészete a matematika, a fizika és csillagászat terén folytatott vizsgálódásai eredményeként valósul meg. Az általa létrehozott világot poliuniverzumnak nevezte el, arra utalva, hogy az említett alakzatok léptékváltásos formarendszerben, kisebb és nagyobb méretben – azaz dimenzióban – jelennek meg és ismétlődnek munkáin. A repetíció egy komolyan átgondolt szisztéma szerint kap helyet a táblaképszerű

műveken, szigorú rendszert alkotva olykor a munkák között is.

SAXON a tudományos elemzések eredményeként egy játékot is kifejlesztett. Találmánya, a poliuniverzum játéksalád polidimenzionális síkfestészetének elemeiből áll. Három verziója a művész által preferált kör, háromszög és négyzet alakzatokra építve jött létre. A készségfejlesztő logikai játék bonyolult geometriai kérdéseket feszeget, azonban az óvodás korú gyerekektől a felnőttekig, a magas matematikai képességekkel bíró

egyénektől szellemi fogyatékkal élő személyekig bárki számára eredményesen használható. A galéria SAXON képzőművészeti munkáinak rendszeres bemutatása mellett az említett játék bemutatótermeként is működik: a játékhoz és annak tudományos háttéréhez kapcsolódóan múzeumpedagógiai foglalkozásokat, előadásokat, konferenciákat szervez a poliuniverzum népszerűsítése érdekében.

A galéria a művész munkái mellett külföldi geometrikus alkotóknak rendez kiállításokat. A műfaj hazai kép-

viselői jó nevű galériákkal dolgoznak együtt, és kiállításra is rendszeresen van módjuk, ezért a SAXON Art Gallery célja a nemzetközi geometrikus művészet bemutatása Magyarországon. A tavaly megnyílt galériában eddig SAXON két tárlata volt látható, jelenleg az amerikai John Arden Hiigli alkotásainak ad helyet a kiállítóter. A tervek szerint a külföldi művészek bemutatása és a SAXON-kiállítások felváltva követik majd egymást, előreláthatólag kéthavi rendszerességgel. A közeljövőben a holland Andre van Lier, a szlovák Viktor Hulik és a Párizsban élő David Apik állít majd ki.

A célok között SAXON rendszeres külföldi bemutatása is szerepel. Bár a nemzetközi szintéren való folyamatos jelenlét – kiállításokon, valamint a művészet és a tudomány határait feszegető konferenciákon – már a galéria megnyitása előtt is jelen volt a művész életében, a galéria vezetője, Gyurik Róbert további lehetőségeket is keres SAXON munkásságának nemzetközi megismertetésében. Ennek a törekvésnek köszönhetően a Sotheby's aukciósház novemberi árverésén SAXON Szász János egy alkotása is kalapács alá kerül.

M. Zs.

Nagyházi

GALÉRIA ÉS AUKCIÓSHÁZ

KARÁCSONYI AUKCIÓK

DECEMBER 5.

RÉGI MESTEREK ÉS 19. SZÁZADI FESTMÉNYEK

DECEMBER 6.

20. SZÁZADI FESTMÉNYEK, BÚTOROK ÉS SZŐNYEGEK

DECEMBER 7.

MŰTÁRGYAK

DECEMBER 9.

MŰTÁRGYAK, EZÜSTÖK ÉS ÉKSZEREK

KIÁLLÍTÁS: NOVEMBER 24 – DECEMBER 3.

info@nagyhazi.hu | www.nagyhazi.hu

1055 Budapest, Balaton utca 8.

Asztali óra
Közép-Európa
19. század

Egy árukészlet, két kiállítás

Nagyközönség előtt a Gurlitt-hagyaték

Pontosan négy évvel ezelőtt a Focus című tekintélyes német hetilap robantotta a hírt, hogy több mint 1200 eltűntként nyilvántartott vagy sohasem ismert műalkotás került elő a Hitler műkereskedőjeként is elhíresült Hildebrand Gurlitt fia, Cornelius müncheni lakásából. (Az úgy akkori állásáról a Műértő 2014. január–februári száma számolt be részletesen.) Az azóta több új fejezettel gazdagodott „Gurlitt-saga” számos tanulsággal szolgált, az elmúlt években sok mindent látunk új megvilágításban, és nyilvánvalóvá vált az is, hogy az időközben a gyűjtő salzburgi házában megtalált 303 művel gyarapodott állomány még jó ideig foglalkoztatni fogja a politikát, a szakmát és a közvéleményt is.

A történet ezekben a napokban fontos állomáshoz érkezik: az egykoron Gurlitt birtokában volt összesen 1566 mű jó egynegyede, mintegy 450 festmény, grafika és szobor először válik hozzáférhetővé a nagyközönség számára. A berni Kunstmuseum, amelyre Gurlitt a gyűjteményt végrendeletében hagyta, 200 – zömmel papíralapú – munkát mutat be Elfajzott művészet – lefoglalva és eladva címmel. Már a címből is látszik, hogy a válogatás fő kritériuma nem a hordozó azonossága volt, hanem a művek közös sorsa: túlnyomó többségüket a vizsgálatok jelenlegi állása szerint a náci 1937-ben parancsolták le németországi múzeumok falairól. A bonni Bundeskunsthalle (Szövetségi Műcsarnok) A náci éra műkincsrahlása és

a következmények címmel 250 olyan alkotást állít ki, amelyek felett ott lebeg az esetek túlnyomó többségében még nem igazolt gyanú, hogy jogszerűtlenül vették el őket korábbi, többnyire zsidó tulajdonosaiktól. (A gyűjtemény kifejezést a szakemberek Gurlitt esetében nem szívesen használják, hiszen itt valójában egy egykori műkereskedő gondosan megőrzött, a műfajokat, a stílusokat és a keletkezés idejét tekintve is igen heterogén árukészletéről van szó.)

Tekintsük át röviden, mi is történt a Gurlitt „leleplezésétől” a mostani kiállításokig vezető úton. A német hatóságok, melyeknek lelkiismerete restitúciós ügyekben mindmáig nem lehet teljesen tiszta, s amelyek arra sem tudtak igazán magyarázattal szolgálni, hogy a közvélemény miért csak a Focus írásából szerezhetett tudomást a műtárgyak több mint két évvel korábbi lefoglalásáról, elhatározták, hogy ezúttal alaposan utánajárnak a dolgoknak. Külön munkacsoportot hoztak létre a műtárgyak provenienciájának feltárására – ami persze a rendkívül magas tételek szám és a csak nagyon hiányosan rendelkezésre álló dokumentáció miatt igen nehéz és időigényes feladat. A vizsgálatot eddig 495 tétel esetében sikerült lezárni, közülük 46-ot annak kimondásával, hogy a mű előtörténete nem rekonstruálható megnyugtatóan. Eddig mindössze 5 műről derült ki, hogy a „Raubkunst” kategóriájába tartoznak, azaz a náci jogellenesen fosztották meg tőlük eredeti tulajdonosaikat. Közülük négynek – Pissarro, Matisse, Menzel és Liebermannn egy-egy alkotásának – a restitúciójára már sor is került.

Érdekeség, hogy az „elfajzottnak” minősített és a közgyűjteményekből

August Macke: Az oberhofeni kastélykertben, 1914
akvarell, papír, Kunstmuseum Bern, Cornelius Gurlitt hagyatéka, 2014

Gurlitt nem vádolható bűncselekménnyel – visszaszolgáltatott gyűjteményben. Gurlitt még megérte ezt a döntést, ám a visszakapott műveknek már nem örülhetett: 2014 májusában, nem sokkal szívóműtétje után elhunyt. A meghurcolásaként megélt utolsó éveit nem bocsátotta meg Németországnak, végrendeletében az alkotásokat minden bizonnyal ezért hagyta egy svájci közgyűjteményre – arra a berni Kunstmuseumra, ahol most kiállítása nyílik. Egyik rokona az idős Gurlitt beszámíthatatlanságára hivatkozva megtámadta ugyan a végrendeletet, ám a bíróság elutasította a keresetet. Sokáig rejtély volt, miért éppen a berni múzeum lett a kedvezményezett, mígnem néhány hete Eberhard W. Kornfeld, a sváj-

éve érintetlen műtárgyak állapotfelmérése, konzerválása és restaurálása is. Természetesen ez a munka sem ért még véget, de az szerencsére látszik, hogy egyetlen műtárgy sem szenvedett komolyabb károkat. Bernben egy „látványműhelyt” is berendeztek, ahol a látogatók munka közben figyelhetik meg a továbbra is lázas ütemben dolgozó restaurátorokat.

A közvéleményt persze elsősorban az érdekli, milyen értékeket rejt a sok évtizednyi lappangás után napvilágra került anyag. Legalább erre a kérdésre ma már pontos válasz adható, hiszen a kollekció leltározása befejeződött. A szakemberek 10-15 olyan festményt találtak, melyeknek egyedi értéke meghaladhatja az egymillió eurót; csúsdaraboknak Claude Monet Waterloo Bridge, Paul Cézanne A Sainte-Victoire hegy és Vaszilij Kandinszkij Nehéz lebegés című munkái számítanak. A legértékesebb művek közé tartozik Max Liebermann Két lovas a strandon című, időközben restitult vászna is, amely 2015-ben 1,55 millió fontért kelt el a londoni Sotheby'snél.

Gurlittnek két felmenője, dédapja és nagynénje is festő volt; a kollekcióban ők ketten szerepelnek a legtöbb – összesen 246 – munkával. A nevesebb mesterek közül Liebermanntól 79 alkotást őrzött, őt Honoré Daumier követte 61, Emil Nolde 50, Henri de Toulouse-Lautrec 47 és George Grosz 46 művel, zömükben sokszorosított grafikákkal. Utóbbiak általában is az anyag gerincét alkotják, teljes darabszámuk 680, de sok – 566 – az egyedi papíralapú munka is. A festmények száma 180, míg 112 alkotást a leltár az „egyéb” kategóriába sorol, köztük a szobrok vannak többségben. Természetesen készült a művek korát bemutató statisztika is: eszerint a XX. századi művek dominálnak, de a XIX. századiak aránya is jelentős, 121 alkotás pedig még korábbi.

A jövő március elejéig nyitva tartó kiállítások amellet, hogy nyilvánvalóan jelentős közönségérdeklődést elégitenek ki, maguk is deklaráltan részei a provenienciakutatásnak. Rendezőik azt remélik, hogy a két tárlat és az ezekhez megjelentetett közös katalógus segít fényt deríteni néhány műtárgy ma még feltárára váró előéletére.

EMÖD PÉTER

A hónap aukciós műtárgya

Kortársak, tematikusan

Bár a hónap műtárgyát 29 tételből kellene kiválasztani, de a Contempo 3. árverésén volt legalább 10-12, amelyik kicsivel több figyelmet is megérdemelne. Ezért célszerű annak okait keresni, miért lehet sikeres, amikor egy kiskaléria próbál árverezni, méghozzá kortárs műveket, kifejezetten magas áron.

Nem egyértelmű, bár nem titok, hogy Tóth Árpád aukciós projektje, a Contempo „papíron” független az általa vezetett Neon Galériától – már amennyire független tud lenni, hiszen a kapcsolatrendszer művészekkel, gyűjtőkkel pontosan ugyanaz a két vállalkozás esetében, csak a műtárgyakkal való foglalkozás körülményei mások. Az egyik kisebb monografikus kiállításokat rendez kortárs klasszikusoknak, elsősorban a hetvenes–nyolcvanas éveket középpontba állítva, a másik kevés tétellel, alacsony bekerülési költséggel szervez tematikus aukciókat, nagyjából ugyanerre a korszakra fókuszálva. Az első két árverésen fotók, grafikák és konceptuális munkák, azok dokumentumai indultak, ennek megfelelően alacsonyabb árakról.

A 70-80 tétel időben az Európai Iskoláig (Bálint Endre, Gyarmathy Tihamér, Jakovits József) nyúlt vissza, és az ezredfordulóig ért (Szűcs Attila, Káldi Katalin), a hangsúly azonban a közbülső évtizedeken volt: Hajas Tibor, Halász Károly, Perneczky Géza, Méhes Lóránt, Koncz András, Major János fotói, Tót Endre, Pauer Gyula konceptmunkái jelentették az igazi kuriózumot – az aukciós piacon mindenképpen.

Ehhez képest az októberi árverés tematikája alaposan változott, még ha a fókuszba helyezett korszak nem is. Sőt az alkotók is lényegében ugyanazok voltak, de már festményekkel, grafikákkal,

több százezer forintos kikiáltási áron. Nagyjából itt kellett eldőlnie, hogy ezen az ingtag talajon lábon marad-e a vállalkozás, hiszen ma a legnagyobb aukciósházak sem eresztenek 30 (egy tétel visszavonása után, mivel Zuzu-Vető Plafonja nem érkezett meg külföldről, csak 29) kortárs tételt egyszerre a gyűjtőikre: az a 8-10 darab sem feltétlenül kel el, amennyi indulni szokott.

Az alaphangot megint az „elődök” adták meg, és az első kiugró eredményt is Vajda Júlia Kör II. című 1978-as alkotása érte el egymillió forintos leütési árával, de Váli Dezső Enteriőr a századfordulón című korai vászna – Németh Lajos gyűjteményéből – is megkapta a 600 ezres licitet. Hét tétel értéke is magasabb lett egymillió forintnál, a legdrágábbnak pedig Bernáth/y Sándor egyik ismert és többször kiállított munkája, az 1980-as A legszebb nyakendő a gyűlésen bizonyult: a felnagyított, kontextusából kiemelt sajtófóton – Aczél szomszédságában – Tóth Dezső miniszter-helyettes szunyókál. (Egy évvel később Tóth Dezső egy beszédében hangot is adott a Bizottság együttes – és Bernáth/y – okozta frusztrációjának.) A korszak fontos és pontos művei közé tartozik, ez nem kétséges.

Ezek a jelzők éppúgy illeszthetők Méhes László Langyos vize mellé is; jelentőségéből nem von le semmit, hogy ezúttal egy kisebb méretű ceruzarajz-változata indult, viszont ennek figyelembevételével 480 ezres leütési ára már kifejezetten magasnak számít. Böven millió fölé ment Altorjai Sándor 1967-es Űrsétája és Hencze Tamás 1972-es Horizontális struktúrája, Baranyay András 1965-ös Mészárszéke – mindegyik tekintélyes gyűjteménybe került, nem véletlenül.

A kortárs aukciók sokféle variációja előfordult már idehaza, a Contempóé a legújabb. Lehet, hogy a tematikus, erősen szűrt válogatás a megfelelő megoldás. Ha a következő árverés is bejön, akkor már biztosan.

GRÉCZI EMÖKE

Bernáth/y Sándor: A legszebb nyakendő a gyűlésen, 1980
olaj, vászon, 118x141 cm

Claude Monet: Waterloo Bridge, 1903
olaj, vászon, 65x101,5 cm, Kunstmuseum Bern, Cornelius Gurlitt hagyatéka, 2014

számúzott művekre, melyek közül számos ment át Hildebrand Gurlitt kezén, az érintett gyűjtemények egy, a háború után hozott törvény értelmében ma nem formálhatnak jogot, ám ha e művek egy gyűjtő tartós letejtéként voltak kiállítva a múzeumban, az eredeti tulajdonos visszakövetelheti őket. 464 alkotás esetében nem merült fel a korábbi jogszerűtlen tulajdonosváltás gyanúja, s mivel a jelenleg még vizsgált 1051 tételből is csak 152-nél „rezeg a léc”, az elég hamar kiderült, hogy a sajtóban megjelent első hírekkel ellentétben nem a „Raubkunst” kategóriájába tartozó művek vannak túlsúlyban a hatóságok által előbb lefoglalt, majd – miután egyértelműen kiderült, hogy

ci műkereskedők doyenje elmondta, hogy Gurlitt az ő berni árverezőházán keresztül értékesített időnként egy-egy festményt megélhetési költségeinek fedezésére, s ilyenkor mindig útba ejtette a Kunstmuseumot is, amelynek gyűjteményét igen nagyra tartotta. A kezdetben több tízmillió euróra becsült hagyaték a kedvezményezett múzeum számára is komoly fejtörést okozott. Végül az elfogadása mellett döntöttek, nyilatkozatba foglalva, hogy jogos restitúciós igények esetén az érintett művekről azonnal lemondanak az eredeti tulajdonos, illetve annak örökösei javára.

A provenienciakutatóhoz hasonló nagyságrendű feladatot jelentett a 70

FIAC 2017

Macron-hatás a Grand Palais-ban

A gyűjtők és a szakmabeliek egyaránt nagy érdeklődéssel várták az idén október 19. és 22. között immár 44. alkalommal megrendezett párizsi FIAC-ot. A legfrissebb értékelések szerint az idei modern és kortárs művészeti vásár mind a látogatók, mind a kiállító galériák szempontjából pozitív eseményként könyvelhető el.

A 29 országból érkezett közel 200 galéria csupán egynegyede volt francia. Bár a nagyágyú Hauser & Wirth (New York, London, Los Angeles, Zürich) idén nem vett részt, a franciák után az Egyesült Államokból érkezett a legtöbb kiállító. Míg tavaly az ázsiai, illetve észak-amerikai vásárlók a terrortámadások következtében szinte teljesen eltűntek, addig idén az utóbbiak zöme visszatért. A vásárt 2003 óta igazgató, új-zélandi származású Jennifer Flay szerint a sikerben közrejátszott az is, hogy a tavaszi választásokon Emmanuel Macron legyőzte Marine le Pent. Bár a FIAC természetesen apolitikus, a „Macron-hatás” valós: a gyűjtők számottevő része megkönnyebbült a köztársasági elnök megválasztásának hírértől, és ismét kedvet kapott a vásárláshoz.

A preview során olyan híres gyűjtők fordultak meg a Grand Palais üvegkupolája alatt, mint a két francia óriás, Pinault és Arnault, valamint

val érkezett. A kiállított 5 mű egyenkénti ára 850 ezer és 1,3 millió euró között mozgott. A szintén New York-i Ubu Gallery Victor Vasarely 1932-es szürrealista kollázsáért közel 30 ezer eurót kért. Michael Werner (London, New York) Per Kirkeby képeit 150 ezer és 400 ezer euró közötti összegekként adta el a vásár első napján. A Van de Weghe (New York) többek közt három Jean-Michel Basquiat-művet állított ki. Egy 1982-es, cím nélküli alkotást 8,5 millió euróért „tett félre” az első napon a galéria; azt nem tudni, hogy a mű végül elkelt-e.

A vásár történetében első tunéziai galéria, a Selma Feriani (Tunisz, London) standján észak-afrikai művészek 2 és 5 ezer euró közti áron kínált alkotásait láthattuk. A fiatalok mellett ismertebb nevekkel is találkozhattunk, így például az algériai Massinissa Selmanival, akinek a párizsi Palais de Tokyo rendez 2018 első felében egyéni kiállítást. Szintén első alkalommal képviseltette magát Egyiptom. A Gypsum (Kairó) galéria igazgatója, Aleya Hamza ezt azzal magyarázta, hogy az egyiptomi galériák egész egyszerűen idáig a helyi vagy regionális, közel-keleti vásárlókra fókuszáltak. A Gypsum egyébként a Grand Palais emeletén lévő Secteur Lafayette részen állított ki további ki-

tön a bejáratnál szemben, a Galerie Perrotin (Párizs, New York, Hong Kong, Szöul, Tokió) standján volt látható. A pontos összeget ugyan nem tudni, de úgy hírlik, hogy Takashi Murakami 4,8 méter magas, arannyal bevont szénszál-szobrára – A vágy lángja – több millió eurót érhetett. Az egyik legizgalmasabb stand a berlini Esther Schipper galériáé volt, amely az argentin Tomás Saracenónak rendezett egyéni kiállítást. Több alkotás már a megnyitó óráiban elkelt. Schipper az anyagi siker mellett fontosnak tartotta, hogy az egyéni kiállítás lehetőséget ad a munkákról folytatott mélyebb beszélgetésekre is.

Érdekes és szokatlan volt a Comité Colbert standja. Nem meglepő, ha az olvasó még nem találkozott ezzel a névvel, ugyanis nem kereskedelmi galériáról, hanem egy 1954-ben alakult társaságról van szó. A 80 francia luxusmárka (Jeanne Lanvin, Pierre Frey, Cognac Rémy Martin, George V. stb.) és 14 kulturális intézmény (Musée d’Orsay, Villa Médicis, Sorbonne stb.) együttműködésének célja a francia „art de vivre” (kultúra, gasztronómia, divat, iparművészet) megőrzése, promotálása. A bizottság pár évvel ezelőtt érdekes projektet indított útjára, melynek végeredményét a nagyközönség a FIAC-on láthatta. A tagok több hónapon át folytattak eszmecsere-t a luxus jövőjéről, majd az ebből megszülető kiadványt – 2074-ről álmodni, a francia luxus utópiája – francia sci-fi íróknak adták át. A szerzők ezt egy-egy novellává „alakították”, mely írásokat azután a tokiói képzőművészeti egyetem diákjai műtárgyak készítéséhez használták fel inspirációs forrásként.

A FIAC hete alatt lezárták az autógazdálkodás előtt a Petit Palais és a Grand Palais épületei közötti utat, ahol a látogatók kellemes teraszokon egy pohár bor mellett ismerkedhettek Erwin Wurm, Barry Flanagan és Yona Friedman szintén itt elhelyezett, nagy méretű alkotásaival.

A vásárszervezők évek óta folyamatos helyhiánnyal küzdenek, Jennifer Flay szerint 20-30 galériának kellene még teret biztosítani. Ezt a problémát elvileg a Grand Palais-ban három év múlva kezdődő munkálatok fogják megoldani. A bővítést – bár egyfelől felveti egy ideiglenes új helyszín problémáját – mindenképpen nagyon várják, úgy tűnik ugyanis, hogy a századfordulós palota épületével semmi sem tudja felvenni a versenyt. Ezt bizonyítja, hogy az elmúlt három évben a Docks en Seine – Cité de la Mode épületében megrendezett Officielle, a FIAC hivatalos „off-vására”, idén elmaradt.

A megszokott kisebb off-vásároknak – Art Elysées, Paris Internationale, Outsider Art Fair stb. – kifejezetten erős volt a kínálata, közülük is kiemelendő a kortárs ázsiai művészetre fókuszáló Asia Now.

A kereskedelmi rendezvények mellett a francia főváros jelenleg olyan remek tárlatoknak ad otthont, mint André Derainé és David Hockney-é (Centre Pompidou), Marin Karmitzé (Maison Rouge) vagy Irving Penné és Paul Gauguiné (a Grand Palais másik szárnyában).

MOLNÁR DÓRA

Frieze, London

Újra magasan a léc

Idén októberben tizenötödszörre állították fel a Regent’s Park elején a 31 ország 160 kortárs galériáját befogadó sátrat, amely közel egy hétig a Frieze London otthonául szolgált. A Frieze Masters, a XX. század nagymestereit műzeumi minőségű prezentációkkal felvonultató vásár a maga több mint száz standjával a park másik végén várta a kortárs nyüzsgéstől elfáradt nagydéműt.

A szigetország egy brandnév alatt futó két eltérő fókuszú vására minden évben összehívja a művészeti élet apraját-nagyját, hiszen a „két Frieze” az őszi szezon meghatározó presztízs-rendezvénye. A minőséget pedig az ide „hazajáró” vezető galériák biztosítják, amelyek pozíciójuk javítása és megtartása érdekében versenyre kényszerülnek a progresszív közép- és kisgalériák frappáns standjaival. Ez az úgynevezett Frieze-dinamika teszi érdekesé a vásárt évről évre: mindig változik, mindig keresi az újat.

Nézzük, mik voltak az idei vásár legizgalmasabb trendjei, melyek minden bizonnyal az egész művészeti évadot átszövik majd.

Natalia LL munkái a Lokal_30 standján

Sexy Works

A Frieze-en nem újdonság, hogy tematikus csoportokba szervezik a galériákat, melyek különböző hívószavakra reflektálnak. Ilyen a tavalyi cikkünkben (Műértő 2016. november) bemutatott Spotlight szekció, amely a Frieze Mastersen biztosít egyéni prezentációt gender- vagy geográfiai okokból eddig háttérbe szorult, az 1960–70-es években aktívan alkotó művészek és galériák számára. Idén újabb szekcióval bővült a repertoár. A Sex Work: Feminist Art & Radical Politics (Feminista művészet és radikális politika) Alison M. Gingeras független amerikai kurátor keze munkája, aki kilenc egyéni prezentációra fűzte fel e szekciót, s vezérfonalának az 1970–80-as évek radikális feminista praxisát választotta. Olyan művészeti szerepvállalásokat keresett, melyek a direkt szexuális ikonográfiát radikális politikai tartalmakkal párosították. Amint a kurátor elmondta, ez egyfajta tiszteletnyilvánítás részéről azon művészek iránt, akik a nemi diszkrimináció és a politikai cenzúra áldozatai voltak, és emiatt máig nem tudtak csatlakozni a feminista művészet mainstream narratíváihoz. A téma kereskedelmi kontextusban ennyire explicit módon még nem jelent meg.

A szekcióban Renate Bertlmann, Birgit Jürgenssen, Marilyn Minter, Penny Slinger és Betty Tompkins művei mellett a varsói Lokal_30 galéria által képviselt Natalia LL 1970-es évekbeli provokatív, a szexualitás banalitását fricskázó performanszának fotográfiái voltak láthatók.

Hard edge softly, Keserü Ilona Stephen Friedman standján

Női nézőpontok és praxisok nemcsak az előbb kiemelt szekcióban jelentek meg – a téma belengte mindkét vásárt. Stephen Friedman galériájánál Judy Chicago, Barbara Hepworth és Barbro Östlihn munkái között szerepeltek Keserü Ilona a balatonudvari temető szívé alakú sírkömotívumait absztraháló képei is. A galéria 1995-ös nyitása óta az egyik legfontosabb kortárs kereskedelmi szereplőnek tekinthető: ők foglalkoznak többek között Thomas Hirschorn és Yinka Shonibare munkáival, de a feltörekvő fiatal művészekről sem ódzkodnak, hiszen londoni galériájuk tereit időről időre Kendell Geers konceptuális művei töltik meg.

Kurált kuriózumok

Minitárlatból többfelébe is bele lehet futni a Frieze-en. Az érdeklődés fenntartása céljából a galériáknak mindig újabb és újabb merész koncepciókkal kell előállniuk. A hatalmas londoni Hauser & Wirth például a Bronzkor i. e. 3500 – i. sz. 2017 című standján egy elfeledett, fikcionális múzeum prezentációja kapott helyet. Az eBayről vásárolt bronzkori pénzérmék, angliai múzeumokból kölcsönzött bronzkori tárgyak Louise Bourgeois, Paul McCarthy, Rasheed Johnson, Henry Moore és más kortárs művészek bronzmunkái között tűntek fel, így alkotva olyan megfelfejthetetlen, kibogarászhatatlan egyveleget, ahol a néző feladata volt, hogy megtalálja a „valódi” műtárgyat – jutalma pedig az, hogy ezeket meg is vásárolhatta.

Hasonlóan izgalmas kaland volt kisilabizálni Peter Blake munkáit a Waddington Custot galéria standján a Frieze Mastersen – a galéria a neves pop-art művész egész műtermét kiállította készülőfélben lévő művekkel és Blake személyes gyűjteményeivel együtt.

RECHNITZER ZSÓFIA

Vásári forgatag

az indonéz Budi Tek és Adrian Cheng a hongkongi K11 Foundationtól. Már a vásár első óráiban is több kiállító számolt be igen jelentős eladásokról. Lehmann Maupin (New York) a két évvel ezelőtti Marcel Duchamp-díjat elnyerő Kader Attia egy új munkáját 80 ezer euró körüli összegért adta el egy francia magánalapítványnak. A galéria egyébként eredetileg a dél-afrikai Nicholas Hlobónak tervezett egyéni kiállítást, de a művész bemutatásra váró 15 művét a vásárt megelőző héten ellopták a műterméből.

Thaddeus Ropac (Párizs, Salzburg, London) Georg Baselitz két munkáját közel 600 ezer euróért értékesítette. A Place Vendôme-on kiállított két Oscar Tuazon-szobor (Galerie Chantal Crousel, Párizs) szintén az első napon egy magánalapítvány gyűjteményébe került. A párizsi Le Minotaure galéria Robert Delaunay 1925-ös Eiffel-torony és repülő című alkotását 4 millió euróért értékesítette.

A Nahmad Contemporary (New York) Jean Dubuffet, az Art Brut teoretikusa 1950-es évekbeli alkotásai-

lenc, fiatal művészek munkáit bemutató galériával. A 2009-ben kialakított szektor komoly anyagi segítséget nyújt a fiatalabb műkereskedőknek: a stand költségének felét a nagynevű (és a kortárs művészetet aktívan támogató) Galeries Lafayette áruházcsoport állja, a szállást pedig maga a vásár fizeti.

Több galerista is kiemelte, hogy míg a londoni Frieze szintén fiatal tehetségeket támogató Focus szektora kereskedelmi szempontból nem a leg-sikeresebb, addig a Secteur Lafayette kifejezetten az. Véleményük szerint a párizsi közönség valóban érdeklődő, újdonságra fogékony, nem csupán a biztos értékeket keresi. Ez egyébként minden bizonnyal a FIAC egyik erőssége: a nagy nevek mellett a felfedezésre, friss élményekre vágyó, kisebb költségvetéssel rendelkező gyűjtők is elégedetten térhetnek haza. Szintén az emeleten – de nem a Lafayette szektorában – állított ki a Kisterem, amely Nádler Istvánnak rendezett remek egyéni kiállítást.

A rendezvény minden bizony-nyal legtöbbet fotózott alkotása rö-

Kunstmesse Wien, Bécs

Új vásár, új helyszínen

Horst Szaal bécsi galériás, az Osztrák Antikváriusok és Műkereskedők Szövetségének elnöke évtizedek óta a WIKAM (Wiener Kunst und Antiquitäten Messe) vásárok rutinos rendezője. Szervezésében most október 7. és 15. között vadonatúj mustra indult Fair for Art Vienna – Kunstmesse Wien elnevezéssel. Ráadásul az eddigi palotákkal és kastélyokkal ellentétben a színhely is teljesen szokatlan. A vásárnak helyet adó XVII. századi műemlékház

a belvárosi Stephansdom közelében volt már egyetemi előadó, jezsuita színház, a Wiener Zeitung szerkesztősége, az osztrák állami nyomda épülete, most pedig frissen restaurálva mint Aula der Wissenschaften (A tudományok aulája) várja a látogatókat. Az impozáns mennyezetfreskó és a boltívek alatt, az oszlopok és a hatalmas ablakok között ideális kiállítóhelyet kapott félszáz osztrák, német, svájci, valamint holland galériás. A kínálat a gótikától napjainkig terjedt a legkülönbélebb műfajokban: a képek, szobrok mellett bútorok, szőnyegek, vegyes (ezüst, porcelán, üveg stb.) iparművészeti tárgyak és más régiségek, ritkaságok – például órák, ékszerek – egyaránt szerepeltek.

A bécsi Kunsthandel Zöchling évek óta a régi mesterekre koncentrál, ezen belül főleg a Bruegel-dinasztia tagjaira. Új szerzeménye, az ifjabb Jan Bruegel Paradicsomi táj rénszarvassal, dámvaddal, pelikánnal és civakodó leopárdokkal, háttérben Ádám teremtésével (1620 körül) című munkája múzeumi nivójú. A kiváló állatábrázolásban feltehetőleg a brüsszeli kastélypark is segített, amely akkoriban Európa egyik legjelentősebb egzotikus vadgyűjteménye volt. A mű pedigrés származású, valaha Philipp Karl Michael Wilhelm Seinsheims gróf kollekciójához tartozott.

A fővárosi Stock műkereskedés viszont kortársakat értékesít,

így náluk szerepelt az ezredfordulón elhunyt Friedensreich Hundertwasser Beszélgetés véresőben (1997) című fametszete, amely 18 színváltozatban és 205 számozott, szignált példányban került forgalomba.

A salzburgi Galerie Weihergut Linzergasse jóvoltából először szerepelt osztrák vásáron a New Yorkban élő fontos alkotó, Alex Katz grafikai portrészorozata, melynek egyik darabja, a Black Dress ciklus V. sorszámú kétméteres képe feleségét, Ullát ábrázolja fekete ruhában.

A Linzből Bécsbe költözött Josef Schütz professzor a Kínai–Osztrák Szépművészeti Akadémia elnöke. A mindkét országban több kölcsönös kiállítás

kurátora Fine Art néven tart fenn galériát, melynek aktuális projektje, az Osztrák és kínai mesterművek nemcsak távoli földrajzi térségeket, hanem eltérő stíluskorszakokat is közelít egymáshoz. A vásáron a klasszikus avantgárd Walter Salzmann kubista-konstruktivista szobrai állította párhuzamba a fiatal kínai festőnő, Li Hua utóbbi évekből való, elvont gesztusfestményeivel.

A Galery Szaal Contemporary az Argentína és Ausztria között „ingázó”, felkapott

bécsi sztárfestő, Helmut Ditsch monumentális fotorealista tájait kínálta. A tenger II. már 2010-ben 865 ezer dollárt ért, tavaly pedig 1,5 millió dollárért cserélt gazdát. Itt és most az Alpesi alkonyat hófödte sziklacsúcsait bocsátották tőle áruba.

Magyar műtárgyakat Stephan Andréewitsch antik kereskedésének standján találtunk. Többek közt „Josef Klier in Temesvár” szignóval egy másfél méteres fali ingaórát 1830-ból, amely egyetlen felhúzásra 31 napig jár, továbbá egy négyfiókos, eredeti art deco kazettában kínált 12 személyes, 193 darabból álló étkezésletet, amely 1937 táján készült Budapesten 800-as ezüstműből, „HA” mesterjellel.

WAGNER ISTVÁN

Dorotheum, Bécs

Meglepő felfedezések

A Dorotheum őszi aukciós nagyhe- te október 17. és 19. között zajlott – kilenc felvonásban. A régi mesterek két árverése mellett a XIX. századi festészet, illetve a bútor, a szobor és a vegyes régiség, továbbá az üveg és a porcelán, valamint az ékszer kategóriájában mérettettek meg az elindított tárgyak. A rendezvénysorozat érdekessége, hogy nem a papírforma érvényesült: a szakértők számára is váratlan felfedezések arattak kiugró sikert.

A régi mesterek sorában a XVII–XVIII. század fordulóján alkotó római csendéletfestő, a „lo Spadino” művésznevű Giovanni Paolo Castelli négy évszak allegóriasorozata sze-

Fotó: Dorotheum

Giovanni Paolo Castelli:
Az ős allegóriája, é. n.
olaj, vászon, 131×94 cm

rény, 80–120 ezer eurós elvárásának ötszörösét hozta: 430 742 eurón teljesített. Az olajjal festett, 131×94 cm-es négy vászon – a példakép, Arcimboldo nyomán – antropomorf figurákat ábrázol: a tavasz ifjú hölgyét Castelli főként virágokból komponálta, a nyár megtestesítője a sze-

zon zöldsegeiből és gyümölcsseiből rajzolódik ki, az ős érett asszonyán főként szőlőfürtök dominálnak, míg a tél öreg udvaroncát az ekkortájt tárolt termés dekorálja. Szintén kevésbé ismert Felice Ficherelli, a XVII. század első felében élt firenzei festő, akinek a kora keresztény vértanúról, Szent Praxedisről készült ritka témájú képe szerepelt az árverésen. Az 1640-es évekre datálható, mívés alkotás presztízsét növelte, hogy elkészültétől mostanáig ugyanannak az arisztokrata famíliának a birtokában volt, ezért 150–200 ezres becserértékét megduplázva, 350 508 eurót ért el. Valamivel korábról, 1622 tájáról származik a francia portretista, Simon Vouet Gentleman kutyájával című életnagyságú, egész alakos vászna, amelyet római periódusában festett egy fiatal tisztról, teljes díszegyenruhában – kortársa, Caravaggio drámai modorában. A frappáns mű 200–300 ezer eurós sávjának felső határán végzett.

A XIX. századi osztrák piktúra paraszti életképfestője, Ferdinand Georg Waldmüller A koszorúslány (1843) című, olajjal készült félméteres falapján a népes család minden tagja egy szőke bakfist szépítget az esküvő előtt. A keresett mester részletezően realista képe becsértéke felső határán, 247 ezer eurón cserélt gazdát. Az arisztokrata körökben felkapott olasz portréfestő, Vittorio Matteo Corcos Diane de la Bouchere-ről készült (1903) életnagyságú, egész alakos vászna az előkelő dámát elegáns környezetben örökítette meg. A „Belle Epoque” szecessziós hangulatát árasztó kompozíció becsértéke felett, 186 ezer euróért váltott tulajdonost. A modern román festészet előfutáraként tisztelt Nicolae Grigorescu franciás könnyedséggel ábrázolt Fonónőjét (é. n.) becsértéke kétszereséért, 173 800 euróért értékesítették.

Fotó: Dorotheum

Felice Ficherelli: Szent Praxedis, é. n.
olaj, vászon, 115×90 cm

Varia kategóriában a Szeplőtelen Szűz félméteres fehér márványszobra került az élre, amint rózsaszín márvány földgolyón állva a bűn kígyóját tapossa. A flamand művészdinasztiából származó ifj. Jerome Duquesnoy 1650 körüli kora barokk alkotása becsértéke fölött, 56 250 euróért ment tovább. Egyedi ritkaság a kombinált író- és sminkasztal, amely a XVIII. század közepétől Európa-szerte a budoárok népszerű bútortípusa volt. Az itt indított példányt I. Ferenc osztrák császárnak készítette „Bernard Guerhard 1808” szignóval és a tíztagú uralkodócsalád olaj-vászon táblaképével, valamint szélein ebonizált mahagónifából, tűzaranyozott bronzrátétekkel és ébenfa fiókkal a német művész. Az 50–70 ezer euró közé értékelt különlegességet elvart sávjának alján kelt el. Egy Mária Terézia-korabeli kétajtós, kétfiókos, különféle nemes faberakásokkal gazdagon díszített barokk ruhásszekrény becsértékének dupláját hozta, 45 ezer euróért kelt el.

W. I.

26 árverés november 3. december 11.

Aukciós naptár

nap	óra	axio	tárgytypus	árverező	árverés helye	kiállítás helye	ideje
11.04.	10.00	♀	19. Szegedi Könyvárverés	Dekameron és Könyvmoly Antikvárium	Szent-Györgyi Albert Agóra, Kálvária sqt. 23.	Somogyi Könyvtár, Dóm tér 1–4.	az előző héten
11.09.	17.00		könyv, kézirat	Pest-Budai Árverezőház	VII. Erzsébet krt. 37. I. emelet	az árverés helyszínen	az árverés hetén
11.09.	17.00	♀	38. könyvárverés	Studio Antikvárium	VI. Jókai tér 7.	az árverés helyszínen	az előző héten
11.11.	10.00	♀	42. könyv- és papírrégiség-árverés	Krisztina Antikvárium	VIII. József krt. 63.	I. Roham u. 7.	az előző héten
11.14–15.	17.00	♀	71. Művészeti Aukciók Kiálltás	BAV Aukciósház	MOM, XII. Csörsz u. 18.	V. Bécsi útca 1.	nov. 4–12.
11.15.	18.00	♀	122. árverés / festmény, grafika, műtárgy	Műgyűjtők Háza	II. Zsigmond tér 8.	az árverés helyszínen	az előző héten
11.16.	17.00		műtárgy	Pest-Budai Árverezőház	VII. Erzsébet krt. 37. I. emelet	az árverés helyszínen	az árverés hetén
11.16.	18.00	♀	65. aukció / papírrégiség, dokumentum, bélyeg előtti levelek, fotó	Krisztina Aukciósház	Gógánfa, Vasút u. 36.	az árverés helyszínen	az előző héten
11.16.	19.00	♀	310. gyorsárverés / filatelia, numizmatika, festmény, műtárgy, könyv, óra, ékszer	Darabanth Aukciósház	VI. Andrássy út 16.	az árverés helyszínen	az előző héten
11.17.	17.00		20. árverés	Babel Antikvárium	V. Honvéd u. 18.	az árverés helyszínen	az előző héten
11.18.	10.00	♀	39. könyvárverés	Szőnyi Antikvárium	Budapest Jazz Club, XIII. Hollán Ernő u. 7.	V. Szt. István krt. 3.	nov. 13–17.
11.20.	18.30	♀	23. művészeti árverés	Boda Gallery of Art	XI. Bartók Béla út 34.	az árverés helyszínen	az előző héten
11.20.	16.00	♀	15. könyvárverés	Bihar Antikvárium	Debrecen, Piact u. 26/b	az árverés helyszínen	nov. 11–20.
11.23.	17.00	♀	Budai Könyvárverés	Németvölgyi Antikvárium	MOM, XII. Csörsz u. 18.	XII. Városmajor u. 13.	nov. 13–17.
11.24.	17.00	♀	144. könyvárverés	Központi Antikvárium	VIII. Pollack Mihály tér 3.	V. Múzeum krt. 13–15.	az előző héten
11.25.	10.00	♀	27. könyvárverés	Laskai Osvát Antikvárium	Esztergom, Szent István tér 10.	Esztergom, IV. Béla kir. u. 6.	nov. 20–24.
11.29.	18.00	♀	123. árverés / festmény, grafika, műtárgy	Műgyűjtők Háza	II. Zsigmond tér 8.	az árverés helyszínen	az előző héten
11.30.	levelezési		papír	Pest-Budai Árverezőház	VII. Erzsébet krt. 37. I. emelet	az árverés helyszínen	az árverés hetén
11.30.	17.00	♀	39. könyvárverés	Studio Antikvárium	VI. Jókai tér 7.	az árverés helyszínen	az előző héten
11.30.	18.00	♀	téli festmény- és műtárgyárverés	Párisi Galéria	V. Múzeum krt. 3.	az árverés helyszínen	az előző héten
12.01.	17.00	♀	145. könyvárverés	Központi Antikvárium	VIII. Pollack Mihály tér 3.	V. Múzeum krt. 13–15.	az előző héten
12.02.	10.00	♀	97. árverés / könyv, kézirat, papírrégiség, fotó	Honterus Antikvárium és Aukciósház	V. Múzeum krt. 35.	az árverés helyszínen	az előző héten
12.04–05.	17.00	♀	89. aukció / könyv, kézirat, aprónyomtatvány, fotó, műtárgy, numizmatika, játék	Mike és Tsa és Portobello Aukciósház	V. Múzeum u. 7.	V. Múzeum krt. 27. II. em.	az előző héten
12.04.	18.00	♀	3. Művészeti Aukció	Babel Art Galéria és Aukciósház	XI. Fővám tér 11–12.	az árverés helyszínen	az előző héten
12.05–06.	17.00	♀	94. ékszeraukció, 3. karácsonyi műtárgyaukció	BAV Aukciósház	MOM, XII. Csörsz u. 18.	V. Bécsi u. 1.	az előző héten
12.06.	17.00	♀	29. könyvárverés	Városlai (Opera) Antikvárium	XIII. Hollán Ernő u. 7.	V. Múzeum krt. 27.	az előző héten
12.07.	18.00	♀	66. aukció / papírrégiség, dokumentum, bélyeg előtti levelek, fotó	Krisztina Antikvárium	VIII. József krt. 63.	I. Roham u. 7.	az előző héten
12.07.	19.00	♀	311. gyorsárverés	Darabanth Aukciósház	VI. Andrássy út 16.	az árverés helyszínen	az előző héten
12.08.	16.00	♀	31. árverés	Múzeum Antikvárium	V. Múzeum krt. 35.	az előző héten	az előző héten
12.09.	15.00	♀	56. festmény- és műtárgyárverés	Villás Galéria	Debrecen, Bem tér 2.	az árverés helyszínen	nov. 30.–dec. 9.
12.11.	17.00	♀	Karácsonyi Kamaráárverés	Villás Galéria	Debrecen, Bem tér 2.	az árverés helyszínen	nov. 30.–dec. 11.

A ♀ logóval jelölt aukciók árverési katalógusai az axioart.com címen megtekinthetők/megtekinthetők lesznek. Licitálás/vételei megbízás adásának lehetőségével kapcsolatban bővebben tájékozódhat az axioart.com-on!

AXIOART | műkereskedelem az interneten

Megtalálja a Műértőt az axioart.com-on is!

Könyvaukciók Budapesten és Mádon

Őszi idénykezdet az Aszúházban

Komoly meglepetést okozott, hogy az Árverés 90 Bt.-t megelőzve a Dávidházy Antikvárium csapata indította az őszi idényt, akikről – aukcióról való hosszú elmaradásuk miatt – úgy vélték a gyűjtők, hogy kivonultak az árverési piacról. Rajtuk kívül aukcionált még a Honterus és a Kárpáti és Fia Antikvárium, valamint kétszer az Árverés 90 Bt.

A **Dávidházy Antikváriumnak** nemcsak a visszatérése volt meglepetés, hanem az árverés helyszínének megválasztása is. Az aukciók történetében ugyanis először rendeztek Mádon, az Aszúházban ilyen eseményt, amelyet Bősze Ádám, a Magyar Antikváriusok Szövetségének elnöke vezetett. A főleg szőlészeti és borászati tételekből álló kínálat annak ellenére aratott nagy sikert, hogy a helyszínen kevesen jelentek meg, de sok volt a vételi megbízás és a telefonos licit is. Szűcs Sándor és fia, bihariószegi szőlőtelep-tulajdonosok szerkesztették az Árjegyzék szőlőoltványok, amerikai és európai sima és gyökeres szőlővesszőkről című (Gyoma, 1906), mindössze 16 oldalas nyomtatványt. A ritka Kner-kiadvány 10 ezerről indult, és 65 ezer forintot ért. Jean Antoine-Claude Chaptal A' boroknak természetésekről, készítésekről és eltartásokról való Értekezés című (Veszprém, 1805), Fábián József fordította kötete annak ellenére a legfelkapottabb borászati munkák egyike, hogy az utóbbi években többször is aukcionálták. Kissé „húzó”, 200 ezres indulóáron cserélt gazdát.

Szakácskönyv is került a kínálatba. Czifrai István Magyar Nemzeti Szakács Könyvének harmadik kiadása (Pest, 1829) 300 ezerről 380 ezer(!) forintos rekordáron kelt el, ezzel az 1816-os első kiadás pár évvel ezelőtti rekordleütését is megelőzve. Itt azonban meg kell állni egy helyesbítés erejéig. Az egyébként kiválóan összeállított, pontos leírásokat tartalmazó katalógus a Czifrai-kötet ismeretében átvette azt a katalógusokban több éve keringő tévedést, hogy ez a szerző volt „az első, aki hazánkban saját néven jelentetett meg ilyen jellegű munkát”. A Czifrai-féle szakácskönyv első és második kiadása (1816, 1819) Cz. I. monogrammal, és nem névvel jelent meg! Az első, névvel megjelent magyar „főzőkönyv” Rácz Zsuzsanna Búza szükségben felsegíllő jegyzések, melyekben a földi-almának, vagy krumplinak, ezen istenáldásának hasznait az ínségbe, szükségbe estekkel bővebben megismerhetvén... című (Miskolcson, 1816–1818), három füzetben megjelent munkája volt.

Német–magyar kétnyelvű kiadványként jelent meg Kesselbauer Károly Vilmos Észrevételek a' tokaji borról és a' Tokajiborkereskedésről című (Kassán, 1835) kötete, amely 200 ezerről indulva 240 ezer forintért cserélt gazdát. Egy II. Ferdinánd (1578–1637) német–római császár, magyar és cseh király nevében kiadott rendelet a magyar borbehozáttal és a birodalmon történő átszállítással kapcsolatban is kalapács alá került, majd kikiáltási áron, 300 ezer forintért került új tulajdonosához. Leibitzer János Gyakorlati bortermelés és pincegazdaság... című (Pesten, 1832) szakkönyve 100 ezres indulás

után 160 ezer forintig jutott. Franz Schams Zeitschrift für Weinbau und Weinbereitung in Ungarn für Weinbergsbesitzer... című (Pesth, 1837) munkájáért szintén 160 ezer forintot adtak.

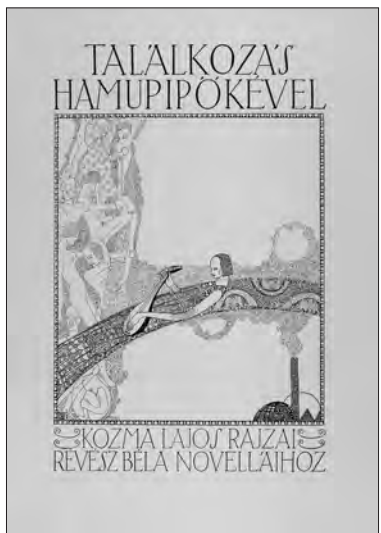
Pál Dienes, gróf Károlyi György nagykarolyi birtokának gazdatisztje írta a Vadászattudomány című (Budán, 1829) művet, mely a vadászati irodalom alapkönyve. A tétel az elmúlt években négyszer is kalapács alá került, ennek ellenére elvitték induló áron, 300 ezer forintért. Az aukción a milliós leütések száma is növekedett. Wolfgang Moritz Endter Acta physico-medica Academiae... című (Norimbergae, 1744) kötete egy vételi megbízóhoz került indulóáron, 1 millió 200 ezer forintért. Lucius Iunius Moderatus Columella Les Douze Livres... című (Paris, 1552) művében részletesen kitér a gyümölcstermesztés, az olaj-, ecet- és borkészítés fortélyaira. Ezt egy helyszíni licitáló vette meg, szintén kikiáltási áron, 2,5 millió forintért.

Az aukció legmeglepőbb leütése ismét a vadászati blokkhoz köthető. Csanády Jenő Agaraszat című (Nagy-Szalontán, 1900) kötetét 1994-ben háromszor is árverezték, akkor 2400 és 3500 forint közötti leütéseket ért el. Itt 20 ezerről 340 ezer (!) forintig ment fel az ára.

Arany János balladái Zichy Mihály rajzaival
Budapest, 1896

A **Honterus Antikvárium** közel került a bűvös századik aukciójához: október 7-én tartják a 96.-at. Arany János balladái Zichy Mihály illusztrációival díszkiadásban, négy önálló kötetben jelentek meg 1896–1897-ben. Itt az első három kötetet kínálták, mindet 120 ezer forintos kikiáltással megjelent munkája volt.

Kozma Lajos–Révész Béla: Találkozás Hamupipókével, Budapest, 1909

Vákár Tibor az 1956-os forradalom során Budapesten készült fényképe, 9x11 cm

tási áron. Az első kötethez 180 ezer, a másodikhoz és a harmadikhoz 170 ezer forintért jutott ugyanaz a telefonon licitáló. Rekordleütést hozott a Deér József szerkesztette Erdély (Budapest, 1940) című kötet egész-bőr kötésű változata. Két telefonon licitáló 120 ezerről 320 ezer forintig küzdött érte. József főherceg A világháború, amilyenek én láttam

ezer, Wayand Miklós Húsipari szakönyve (Budapest, 1930) 6 ezerről 55 ezer, Zelena Ferenc Kijavított és tetemesen megbővített Nemzeti Szakácskönyvének harmadik kiadása (Pest, 1846) 40 ezerről 80 ezer forintig vitte.

Vákár Tibor Ybl-díjas építésmérnök és festőművész 20 darabos budapesti fotósorozatát, melyet az 1956-os forradalom idején készített, 40 ezer forintért kiáltották ki. A megszerzéséért indult váratlan licitverseny 210 ezer forintig ment. A kéziratok között Jókai Mór Fekete gyémántok című regényének négyoldalmi, hitelesített kézírata ért a legtöbbet: 190 ezer forintért lehetett hozzájutni. A sok 40 ezer forintos kikiáltási ár szerencsét hozott az aukciósháznak. A Kozma Lajos–Révész Béla szerzőpáros Találkozás Hamupipókével című (Budapest, 1909) kötetéért 160 ezer forintot fizettek.

Felesége halála óta Radnóti Miklós dedikált verseskötetei kihagyhatatlannak az aukciókról. Itt az Ikrek hava (Budapest, 1940) 200 ezerről 340 ezer, a Meredek út (Budapest, 1938) szintén 200 ezerről 350 ezer forintig emelkedett. A legmeglepőbb leütések között megint volt egy a vadászati blokkból: Egerváry Gyula Vadászati érdekű miniszteri rendeletek, határozatok és döntvények gyűjteménye című (Budapest, 1887) összeállításának árát 20 ezerről 160 ezer forintra verték fel. Igali Béla Egy műegyetemi zászlóaljtag naplója 1919–1921 című (Budapest, 1942) kötete 7 ezerről 80 ezer forintot is megért egy telefonálónak.

Hiába voltak több mint ötvenen a **Kárpáti és Fia Antikvárium** 40. aukcióján, a leütött tételek többsége itt is a vételi megbízókhoz és a telefonon licitálókhoz került. Francis William Bain angol író, a történelem és a gazdaságtan professzora hindu mitológiához köthető műveit Baktay Ervin fordította magyarra. A 4 ezerről induló kötetek közül Az égszín-kék ital (Budapest, 1921) 18 ezer, a Buborékok az élet tengerén (Budapest, 1920) 20 ezer forintért került egy vételi megbízóhoz. Éble Gábor Egy magyar nyomda a XVIII. században című (Budapest, 1891) kötetében a nagykárolyi nyomda történetét írta

meg. A bibliofil példányhoz 6 ezerről 36 ezer forintért jutott szintén egy vételi megbízott. Báró Eötvös József Vélemény a' fogházjavítás ügyében... című (Pesten, 1838) műve 24 ezerről indulva 32 ezer forintért ment tovább. Az iparművészet 1896-ban. Milléniumi emlékkönyv (Budapest, 1897) 8 ezerről indulva 26 ezer forintnál végzett. A fotó-blokkból a Pesti fényképészek 22 képe (Budapest, 1865–70) ért a legtöbbet, 15 ezerről 34 ezer forintot. Haluska Béla Prágai hentesárúk készítése című (Pozsony, 1938) kötetéért hiába küzdött két telefonon licitáló, a helyszínen lévő győzött 4 ezres indulás után 32 ezer forinttal.

Kompothy Jób utazó, földrajzi író, hajóskapitány a Föld kétszeri megkerülése után 11 évig dolgozott Kínában. Tíz év Kínában című (Budapest, 1928), 6 ezer forintra értékelt, dedikált kötetéhez 13 ezer forintért lehetett hozzájutni. Kriesch Aladár Ruskinról és az angol praerafaelitákról című (Budapest, 1904) dedikált előadássorozataért 22 ezer forintot fizettek. Lépes Győző–Mátéfy Artur ritka kötete, A cs. és kir. báró Hötendorfi Konrád Ferenc tábornagy debreceni 39. gyalogezred világháborús története 1914–1918 (Debrecen, 1939) 5 ezerről indult, végül 30 ezer forintot ért. A magyar békeszerződés és a becikelyező törvény szövege és magyarázata (Budapest, 1921) szintén 5 ezerről indítva 24 ezer forintért volt elvihető.

Claude Fleury: Az iszraelitáknak és a keresztényeknek szokásaik és erköltsaik, I. kötet
Veszprém, 1801–1802

A meglepő leütések ezen az aukción sem maradtak el. A Der ewige Jude. 265 Bilddokumente... című (München–Berlin, 1938) kötet 65 ezer forintot is megért egy telefonon licitálónak. A Magyar Grafika című, havonta megjelenő folyóirat VIII. évfolyamának első száma (1927. január) fantasztikus kört futott, 2500-tól 85 ezer(!) forintig. Rácz István Karjalában harcoltam című (Budapest, 1944) kötetének megszerzéséért is licitverseny indult, amit 3 ezerről 50 ezer forinttal nyert meg egy telefonossal szemben egy helyszíni licitáló.

HORVÁTH DEZSŐ

Időszaki kiállítások 2017. november 3.–december 8.

Budapest

A38 Kiállítóhely
Petőfi híd budai hídfő, ny.: bejelentkezésre
Tóth Andrej , XI. 28.–XII. 7.
acb Attachment
VI., Eötvös u. 2. Ny.: K.–P. 14–18
Komoróczy Tamás : Megjelenés, XI. 10-ig
Esternázy Marcell , XI. 24.–2018. I. 5.
acb Galéria
VI., Király u. 76. Ny.: K.–P. 14–18
Gróf Ferenc: X (OFF-Biennále) , XI. 10-ig
Bak Imre , XI. 24.–2018. I. 5.
acb NA
VI., Király u. 74. Ny.: K.–P. 14–18
Ladik Katalin : Genезis. Művek az athéni documentáról, XI. 10-ig
Szjártó Kálmán , XI. 24.–2018. I. 5.
AMIKOR Galéria
XIII., Pozsonyi út 6. Ny.: H.–P. 10–18, Szo. 10–14
Gáspár Annamária : Aranyélet, XI. 9-ig
Angyalföldi József Attila Művelődési Központ
XIII., József Attila tér 4. Ny.: H.–P. 8–20
Mozgásban a kultúra 5. kiállítás , 2018. I. 5-ig
Ari Kupsus Galéria
VIII., Bródy S. utca 23/b. Ny.: K.–P. 13–18
Végvári Gergely : Debut, XI. 10-ig
Orr Máté : Miniature, XII. 6–22.
Arnoldo Galéria
XI., Bartók Béla út 46. Ny.: K.–P. 10–21, Szo. 11–21
Amerigo Tot , XI. 15-ig
Art9 Galéria
IX., Ráday u. 47. Ny.: K.–P. 14–18
Gál Krisztián : Robotvér, XI. 10-ig
Máté Attila : Elemek, XI. 15–27.
ARTE Galéria
V., Ferenczy István u. 14. Ny.: K.–Cs. 11–17
Bálint István : Friss munkák 2014–2017, XI. 24-ig
Artphoto Galéria
XI., Bartók Béla út 30. Ny.: H., Sze., P. 15–19, Szo. 11–14
Birtalan Zsolt : Csend, XI. 18-ig
Ateliers Pro Arts / A.P.A. Gallery
VIII., Horánszky u. 5. Ny.: H.–P. 12–18
Hermann Zoltán , XI. 17-ig
2B Galéria
IX., Ráday u. 47. Ny.: H.–P. 12–18
A város építőanyagai , XI. 8.–XII. 1.
B32 Galéria és Kultúrtér
XI., Bartók Béla út 32. Ny.: H.–P. 10–18
Pinczehelyi Sándor , XI. 8.–30.
M. Tóth Margit–Melcher Mihály : Párbeszéd, XI. 9–30.
Bajor Gizi Színműzeum
XII., Stromfeld Aurél u. 16. Ny.: Sze.–V. 14–18
Kassákizmus 3.: Új dráma, új színpad: A magyar avantgárd színházi kísérletei , 2018. II. 25-ig
Benczúr Ház Galéria
VI., Benczúr u. 27. Ny.: H.–P. 10–18
Csorb Károly fotókiállítás a, XI. 13-ig
BMK Galéria
XI., Etele út 55. Ny.: H.–P. 9–20
A XXXIII. Vizuális Művészeti Hónap fotópályázat okleveles alkotói, XI. 27-ig
BTM – Fővárosi Képtár – Kiscelli Múzeum
III., Kiscelli u. 108. Ny.: K.–V. 10–18
Lámpa! Egy design ikon a kortárs művészet fényében , XII. 31-ig
BTM – Új Budapest Galéria
IX., Fővám tér 11–12. Ny.: K.–V. 10–18
Leopold Bloom Képzőművészeti Díj 2017 , XI. 12-ig
Digitális bennszülöttek , XII. 2.–2018. I. 21.
Chimera-Projekt
V., Klauzál tér 5. Ny.: K.–P. 15–18
Neo-avantgárd Szlovákiából , XI. 16.–XII. 31.
Cultiris Galéria / Őrkény István Könyvesbolt
XIII., Szent István krt. 26. Ny.: H.–P. 10–19, Szo. 10–14
Szigeti Tamás fotográfus , XII. 2-ig
Csili Művelődési Központ
XX., Nagy György István u. 4–6. Ny.: H.–P. 14–19, Szo.–V. 13–18
Andreas Fogarasi (OFF-Biennále) , XII. 4-ig
Csokonai Művelődési Ház
XV., Eötvös u. 64–66. Ny.: H.–V. 9–21
Nagy Előd : Tisztelet Erdélynek, XI. 6–20.
Deák 17 Gyermek és Ifjúsági Művészeti Galéria
V., Deák Ferenc u. 17. Ny.: H.–P. 10–18
Játékos interakciók / Design Hét , XI. 11-ig
Deák Erika Galéria
VI., Mozsár u. 1. Ny.: Sze.–P. 12–18, Szo. 11–16
Eike Berg : Széteső Világ, XI. 25-ig
Előtér Galéria / KMO Művelődési Ház
XIX., Teleki u. 50. Ny.: H.–P. 8–20
Mandur László : Egy pesti New Yorkban, XI. 15-ig
Erlin Galéria
IX., Ráday u. 49. Ny.: K.–Szo. 14–18
Deepak Rajhbar festőművész : Belső utazás, XI. 22-ig
Fiat Lux – csoportos kiállítás , XI. 8–20.
Esernyős Galéria
III., Fő tér 2. Ny.: H., Sze., Cs., P., Szo. 10–18, K. 10–21, V. 10–15
Dan Reisinger : Színek szabad játéka, XI. 12-ig
III. Óbudai Képzőművészeti Tárlat , XI. 16.–XII. 22.
Faur Zsófi Galéria
XI., Bartók Béla út 25. Ny.: H.–P. 12–18
Kemény és lágy , XI. 13-ig
FERI
VIII., Német u. 6. Ny.: Sze.–Szo. 14–18
Mihályi Barbara : Láthatatlan betegségeim, XII. 2-ig
Fészek Galéria
VII., Kertész u. 36. Ny.: H.–P. 14–19
Haris László , XI. 10-ig
Horváth Lóczy Judit , XI. 7.–XII. 1.
Fiktív Gastrogaléria
VIII., Horánszky u. 27. Ny.: H.–V. 12–24
Bojtor Verabella: My Zoo! , XI. 26-ig
FISE Galéria
V., Kálmán Imre u. 16. Ny.: H.–P. 13–18
Pál Anikó Orsolya és Gondos Éva Eszter textilművészek , XI. 17-ig
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
VIII., Szabó Ervin tér 1. Ny.: H.–P. 10–20, Szo. 10–16
Keleti Éva : Exponált irodalom, XI. 3-ig
FUGA / Budapesti Építészeti Központ
V., Petőfi Sándor u. 5. Ny.: H.–P. 13–21, Szo.–V. 11–21, K. zárva
Kassás Tamás (OFF-Biennále) , XI. 12-ig
Budapest Építészeti Nívódíja 2017 , XI. 19-ig

Plakátok a Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményében, XI. 19-ig

T. Horváth Éva: Otthon Ienní, XI. 15.–XII. 10.

Galéria Neon
VI., Nagymező u. 47. Ny.: H.–P. 14–18
Palotai Gábor : Munkák 1975–1980 , XI. 14-ig
Glassary Gallery
VI., Paulay E. u. 25–27. Ny.: H.–P. 14–18
Csákány István : Tükör által, XI. 25-ig
Godot Galéria
XI., Bartók Béla út 11–13. Ny.: K.–P. 9–14, Szo. 10–13
drMáriás , XI. 24-ig
Goethe Intézet
IX., Ráday u. 58. Ny.: H.–P. 10–18
Peter Bialobrzeski , XII. 31-ig
Három Hét Galéria
XI., Bartók Béla út 37. Ny.: K.–P. 11–15, Szo. 12–18
Jovánovics Tamás : Dévaj geometria, XI. 24-ig
Hegyvídék Galéria
XII., Királyhágó tér 10. Ny.: K.–P. 10–18, Szo. 10–14
Lendvai művészek , XII. 1-ig
Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum
VI., Andrássy út 103. Ny.: K.–V. 10–18
Sanghay – Shanghai. Párhuzamos eltérések Kelet és Nyugat között , 2018. IV. 8-ig
Horizont Galéria
VI., Zichy Jenő u. 32. Ny.: K.–P. 14–20, Szo. 12–18
Imre Mariann : Portól porig, XII. 6-ig
Inda Galéria
VI., Király u. 34. Ny.: K.–P. 14–18
Kicsiny Balázs : Csavargó ébredése a kifosztott képtárban, XII. 8-ig
Józsefvárosi Galéria
VIII., József krt. 70. Ny.: H.–P. 9–18
Lóránt János Demeter festőművész , XI. 6-ig
Tenk László festőművész , XI. 10.–XII. 5.
Jurányi Galéria
II., Jurányi u. 1. Ny.: H.–V. 10–22
László Zsuzsi : A néző, XII. 31-ig
Kálmán Maklár Fine Arts
V., Falk Miksa u. 10. Ny.: H.–P. 10–18
Böhm Lipót , XII. 17-ig
Karinthy Szalon
XI., Karinthy Frigyes út 22. Ny.: H.–P. 11–18
Philippe Brame fotőművész , XI. 17-ig
kArton Galéria
V., Alkotmány u. 18. Ny.: H.–P. 13–18
4G – Moravszki Kata, Murányi Krisztf, Pál Tamás, Sirály Dóra , XI. 10.–XII. 22.
K.A.S. Galéria
XI., Bartók Béla út 9. Ny.: K.–P. 14–18
Koroknai Zsolt , XI.18-ig
Kassák Múzeum
III., Zichy-kastély, Fő tér 1. Ny.: Sze.–V. 10–17
Kassákizmus 2: Az új Kassák. A 10 meghal és a madarak kirepülnek , 2018. II. 25-ig
Kiskép Galéria
I., Országház u. 8. Ny.: H.–V. 10–18
ifj. Szilárcs László: Nézőpont , XI. 15-ig
Kistérem
V., Képiró u. 5. Ny.: K.–P. 14–18
Kaszás Tamás : Escapist's Story, XI. 7.–XII. 22.
KleBELsberg Kultúrkúria
II., Templom u. 2–10. Ny.: H.–V. 10–18
Rejtett képek : Görgényi István (1915–1973) festményei '56-ról, XI. 20-ig
Koller Galéria
I., Tancsics Mihály u. 5. Ny.: H.–V. 10–18
Kass János , XI. 15.–XII. 22.
Knoll Galéria
VI., Liszt F. tér 10. Ny.: K.–P. 14–18.30, Szo. 11–14
AES+F és Carlos Amoraes , XI. 16.–2018. I. 20.
LATARKA Galéria
VI., Andrássy út 32. Ny.: K.–P. 11–18
Urban Positive , XI. 8–30.
Liget Galéria
XIV., Ajtósi Dürer sor 5. Ny.: K.–Szo. 12–19
Fajgerné Dudás Andrea , XI. 9-ig
Szeelley Lellé : Kírzószatlanul, XI. 16.–XII. 14.
Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum
IX., Komor Marcell u. 1. Ny.: K. 10–20, Sze.–V. 10–18
Fluxus és barátai. Válogatás a Maria és Walter Schnepel Kulturális Alapítvány és Gyűjtemény műtárgyaiból , XI. 26-ig
Gazdálkodik okosan! , 2018. I. 14-ig
Westkunst – Östkunst. Válogatás a gyűjteményből , XII. 31-ig
Magyar Építőművészek Szövetsége
VIII., Őtpercirta u. 2. Ny.: H.–Cs. 9–16, P. 9–13
Építész-művészek: Pölös István , XI. 10-ig
Magyar Fotográfusok Háza – Mai Manó Ház
VI., Nagymező u. 20. Ny.: H.–V. 11–19
Vivian Maier , 2018. I. 7–ig
Magyar Képzőművészeti Egyetem – Barcsay Terem
VI., Andrássy út 69–71. Ny.: H.–V. 10–18
Maurer Dóra : Nyomhagyás, nyomtatás, XII. 3-ig
Magyar Műhely Galéria
VII., Akácfa u. 20. Ny.: H.–P. 10–17
Molnár Judit Lilla , XI. 10-ig
Függőleges helyzetek , XII. 23-ig
Magyar Nemzeti Galéria
I., Szent György tér 2. Ny.: K.–V. 10–18
Korniss Péter : Folyamatos emlékezet, 2018. I. 7-ig
A teremtő lángész. Egy kultuszkép története , 2018. II. 18-ig
Memoart Galéria
XIII., Pannónia u. 6. III/3. Ny.: bejelentkezésre
G. Horváth Boglárka , XII. 30-ig
MET Galéria
XI., Bölcső u. 9. Ny.: K.–Cs. 14–18
A pixeleken innen és túl , XI. 7–25.
MissionArt Galéria
V., Falk Miksa u. 30. Ny.: H.–P. 10–18, Szo. 10–13
22 remekmű Nagy István hagyatékából , XI. 7–25.
Molnár Ani Galéria
VIII., Bródy S. u. 22. Ny.: K.–P. 12–18
Issues of uncertainty – csoportos kiállítás , XI. 30-ig
Molnár-C. Pál Múterem
II., Ménesi út 65. Ny.: bejelentkezésre
Ferenczy Béni szobrászművész , XI. 9–2018. III. 30.
Múcsarnok
XIV., Dózsa Gy. út 37. Ny.: K.–V. 10–18, Cs. 12–20
Sebastiao Salgado : Genesis, XI. 12-ig
Jozsef Suchoza : Határvidék, XI. 12-ig
Olga Tobreluts : Új mitológia, XI. 12-ig

My Museum Galéria
VII., Dohány u. 30/a. Ny.: H.–P. 10–17
Állítsátok le a zenét! , XI. 12-ig
Szimbólumok forradalma , XI. 15.–2018. I. 21.
Óbudai Társaskör Galéria
III., Kiskorona u. 7. Ny.: K.–V. 15–19
Kútivölgyi-Szabó Áron : Gettier barlangja, XI. 15.–XII.17.
Parthenón-fríz Terem / Epreskert
VI., Kmetty György u. 26–28. Ny.: H.–V. 10–18
Imre Mariann : Mulandóság rögzítése, XI. 11-ig
Petőfi Irodalmi Múzeum
V., Károlyi Mihály u. 16. Ny.: K.–V. 10–18
Kassákizmus I: Új művészet. A bécsi MA az avantgárd nemzetközi hálózataiban , 2018. II. 25-ig
PH21 Gallery
IX., Ráday u. 55. Ny.: H.–P. 10–18
Történetek , XI. 18-ig
PIK Galéria
XVIII., Vasút u. 48. Ny.: H.–V. 9–20
Ardey Edina és Gyémánt László , XI. 8–25.
Platán Galéria
VI., Andrássy út 32. Ny.: K.–P. 11–18
Basia Górská, Fukui Yusuke , XI. 9-ig
Resident Art Budapest
VI., Andrássy út 33. Ny.: K.–P. 13–18
Boros Mátyás , XII. 1-ig
Robert Capa Kortárs Fotográfiai Központ
VI., Nagymező u. 8. Ny.: H.–V. 11–19
Robert Capa , a tudóstól, XII. 31-ig
Fátyol Viola , XI. 20-ig
Látkép , XI. 19-ig
Capa Izraelben , XI. 26-ig
Scheffer Galéria
XI., Kosztolányi D. tér 4. Ny.: H.–P. 14–18, Szo. 10–13
Krajcsovics Éva festőművész , XI. 10-ig
Semmelweis Orvostörténeti Múzeum
I., Apród u. 1–3. Ny.: K.–V. 10–18
Györfőy László , XI. 12-ig
Stúdió Galéria
VII., Rottenbiller u. 35. Ny.: K., Cs., P., Szo. 14–18, Sze. 16–20
xtro realm , XI. 7–30.
Széphárom Közösségi Tér
V., Szép u. 1/b. Ny.: K.–P. 10–18, Szo. 10–14
Erdős János , XI. 25-ig
Szlovák Intézet
VIII., Rákóczi út 15. Ny.: H.–Cs. 10–18, P. 10–16
Csáderova Judit , XI. 16.–XII. 15.
TAT Galéria
V., Semmelweis u. 17. Ny.: Sze.–P. 14–19
Kiss Botond : Lépkökövek, XII. 1-ig
Telep Galéria
VII., Madách Imre út 8. Ny.: H.–V. 12–22
A város építőanyagai , XI. 8.–XIII.1.
Trafó Galéria
IX., Lilom u. 41. Ny.: K.–V. 16–19
Pakui Hardware : A megszokás szülőttei, XI. 18.–2018. I. 7.
Újbuda Galéria
XI. Zsombolyai u. 5. Ny.: H.–P. 10–18
Verebes György , XI. 14-ig
Újlipótvárosi Klub Galéria
XIII., Tátra u. 20/b. Ny.: H.–P. 14–19
Mayer Berta, Végh András , XI. 10-ig
Újpest Galéria
IV., Árpád út 66. Ny.: H.–Szo. 10–18
VII. Ars Pannonica Nemzetközi Képzőművészeti Tárlat , XI. 11-ig
Csala Ildikó festő, restaurátor , XI. 10.–XII. 2.
Várkok Galéria
I., Várkok u. 11. Ny.: K.–Szo. 11–18
Korniss Péter : Hosszútáv, XII. 2-ig
Várkok Project Room
I., Várkok u. 14. Ny.: K.–Szo. 11–18
Részegh Botond , XII. 2-ig
Várnegyed Galéria
I., Batthyány u. 67. Ny.: K.–Szo. 11–18
Mikola Nándor, Carl Wargh , XII. 2-ig
Vasarely Múzeum
III., Szentlélek tér 6. Ny.: K.–V. 10–17.30
Talált geometria , 2018. II. 28-ig
Pesti Vigadó
V., Vigadó tér 2. Ny.: H.–P. 10–18
Fekete György: 85+85 , XI. 26-ig
Miniképek – képpárok , XI. 19-ig
Szávoszt Katalin : Kapuk és fászlók, XI. 26-ig
Pannonhalmi Zsuzsa : Ég és föld között, 2018. I. 7-ig
Gyulai Liviusz : Mesék álló és mozgó képekben, 2018. I. 28-ig
VILTIN Galéria
VI., Vasvári Pál u. 1. Ny.: K.–P. 13–18, Szo. 11–17
Gerber Pál , XI. 4.–XII. 2.
Vintage Galéria
V., Magyar u. 26. Ny.: K.–P. 14–18
Galántai György , XI. 21.–XII. 15.
Virág Judit Galéria
V., Falk Miksa u. 30. Ny.: H.–P. 10–18, Szo. 10–13
Párizs–Budapest 1890–1960 , XI. 26-ig
Vízivárosi Galéria
II., Kapás u. 55. Ny.: K.–P. 13–18, Szo. 10–14
MET MEGA-PIXEL Digitális Alkotások
III. Országos Tárlata Díjazottak , XI. 7–25.

VIDÉK

BALASSAGYARMAT
Horváth Endre Galéria, Rákóczi fejedelem útja 50.
Claus Caninenberg , XII. 21-ig
Szerbtemplom, Szerb u. 5.
Bögös András : Várszörp – azonnal oldódó teglák, XI. 23-ig
BALATONFÜRED
Vaszary Galéria, Honvéd u. 2–4.
Cilinder és lokni , XII. 31-ig
Duray Tibor : Emberi, túlságosan emberi, 2018. I. 7-ig
Gyermek a magyar képzőművészetben , 2018. I. 8-ig
DEBRECEN
MODEM, Baltazár Dezső tér 1.
Receptorok . Kozári Hilda multiszenzorális intervenciója az Antal–Lusztig-gyűjteményben, 2018. I. 14-ig
Debreceni Nemzetközi Művésztelep
2017. XII. 31-ig
Billentvény : Blattner Géza kísérleti bábszínháza az avantgárd Párizsban, XI. 19.–2018. II. 25.

Hal Köz Galéria, Hal köz tér 3.
Verebics Ágnes : Nyers, XI. 25-ig
Sesztina Galéria, Hal köz 3.
NDK művészcsoport : Katsztrófa, XI. 18-ig
DUNAÚJVÁROS
Kortárs Művészeti Intézet – ICA-D, Vasmű út 12.
Szj Kamilla : Fehér lyuk, XI. 4.–XII. 8.
EGER
Kepes Intézet, Széchenyi u. 16.
Gyermekvilágháború , 2018. I. 5-ig
ÉRD
Érdi Galéria, Alsó u. 2.
Dóró Zsolt festőművész , XI. 25-ig
GÖDÖLLŐ
Művészetek Háza Gödöllő, Szabadság út 6.
Jaeger Tibor és Vincfei Sándor , XII. 21-ig
GYÓR
Esterházy-palota, Király u. 17.
Aknay János : Anygali geometria, XI. 19-ig
Csikóca Művészeti Műhely és Kiállítótér, Apor Vilmos tér 2.
Mokka alkotócsoport , XI. 26-ig
Egyházmegyei Kincstár, Káptalándomb u. 26.
Szent László grafikai arcrekonstrukció. A MKE Művészeti Anatómia és Rajz Tanszéke , XII. 31-ig
Magyar Ispita, Nefelejcs köz 3.
Schima Bandi : Retrospektív, XII. 10-ig
GYULA
Kohán Képtár, Béke sgt. 35.
Domján József , XI. 19-ig
JÁSZBERÉNY
Hamza Múzeum, Gyöngyösi út 7.
Őszi Tárlat , XI. 18-ig
KAPOSVÁR
Vaszary Képtár, Nagy Imre tér 2. I. em.
Vojnick Erzsébet és Szüts Miklós , XI. 25-ig
Rippl-Rónai Múzeum, Fő u. 10.
Válogatás Rippl-Rónai Ödön grafikai gyűjteményéből , 2018. I. 21-ig
KECSKEMÉT
Magyar Fotográfiai Múzeum, Katona J. tér 12.
Perneczky Géza : Fotográfák, XII. 16-ig
Népi Iparművészeti Gyűjtemény, Serfőző u. 19.
Lóránt János Demeter , XI. 15-ig
KOMÁROM
Limes Galéria, Ferencsek utcája 31.
A Szolnoki Művésztelep , XI. 12-ig
MISKOLC
Miskolci Galéria, Rákóczi u. 2.
Sütő Róbert : AREA, XII. 3-ig
Feledy-Ház, Deák tér 3.
Szárnyalás . In memoriam Burai István, XI. 12-ig
Herman Ottó Múzeum / Thália-ház, Déryné u. 3.
Dargay 90. Színpadtól a rajzpadig , XII. 3-ig
PAKS
Paksi Képtár, Tolnai út 2.
Molnár Zsolt : Agro forgatókönyv, 2018. I. 14-ig
PANNONHALMA
Pannonhalmi Főapá

M-Museum, Leuven

Robotbábszínház

(folytatás az 1. oldalról)

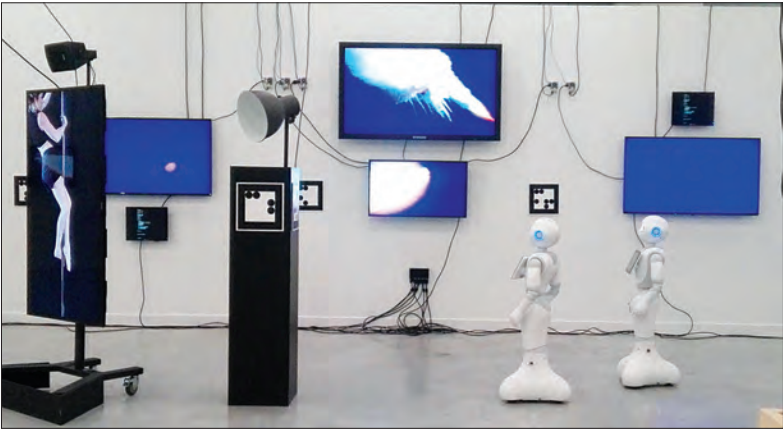
Fejűkkel és karjukkal kezdetleges módon gesztikulálnak a szöveg-könyvnek megfelelően, a Userek pedig a teremben felállított hatalmas kivetítőkön rúdtáncolnak, a falakon a képernyőkön jelenik meg a szépséges Liberty, valamint a dialógusokhoz kapcsolódó információfolyam. A párbeszédet a robotokon, a képernyőkön és a terem sarkaiban elhelyezett hangszórókból halljuk, minden szereplőt a művész hangján és nem túl jó minőségben, ezért a kikészített szövegkönyv nélkül szinte lehetetlen követni, hogy éppen ki beszél és mit mond.

Az Evans által írt történet arról szól, hogy a rendszert ellenséges behatolás éri. A robotok izgatottan figyelik a képernyőket, a rendszer összeomlik, elvesztik a hozzáférésüket Liberty blogjához. Majd arról érkeznek hírek, hogy Liberty virtuális balesetet szenvedett, vagy talán meggyilkolták, és úgy tűnik, valójában „meghalt”. Liberty temetésén Important Figure (Fontos Ember) megígéri, hogy a rendszer biztonsága érdekében a jövőben körültekintőbben adják meg a hozzáféréseket, és így Liberty halála nem volt hiábavaló. Végül minden jóra fordul: a rendszer újraindul, mindenki feléled, Liberty ismét elérhetővé válik, a performansz utolsó pillanataiban a képernyőkön Delacroix A szabadság vezet a népet című animált festményén lobog a vörös zászló.

Jóllehet a művész szerint ő ebben a munkában azt szerette volna megragadni, milyen párhuzamok figyelhetők meg az információs rendszerek és egyéb, emberek által létrehozott rendszerek között, valamint hogy milyen érzelmeket generál és miféle sebezhetőséget hoz létre a folyamatosan változó ember-gép-kapcsolat, a kezdetleges szövegkönyv nem sokat teljesít a vállalásból.

Nincs könnyű dolga persze annak, aki a fenti gondolatokat a létező 3D fizikai térben mai, a művész számára elérhető robotokkal eljátszott történetben élvezhetően akarja kibontani, ugyanis az elmúlt évtizedekben a filmek kétdimenziós felületén – a fejlettebb CGI és VR technológiáknak köszönhetően – jó néhány pazarul kidolgozott látványú, és már csak a filmek hosszából fakadóan is jobban kidolgozott narratívával működő alkotás született a témában. Ezek számos ikonikussá vált, fiktív robotkaraktert adtak a világnak.

E különböző filmek hasonló kérdéseket feszegetnek. Például, hogy milyen érzelmeket generálhatnak az intelligens robotok az emberekben azért, mert majdnem olyanok, mint az emberek, vagy azért, mert éppen nem olyanok, és ezen érzelmekben milyen szerepe van annak, hogy a robotok képesek-e érzelmi válaszokat küldeni, vagy az a meghatározó, hogy az emberek tárgyat találhassanak bennük saját érzelmeik kivetítésére. Ez ügyben az üzleti világ kéretlenül is világméretű tesztet végzett a tamagocsi piacra dobásával. Vagy hogy az AI milyen fejlettségi foka indokolja a gépek jogainak elismerését, vagyis mikor nem lehet egyszerűen lekapcsolni őket: tanulási képesség, fájdalomra, érzelmekre való képesség, vagy biológiai robo-

A Plot és B Plot aggódva figyelik a képernyőket

tok esetén a reprodukzív képesség? Külön műfajt alkotnak az emberek és robotok közötti szerelmi-szexuális kapcsolatok lehetőségeit firtató filmek (Be Right Back, 2013; Ex Machina, 2014). Ezekben rendre fölmerül a kérdés, hogy végül is az a kielégítő, vagy egyenesen vágyott és nem utolsósorban etikus, ha egy ember-robot-kapcsolatban mindig az emberi akaratok és vágyak érvényesülnek, és a másik fél, a robot csupán ezeknek végrehajtója, kiszolgálója? A fenti humán-poszthumán kapcsolatok természetével a robotetika irodalma is foglalkozik, melynek kezdőpontján Isaac Asimov 1942-es műve, A robotika három törvénye áll, és amely a 2000-es évek elején újabb lendületet vett, talán az AI-fejlesztések hatására – ezek korántsem haladnak olyan sebességgel, mint ahogy az ezzel kapcsolatos fikciós és teoretikus irodalom gyarapszik –, és amelyek legújabb hulláma számtalan párhuzamot mutat a gender- és kisebbségjogi viták érveléseivel. Ennek az izgal-

C Plot, a robotkuty

mas irodalomnak két szélső pólusát David Levy és Kathleen Richardson írásai jelölik ki.

Evans művében azonban nyoma sincs annak, hogy az elképzelt emberi világban élő mesterséges intelligenciájú robotok bármiféle, a sci-fi filmekbeli távoli rokonaik kapcsán felmerülő problematikája izgatná a művészt. Robotjainak minden reakciója, dialógusa szándékoltan emberi. Állapotaikat, érzelmeiket a szerelem és az aggodalom kifejezéssel írják le; féltik Libertyt, izgulnak, hogy viszontlátják-e. A virtuális beauty blogger „meghal”, és eltemetik. A Sprung a Leak nem science fiction történet. A Plot és B Plot sokkal inkább rokona a Bádogembernek az Ózból, ahol nem szorul magyarázatra, hogy miért tud beszélni a Bádogember, a Madárijesztő és a Gyáva

Oroszlán. A robotok felépítése is a Bádogemberre hasonlít, ahogy C Plot, a robotkuty Dorka Totójának hasonmása lehetne. A performansz egyetlen igazán jó ötlete ez – hibái ellenére ez teszi izgalmassá a vele való találkozást. Evans, úgy tűnik, egy színházi performanszt szeretett volna létrehozni, amelyben történetesen robotok játszanak – talán nem függetlenül attól, hogy eredetileg színészek készültek. Nem kívánja megteremteni azt a tudományos-fikciós környezetet, amelyben a robotok viselkedése indokoltnak, logikusnak tűnhet, mint ahogyan azt a sci-fi általában teszi. Evans úgy tesz, mint a gyerekek, akik a babájukkal vagy a macskájukkal játszanak, vagy ahogy Aiszóposz és Grimm mesél: most játszunk azt, hogy a rókák, a farkasok, vagy ez esetben a robotok beszélnek, és így mondom el nektek, hogy milyenek vagytok ti, emberek.

Azt mondja, hogy életünk egy összetett információs rendszeren keresztül szerveződik, a mobiltelefonunkon, a laptopunkon, a banki terminálon, és érzelmi kapcsolataink is ezeken a csatornákon keresztül működnek. A rendszert azonban nem tudjuk kontrollálni, és ez kiszolgáltatottá, sérülékennyé tesz minket. Csakhogy ez a túl általános és túl felszínes igazság a rosszul megírt szövegkönyvben az is marad, ráadásul a művésznek a performansz terét sem sikerült érdekessé tennie. Az már nyilván a robotok programozásának korlátaiból, és így mozgásuk korlátozott voltából fakad, hogy nem is képesek igazán „eljátszani” a történetet.

Mindezek ellenére izgalmas betoppanni ebbe a terembe – ugyanazért, amiért a színház érdekes: a fizikai térben, testközelen érezzük a szereplőket, és azt élhetjük meg, hogy éppen akkor és ott történik valami, aminek részesei lehetünk. A munka felvilágosítja egy új műfaj lehetőségét, amit nevezhetünk robotbábszínháznak, vagy egy olyan színházét, amelyben emberi szereplők játszanak együtt intelligens robotokkal.

Amint egy interjújában elmondta, Evanst nem a digitális művészet és annak teoretikus világa érdekli, hanem csak természetes eszközként használja a korszerű digitális technikát a műveiben. Ugyanakkor még az ő munkáira is igaz valamelyest, ami gyakran jellemző az újmédia-munkákra, hogy nem sikerül többet megragadniuk az újszerű médium használatánál. (Megtekinthető november 19-ig.)

CSÁKY MARIANNE

Albertina, Bécs

Bruegel rajzolt világa

Jövőre lesz 450 éve, hogy Brüsszel egyik régi templomában örök nyugalomra helyezték idősebb Pieter Bruegelt, a XVI. századi németalföldi festészet egyik meghatározó alakját. Az évforduló közeledtét jelzi a rajzművészetnek szentelt bécsi kiállítás.

Nagyjából száz grafikai lap látható az Albertina legfelső szintjén, ezekből 80 köthető Bruegel nevéhez. Többségük a mester rajzai után készült metszet, de az intézmény tulajdonában lévő hat rajzot számos kölcsönzött mű egészíti ki. A tárlat előkészítése során több tucat olyan Bruegel-metszet került elő az Albertina raktárából, amelynek létezéséről addig nem tudtak a gyűjtemény kezelői – ami csöppet sem meglepő, hiszen a kollekció több mint egymillió (!) grafikai művet őriz. A lapok nyomtatásához használt rézlemezbe nem a művész, hanem egy szakember véste bele a kompozíciót, mivel ez a munka speciális tudást igényel. A korszakban ez általánosnak volt mondható, mert csak kevés festő sajátította el a rézmetszés tudományát. Ezek a metszetek Bruegel olyan művészi produktumai, amelyeknek más végezte a kivitelezését, ezért nem hordozzák a rajzra jellemző sajátkezőséget.

Eva Michel kurátor kronológia és téma szerint rendezte el az anyagot. Nincs multimédia, sem érintőképernyős kütyü, csak tömör feliratok. Így is jól követhető a kiállítás, de az elmélyülni vágyóknak ott az audio guide, vagy inkább a tudományos katalógus. A tárlat egységeit a híres németalföldi és német festők életét bemutató Karel van Mander 1604-ben megjelent könyvéből származó, Bruegelre vonatkozó idézetek vezetik be.

A nyitó részben az Alpok vidékének tájképei szerepelnek. Bruegel 1552-ben ment Itáliába, hogy számos kortársához hasonlóan tanulmányozza a klasszikus és a reneszánsz művészetet. Útja során átkelt az Alpokon: a hegység a sík

vidékhez szokott németalföldi emberekhez hasonlóan őt is lenyűgözte. Antwerpenbe visszatérve az ott készült vázlatai alapján rajzolt egy sorozatot, melyről Hieronymus Cock adott ki metszeteket. A kompozíciók sikerében alighanem szerepet játszott a valósághoz közelítő tájbrázolás, mely a korszakban újszerűen hatott. Talán ez téveszthette meg jó ideig a hozzáértőket, amikor eredetinek gondolták

id. Pieter Bruegel : Az alkimista, 1558 toll, tus

a szekcióban kiállított, Bruegel-szignóval és 1561-es évszámmal jelzett tájrajzot, amelyet ma már Jacob Savery 1600 körül készült munkájának tartanak. Michel minden egységhez hozzátett egy-egy analógiát vagy érdekességet Bruegel tágabb értelemben vett kortársainak munkáiból. Itt Albrecht Altdorfer egy akvarellle színezett metszetének nagyszerű tájképe látható.

Hasonlóan szervezett egységekben tekinthető át Bruegel grafikai munkásságának további része, melyben hol a mester szarkasztikus humorából (Hét főbűn-sorozat), hol Hieronymus Bosch extravagáns figuráit megidéző fantáziavilágából kaphatunk ízelítőt (Szent Antal megkísértése). Olyan közismert rajzok is szerepelnek a tárlaton, mint a Nagy hal megeszi a kis halat vagy a Festő és vásárló, melyen sokan magát a művészt vélik felfedezni. Cock és Bruegel együttműködése mindkét fél számára gyümölcsöző lehetett, mivel az utóbbi rajzai alapján számos metszetet adtak ki. Ennek köszönhetően több olyan kompozíció is fennmaradt, melynek rajzolt eredetije az idők folyamán elveszett. A szakirodalom körülbelül 60 rajzot tart számon, ezekből számos olyan szerepel a kiállításon, amely reprodukálás céljából készült. Az azonos kompozíciót mutató rajz és metszet nem mindig került közvetlenül egymás mellé, de ahol igen, ott nyilvánvaló a kettő közötti különbség. A metszet fordított kép-iránya a sokszorosító eljárásból adódik, de a vonalak több helyen észlelhető mesterkélt merevsége inkább a kivitelező, mint a technika számlájára írható. A rézmetszésből kihozható művészi színvonalra jó példa Lucas van Leyden három alkotása (Zenészek, Sebész, Fogorvos), melyek a Bruegel paraszti témáit felvonultató szekcióban szerepelnek. Igaz, ezeket a kompozíciókat Leyden maga véste rézbe, és ez meg is látszik a nyomatokon.

A kiállítás egyértelmű sztárja a Hamburgból érkezett Nyár. A Négy évszak sorozatból a művész már korábban megrajzolta a tárlaton is látható Tavaszt, de korai halála megakadályozta a további két kompozíció elkészítésében. Cock 1570-ben Hans Bol tájképfestőt kérte fel a hiányzó képek megalkotására, és így jelentette meg a sorozatot. A faluhoz közeli mezőn arató parasztokat ábrázoló Nyár Bruegel egyik legnagyobb sikerű rajza, nem véletlenül szerepel ez a plakáton. A nagy lendülettel felemelt, hatalmas kancsó látványa, a finoman vibráló tollvonások teljessé teszik a perzselő nyár érzetét.

Érdemes tehát Bécsbe utazni, mivel ezek a rajzok ritkán kerülnek közönség elé, kivált egy helyre összegyűjtve. Arról nem is beszélve, hogy a Kunsthistorisches Museumban az évfordulóhoz kapcsolódó tárlat látható Bruegel festészetéről. (Megtekinthető december 3-ig, a Kunsthistorisches tárlata 2019. január 13-ig.)

JUHÁSZ SÁNDOR

id. Pieter Bruegel: A nyúl vadász, 1560 rézkarc

Fondation Beyeler, Bázeli

Klee – absztrakt dimenziók

Mindig is a legnépszerűbb modernek közé tartozott, ezért sokan megpróbálták műveit hamisítani. Mivel azonban, mint fia írta róla, Klee a „rend fanatikusa volt”, egész életén át listát vezetett a műveiről, így a hamisítványok lelepleződtek. Amilyen rendszerető, olyan szorgalmas is volt a művész, nincs könnyű dolga tehát annak, aki a mintegy 10 ezer munkából álló életművet megpróbálja új szempontok mentén bemutatni.

A szentpétervári születésű Anna Szech, aki 2013 óta dolgozik a Beyeler Alapítványnál, két évvel ezelőtt már rendezett Klee műveiből egy nagyszabású tárlatot Nincs nap vonal nélkül címmel a moszkvai Puskin Múzeumban. Talán annak a sikere, valamint a Beyeler-gyűjteményben lévő gazdag (Picasso után a második legnagyobb) Klee-anyag ösztönözte arra, hogy újra kiállítást rendezzen Klee műveiből. A múzeum alapítója, Ernst Beyeler (1921–2010) mintegy 570 alkotást mondhatott ezek közül a magáénak, melyekből már 1952-ben, még galériatulajdonosként bemutatót állított össze. A tárlat főként a művész késői periódusában keletkezett munkákból állt, mivel ezeket Beyeler „színek és kifejezőerő” tekintetében különösen nagyra értékelte. Gyűjteménye később olyan fő művekkel is kiegészült, mint a most is látható Felkelő csillag (1931) és Vonat sárgában (1937).

Paul Klee: Mit dem braunen Dreieck, 1915
vegyes technika, 222x300 mm

Kandinszkij, Delaunay, Malevics, Mondrian) szemben, akik „elborzasztották” a publikumot, Klee egyfajta hidat kívánt építeni azzal, hogy tárgyias elemeket szőtt képeibe – vagy legalább a mű címével próbálta könnyebbé, a szemlélő számára befogadhatóbbá tenni alkotásait. Tehát művei tekintetében is közvetítő szerepre vállalkozott: ő volt a „Jóisten” – ahogy diákjai nevezték a Bauhausban –, aki kozmikus látásmódjával igyekezett nemcsak az iskola válsága idején, de saját művészetében is egyensúlyt találni. Klee köztudottan pictor doctus, tudós művész volt, aki az irodalom, a zene és a természettudományok területén is alapos ismeretekkel rendelkezett. A természet állandóan jelen van a képein – igaz, csak jelzésszerűen, „zsugorian” érzékeltetve, mert szerinte „a természet már-már kábítóan fecsegő, ám a művész legyen szófukar”.

A kiállítás időrendben mutatja be Klee kísérleteit az absztrakt festészet lehetséges változataiban, és ezek az alkotói periódusok többnyire pályája állomásait is jelentik. Az 1910-es években Münchenben zajló progresszív művészeti események meghatározták élete alakulását. Itt ismerkedett meg Kandinszkijjal és körével, innen indult Louis Moilliet és August Macke társaságában Tuniszba. Naplója szerint az utazás döntő jelentőségű volt festészete szempontjából. „A szín magával ragadott. Csak magamba kell szívnom. Magával ragadott örökre, tudom. Én és a szín egyek vagyunk. Festő vagyok.” Hazatérve elkészültek az első, absztrakt motívumokat is felhasználó akvarellek. A későbbi Kairouan-képeken Delaunay „ablakfestményeinek” hatására – vele korábban Párizsban találkozott – szabadon kezelte a színeket. A korai korszakhoz tartozik még az I. világháborúban keletkezett néhány mű is, kertek, magánházak, templomok, amelyeket papírra vagy repülőgépponyvára rajzolt/festett. Barátai, Macke és Franz Marc váratlan eleste megrendítette, és mivel őt is behívták, kevés ideje maradt az alkotásra. Ebben az időben fogalmazta meg az absztrakció és a politikai helyzet kapcsolatát: „Minél elrettentőbb ez a világ, annál absztraktabb a művészet.”

A háború utáni évek elismerést hoztak számára, sok kiállítása volt Svájcban és Münchenben. 1921-től a Bauhausban élete legjobb korszakát élte, Kandinszkij, Schlemmer, Feininger és Albers társaságában dolgozhatott, bár mindig kívülálló maradt. A tárlaton az ebből a korszakból származó több száz mű közül a kurátor főként a színekhez készült műveiből válogatott, az úgynevezett „kockaképekből”, valamint a játékos, félig tárgyias és absztrakt akvarellekből, amelyek gazdagon virágzó színes összefüggéseket mutatnak be. Ahogy Werner Haftmann írta: mivel őt nem a van, hanem a lesz érdekelte, ezért nem a virágot, hanem a virágzást, nem a folyót, hanem a vízfolyást, nem a fát, hanem annak növekedését örököltette meg.

Az utolsó termekben látható alkotásokon érezhető, hogy a szigorú geometrikus absztrakció és az erről folyó vita is foglalkoztatta, ezért néhány nagy formátumú festménnyel (Piros és fekete, Kifeszített felület, Tűz teliholdkor) reagált a problémára. A kiállításon több, mozaikszerű festéstechnikával készült mű is látható, amelyek csak ritkán szerepelnek együtt, ugyanakkor már az 1950-es évek amerikai „új érzékenysége” (Susan Sontag) felé mutatnak. *(Megtekinthető 2018. január 21-ig.)*

KOVÁCS ÁGNES

57. Velencei Biennálé

Szelektív empátia

A nagy volumenű világkiállításokból kinőtt képzőművészeti biennálé megőrizte azok grandiózus és reprezentatív karakterét. Az egyre terjedelmesebb nemzetközi kiállításokkal és vásárokkal szemben a Velencei Biennálé kötött struktúrája valamennyire mértéket szab a művészeti életben is tapasztalható állandó növekedés igényének. A századelős nemzeti pavilonok korabeli kultúrpolitikai erőviszonyokat tükröző, mára bőven idejétmúlt koncepciója azonban nemcsak a bővülésnek, hanem egy új, napjainkban érvényesebb megközelítésnek is gátat szab. De talán épp az is hozzájárul a biennálé töretlen népszerűségéhez, hogy a közönség tudja, mire számíthat.

A megszokott struktúrán az 57. alkalom kurátora, Christine Macel any-

szembehelyezkedő politikai gesztusként értelmezhető.

A legágasabb térben Olafur Eliasson Green Light című projektje kapott helyet. Eliasson egy először Bécsben életre hívott edukatív workshoppal szerepel, amelyben menekültek készítenek designlámpákat. A menekültek trendi stúdióként berendezett kiállítócsarnokban szelrelik az Eliasson által megálmodott zöld neoncsövekből álló geometrikus világítótesteket. A jól szituált műkedvelő látogató – természetesen ameddig kedve tartja – becsatlakozhat a jótékony célokat szolgáló munkába. A menekültek azonban – a projekt legelőbbi és a tárlatszituációból adódóan – kiállítási darabokká válnak. Felmerül a kérdés: amennyiben nem az a cél, hogy a művész profitáljon többet ebből

Candice Breitz: Love Story, 2016

nyiban változtatott az utóbbi évekhez képest, hogy a központi kiállítást is további tematikus pavilonokra tagolta. A Viva Arte Viva főcímű tárlatot kilenc, egy-egy hívószó köré rendezett pavilon segíthet jobban feltérképezni. A közhelyesnek ható témák – mint például tradíció, sámánizmus, színek, idő és végtelenség – mintha elsősorban azt a célt szolgálnák, hogy művészeti pozíciók minél szélesebb spektruma kaphasson helyet a nemzetközi seregzemlén. Ezért nehéz egységében megragadni a változatosság és a tagoltság okán fragmentálttá vált nagy, központi anyagot. Kézenfekvőnek tűnik tehát az elején kezdeni, hiszen biztosan nem véletlen, hogy Mladen Stilinovic és Olafur Eliasson is itt kapott hangsúlyos szerepet.

Felütésként Stilinovic fotóival találkozunk, amelyek az alvó művészt ábrázolják munka közben (Artist at work, 1978). A későbbiekben válik világossá, hogy Stilinovic 1978-as műve tulajdonképpen kijelöli a kiállítás időbeli és részben tematikus kiindulási pontjának tekintett művésztörténeti időszakot. Az Arsenalében folytatódó központi kiállítás első két – és egyben legerősebb – pavilonjának esetében is a hatvanas és a hetvenes évek művészetében intenzíven megjelenő témákat jelöli meg referenciaként a kurátor az általa választott művészeti megnyilvánulások összeállításához. Így találkozhatunk a szlovén konceptuális művészcsoporthoz, az OHO emblematikus land art műveivel (Summer Projects 1970, Environment realized with rolls of toilet paper in the wood, 1969) is. Stilinovic kritikái éllel járja körül a munka és a társadalmi hasznosság fogalmát, ahogyan az OHO munkássága is a hivatalos jugoszláv agendával

a nemes gesztusból, mint akiken segíteni igyekszik, akkor mi szükség rá, hogy a workshop egy arra nem igazán alkalmas kiállítási környezetben próbáljon meg hatékonyan működni?

Bár Eliasson ellentmondásos projektje kiemelt szerepet kapott a központi kiállításon, a későbbiekben kontextus nélkül maradt. Annak ellenére, hogy a nyitó darab és a Green Light pozicionálása társadalmi, politikai aktualitások tekintetében reflexívebb megközelítésmódot is implicálna, pusztán egy-egy mű ere-

tő, többszornás videoinstallációiról már ismeri a nemzetközi közönség. Első pillantásra Alec Baldwin és Julianne Moore személyében jelenlegi munkájában is hollywoodi sztároké a főszerep. A két profi színész mintha castingra érkezett volna, egy üres green box stúdióban mondják fel egyes szám első személyben egyre zavarba ejtőbb monológjukat. Breitz a világ szinte minden pontján ismert színészek szájába olyan, menekültekkel készített interjúkat adott, amely történetek velük nyilvánvalóan sohasem eshettek volna meg. A műeszköztelenségében rejlő intenzitása hamar világossá válik: Kivel tudunk azonosulni? Ki az, akit meghallgatunk? Milyen körülmények között működik empatikus képességünk? Miért lehetséges, hogy egy fiatal szíriai lány tragikus története megindítóbb a közönség számára, ha azt egy tökéletes angolsággal mesélő fehér hölgytől hallja? A két színész által előadott részletek után a történetek valódi szereplőivel készített hat teljes interjú is megtekinthető. A színészi bravúrral előadott sorsok igazi emberi arcot nyernek, amely empátiánk szelektív természetével szembesít.

Míg a Love Story alanyai a potenciálisan boldogabb élet felé vezető utazásukról saját maguk mesélnek, a Szlovéniát képviselő Nika Autor dokumentarista módon rögzíti a menekültek útját. A newsreel műfaját fellelevenítő rövid dokumentumfilm (Newsreel 63, 2017) történeti szempontból közelíti meg az utazás és a boldogság vizuális kultúráinkban jól tetten érhető asszociációs mezőjét. Az archív anyagok a Belgrád–Ljubljana vasútvonalon készült aktuális felvételek embertelen valóságával egészülnek ki: a menekültek az utastér helyett a szerelvény alján, a kerekek között utaznak. Nem pusztán tényeket közöl, hanem a kamerához, a nyilvánosságához és a boldogsághoz kötődő olyan vizuális beidegződésekre hívja fel a figyelmünket, amelyeken keresztül egy teljesen groteszk társadalom képe rajzolódik ki. A vonat aljára felkapaszkodó nincstelenek széles mosolya a kamerának, és biztosan nem a súlyos kockázatokkal teli utazásnak szól. Autor saját művészeti gyakorlatát a társadalmi valóságra adott reflexióként fogja fel, amelyben kritikai éllel világít rá hétköznapi vi-

Nika Autor: Newsreel 63, 2017

jéig, zárványszerűen tűnik fel a további pavilonokban.

A menekültválságot lényeglátó módon tematizáló munkák nemzeti pavilonokban szerepeltek, közülük a Dél-afrikai Köztársaság és Szlovénia került az idei élvonalba. A Dél-Afrikát képviselő Candice Breitz Love Story (2016) című munkáját stuttgarti vetítése után, röviddel a biennálé előtt a német fővárosban is kiállították. A johannesburgi származású, Berlinben élő művészt a popkultúra ikonjait szerepelte-

zuális kultúránk alapvető ellentmondásaira: vannak képek, amelyeknek más története kellene legyen, mint a helyzet, amit valójában ábrázolnak.

Breitz és Autor munkájában közös, hogy azzal a céllal merítenek a mainstream média műfaji eszköztárából, hogy a társadalom számára láthatatlanok történetét individuális szinten tegyék megérthetővé és elérhetővé egy szélesebb közönség számára. *(Megtekinthető november 26-ig.)*

MAGYAR FANNI

(folytatás az 1. oldalról)

A legutóbbi években azonban – negyedik lépésként – lemondtak erről, és visszakapcsoltak „business as usual” üzemmódba: a nemzetközi standardnak megfelelő, ám politikai élességet nélkülöző kurátori kiállításokkal és nagy nevekkel (tavaly például Edmund de Waal és Ai Weiwei) álltak elő.

A különös helyzet abban áll, hogy az 50. évforduló Grazban is kiváltotta a jubileum-pszichózist – a múltidézés, a mérlegkészítés és a klasszifikáció kényszerét (és nem utolsósorban e célból jobban megnyitotta a pénzcspokat is) –, ez pedig a minden évben előretekinő, progresszív fesztivál kiállításainak tematikáját is erősen befolyásolta. Az évforduló egyben határ- és fordulópontot is jelent, hiszen a rendezvény koncepcióját alakító Kaup-Hasler 12 év után leköszön, helyét az orosz művészettörténész-kurátor, Ekaterina Degot veszi át.

A fesztivál magazinjában (herbst Theorie zur Praxis) az idei kiállításokról átfogó tanulmányt jegyző Anne Faucheret, a Kunsthalle Wien kurátora valóban beveti a teóriát Agambentől Derridán át Foucault-ig, hogy a fenti – kimondatlan – ellentmondást áthidalja: az archívumoknak a ma perspektívájából konstruált természetéről, a másság genealógiájáról és a múlt újraosztott szerepeiről beszél. Olyan tárlatokról van szó, mint

Miroslav Sutej: Eso-environment, 1967
trigon 67/17 Künstlerhaus

a Graz Museum zsúfolt paravánerdőre kasírozott dokumentumokból álló visszatekintése (Diese Wildnis hat Kultur), amely 1968-tól máig minden évből egy emlékezetes eseményt választott ki a programból – igaz, random módon néhol képzőművészek munkái (például Brandl, Wurm, Haacke és Jan [sic!] Fajó) is lazítanak a betűtengeren. A Kunsthau emblematikus épülete keletkezésére tekint vissza: a „barátságos idegen” módján 2003-ban a Mura-partra érkezett, Peter Cook és Colin Fournier tervezte attraktív, a belváros képét azóta döntően meghatározó buborék története az egyik, a lokális építészetben tetten érhető előzményeit és továbbhullámzó hatását pedig az intézmény másik bemutatója foglalja össze. Mindennek – eddig – persze sokkal inkább könyvben vagy a neten lenne a helye, mint valós térben, kiállításon.

A Kunsthauossal összekötött régi házban működő Camera Austria kiállítója, Özlem Altin is archívumokból dolgozott: fotóit, rajzait és saját, „talált” fényképkollekcióját társította múzeumi és más művészekről származó felvételekkel montázsszerű, síkban tartott installációkká, melyeken nehezen követhető az elemeket egymáshoz rendelő szándék.

50. Stájer Ősz, Graz

Hol vagyunk most?

Aimée Zito Lema: Rond de Jambe, 2015
3 csatornás videoinstalláció, Prometheus Unbound

A visszatekintés gesztusa nyomra a bélyegét a Künstlerhaus és – meglepetésre – a <rotor> idei kiállítására is. Előbbi az épületben és a szomszédos parkban megrendezett trigon biennálé 1967-es, a maga idejében tiltakozást kiváltó (és a szervező „fejek hullásához” vezető) kiadását idézi meg. Az eseményen anno osztrák, olasz és jugoszláv művészek térrel kapcsolatos reflexiói – a korban provokatív

mai eszközökkel megjelenítő kortárs munkák – a nagy nevek (Rosa Barba, Hans Schabus, Tobias Putrih) ellenére széteső képet és középszerű élményt nyújtanak. A <rotor> az 1999-es alapítása óta eltelt időszakot összefoglalva a programjában mérföldkönek ítél hat művészek (Pravdoliub Ivanov, Damian & Delaine Le Bas, Nyikolaj Olejnyikov, Lisl Ponger, Oliver Ressler) rendezett kiállítást. Szokás szerint kitűnő, friss munkák kerültek a város legprogresszívebb nonprofit galériájába, ám a mérföldkövekkel éppúgy vannak az utazók, ahogy a sok évvel ezelőtti, akkor naprakész és elevenbe találó koncepciójukkal a kurátorok: maguk mögött hagyják őket.

A legnagyobb csalódás mégis a KULTUM, a minorita kultúrcentrum tárlata. A Johannes Rauchenberger vezetése alatt többnyire tévedhetetlen értékítélettel működő kiállítóhely a kortárs istenkereső művészet – olykor a konvencionális szakralitás határait erősen feszegető – példáit mutatja fel évtizedek óta. A Remény mint provokáció című idei, az aggasztó világpolitikai fejlemények tükrében apokaliptikus hangulatúnak gondolt bemutató közhelyes videói (Michael Endlicher) és sokkolónak szánt, giccses objektjei (Tom Schmelzer) ezért átmeneti rövidzárlatnak tekinthetők.

A KULTUM kiállítása – az eddigiektől eltérően – kapcsolódik a fesztivál 2017-es hívószavához, egy pálya végi David Bowie-szám címéhez: Where Are We Now? A visszatekintés mellett az ötvenéves Stájer Ősz állapotrajzot is kíván adni: számot vetni a rendezvény által megjelenített plurális felfogású, nyitott, toleráns, (baloldali) rendszerkritikus szellem és kultúra körül egyre fogyatkozó levegőről, az ezen a bázison működő társadalomérzékeny művészet belső, identitását is kikezdő válságával. Mindezt – az „itt és most” lehetséges pozícióit – egy azonos című, monumentális, közel 50 szerzőt felvonultató kötet kísérli meg átfogni.

A fesztivál vizuális művészeti kurátora, Luigi Fassi által koncepcionált „központi” kiállítás, a Prometheus Unbound (Feloldozott Prométheusz) is egy aspektusa az említett számvetésnek. A katalógus tanulmányai által több oldalról körüljárt Prométheusz-mítoszt Fassi ambivalens metaforának tekinti – amennyiben egyrészt a független szellem lázadását jelenti a vallási autoritás ellen, másrészt a magát a természet és a rajta kívüli világ fölébe helyező európai ember mára katasztrófába torkol-

Özlem Altin: Gázai Apolló I., 2016
fotókollázs, Camera Austria

ló modernitásának jelképeként fogható fel –, ám a kiállítás leginkább az utóbbit alátámasztó, torokszorító munkákat gyűjtötte egybe. A XX. század válogatott rémségeivel átdolgozott, újrakontexualizált kvázi „riportfilmek” az I. világháború tömegmészárlásaitól és foglytáboraitól a romák változó helyszíneken zajló szenvedésein és az amatőrfilmes náci százados front mögötti felvételein át egy közelmúltbeli amszterdami presztízsbepítés ellen fellázadó lakosok és a rendőrség közelharcáig ívelő atrocitásokkal szembesítenek. Mindez kétségbeejtően ismerős lehet, ám a személyes-hétköznapi kameraperspektíva magába húzza és székéhez szögezi a „nézőt”. A vetítések mellett a dominánsan fekete tömegű, ásványi-animális installációk, valamint fekete-fehér fotók (utóbbiak az etnikai alapú rasszista előítéletek masszív továbbéléséről tudósítanak

Brazíliából) egyféle akut illúzióvesztés és évezred eleji kilátástalanság nyomasztó dokumentumai.

Mindezek után – ha valakinek lenne kedve hozzá – lehet játszani is. A Grazer Kunstverein nem tekint vissza és nem vet számot; konok következetességgel jár a maga sajátos, a performatív művészi gyakorlatok formáit kutató útján. Ezúttal az amerikai Emily Mast interaktív installációjának ad helyet. A lakberendezési és barkácsáruházak kínálatát idéző színes tárggygyűttesek mellett kampókról leakasztható táblák, a látogatóknak szóló, olykor Erwin Wurm humorát idéző dramaturgiai utasításokkal. Harminc jelenetet játszhatunk el – persze legjobb, ha legalább ketten vagyunk hozzá. Ha legyőztük gátlásainkat, az első néhány tábla után már kíváncsian, várakozásokkal telve lépünk a következőhöz. Játék közben aligha, csak utána ébredünk rá, hogy önkéntelenül is, de parancsot teljesítettünk. (A cikkben említett kiállítások látogathatók, de eltérő időpontban zárnak. Információ: www.steirischerherbst.at)

ANDRÁSI GÁBOR

Wallraf-Richartz-Museum, Köln

Tintoretto 500

Bár világra jöttek pontos dátumát máig nem sikerült pontosan tisztázni, a művészetkedvelő világ jövőre ünnepli a velencei Jacopo Tintoretto (1518/19–1594) születésének 500. évfordulóját. Sztár született című reprezentatív tárlatával – amelyre élvonalbeli külföldi társintézményektől kölcsönöztek főleg fiatalkori műveket – a nemzetközi mezőnyben elsőként ennek megy elébe Köln legrégebbi múzeuma. A rendkívül termékeny mester világhírű remeklései mellett a kutatás legfrissebb eredményeit is figyelembe vették, így Roland Krischel kurátor kiderítette, hogy II. Erzsébet brit királynő gyűjteményében a Szerelmi labirintus című, 1538 és 1552 közé datált, 1,5×2 méteres, rejtélyes olajkép nem egy névtelen flamand festő, hanem az ifjú Tintoretto munkája, amelyet most először illesztettek az életműbe.

Az 1547-es Őnarckép a Philadelphia Museum of Artból, a Fiatal hölgy portréja (1553 körül) pedig Amszterdamból, a Rijksmuseumból érkezett, míg a Fehér szakállú férfit (1545 körül) a bécsi Kunsthistorisches Muse-

umból kölcsönözték. A páros jelenetek közül a datálás nélküli József és Putifárné a madridi Pradóból, a nyolcszögletű fatáblára készült, mitológiai ihletésű Deukaliön és Pürrha Themisz istennő szobra előtt imádkozik (1541–1542) a modenai Gallerie Estensi tulajdona, a vászonra festett Bűnbeesés (1551–1552) biblikus motívuma a velencei Gallerie dell'Accademia-ból való. A dús testű, erotikus aktokat hol a gazdag háttérdrapériák kontrasztja ellenpontozza, hol a természet nyújt nekik reneszánsz keretet, amelyen átút a pogány életöröm. A csoportkompozíciók közül a Saulus megtérése (1538–1539) című mozgalmas lovas életkép a washingtoni National Gallery of Art kölcsönzése, és hasonlóan dinamikus mű Az emmauszi vacsora (1543 körül), mely a Szépművészeti Múzeum gyűjteményét gazdagítja.

Közismert, hogy Tintoretto monumentális, sokalakos olajképeinek többsége eleve nem szállítható – már csak a dimenziói miatt sem. Ilyen például a velencei Dózse-palota Paradicsoma (17×22 méter), melyet kora legnagyobb hasonló alkotásai között tartanak számon. Ezért nem mindennapos az olyan kompozíciók utaztatása, mint a milánói dóm gyűjteményéből a Krisztus az írástudók között (1539 körül) és a mester műhelyének tulajdonított madártávoli panoráma, a Salamon és Sába királynője (1546–1548) a dél-karolinai Greenville egyetemi kollekciójából, vagy a szintén távlatot horizontot nyújtó Krisztus és a házasságtörő nő (1547–1549) a Rijksmuseum anyagából.

Az előcsarnokban Jorge R. Pombo kortárs spanyol festő tiszteleg az ünnepelel előtt, aki a velencei Gallerie dell'Accademia helyhez kötött Szent Márk-sorozatából a 20 négyzetmétert meghaladó Rabszolga megszabadítását (1547–1548) másolta le eredeti méretben, majd a festékréteget helyenként terpentinnel feloldotta, és itt-ott simítókéssel is megkaparta, hogy „az eltűnt idő nyomában” sejtessen annak összemosódó távlatát. (Megtekinthető 2018. január 28-ig.)

WAGNER ISTVÁN

Tisztában vagyunk önmagunkkal?

**A SIKERES
ÖNÉRVÉNYESÍTÉS ALAPJAI**

**ÖNMAGAD MARADNI
A KAPCSOLATBAN**

**A TÖKÉLETES
SZÜLŐ MÍTOSZA**

**ÖNÉRVÉNYESÍTÉSI TIPPEK
A MUNKAHELYEN**

**TALPRA ÁLLT
HÍRESSÉGEK**

**ÉVES
ELŐFIZETÉS
3960 Ft**

Keresse az újságárusoknál!

Kövessen minket a Facebookon is!